متی مُراد

مٺي مراد

ڪهاڻيون

Rajpar

ماهتاب محبوب

ارم پبليڪيشن حيدرآباد سنڌ

(مصنف جا سڀ حق ۽ واسطا قائم)

ڇاپو:— پهريون
تاريخ اشاعت:— آڪٽوبر ١٩٧٩ع
تعداد :— ٻارهن سو
ڇپيو :— اسٽار پرنٽرس حيدرآباد سنڌ
ناشر :— تاج بلوچ
ڇاپيندڙ :— محمد اسحاق

آڇو ڪاغذ، پڪي جلد سان
قيمت في ڪاپي:— پندرهن رپيا

ملڻ جو هنڌ:
ارم پبليڪيشن
٣١٢- ڊي، يونٽ نمبر ٦، شاهه لطيف آباد
حيدرآباد سنڌ

وچور

انتساب	5
پنهنجي پاران	6
پيش لفظ	7
ٻُڪ جا چڪ	9
ڏکو پير پيران	23
شريت	47
مريم جو بت	72
سوڍي	89
سيٺ ڏيڻ	107
لاڻ	121
ڇارو	139
مٺي مراد	145

انتساب:-

سدا حيات ڪهاڻيڪار

نسيم احمد کرل

جـــي نالـــي

— ماهتاب محبوب

پنهنجي پاران....

هُن چيو هو:

”تنهنجي ڪتاب تي پيش لفظ مان لکندس - ٻيو ڪوئي نه لکندو، انهيءَ تي منهنجو حق آهي.“
هُن وڏي سِڪ مان چيو هو:

”تنهنجي ڪتاب جو اهڙو مهاڳ لکندس، جو ڪنهن به نه لکيو هوندو.“

پر ايئن نه ٿيو .... ايئن نه ٿي سگهيو........ !
سنڌي ٻوليءَ جو بي تاج بادشاهه، سنڌي ڪهاڻيءَ جو امام نسيم کرل، شهيد ٿي ويو.... مان هنجو قول پارڻ خاطر ’نئون نياپو‘ تان ورتل سندس ئي مضمون جو هڪ ٽڪرو، هن ڪتاب ۾، پيش لفظ طور ڏيئي رهي آهيان.

ماهتاب محبوب
حيدرآباد سنڌ
١٤ جولائي ١٩٧٩ع

پيش لفظ

ليڪڪا ماهتاب محبوب جو نالو ڪنهن بہ بشر
کان ڳجھو ڪونهي جو هوءَ گذريل سورهن سترهن سالن
کان لڳاتار سنڌي ادب جي اُفق تي چوڏهين جي چنڊ جيان
پئي چمڪندي رهي آهي- هوءَ اُن وقت بہ نشانبر هئي جڏهن
هوءَ پنهنجي پڙ ڏاڏن دائود خان عباسي ۽ ميان سرفراز خان
جي ماڙي ۾ پنهنجي پيڪائين گھر ۾ رهندي هئي.

پر محبوب سان پيوند ٿيڻ بعد تہ سندس محبوبيت ۾
واڌارو اچي ويو آهي. هينئر سندس گھر هر عصر اديبن لاءِ
چپر ۽ چانءِ بہ آهي ۽ سندس گھر ساڌ بہ اچن تہ چور بہ.

گذريل مهني جڏهن چورن لطيف آباد ۾ پنهنجو هفتو
سلهايو هو تہ هنن ماهتاب جي گھر کي بہ ڏيڍ ڪلاڪ کن
ڏنو هو. ڪانڪن ان وقت اندر سندس گھر ۾ دل تي ڀاري
۽ ٻوڇي ڏني پر ڪ شئي جا کڻڻ کان ڳوري هئي سا
هئي ماهتاب جو ادبي ذوق؛ جو اڳي کان اڳرو آهي- ان
ادبي ذوق وڌائڻ ۾ سندس ڪانڌ محبوب جو بہ وڏو هٿ
آهي.... سي کان ڦريون تہ هُن پنهنجي گھر واريءَ کي
حويلين مان ڪڍي ڪيس ننڍڙي بهشتي گھر ۾ رهايو اٿس،
جنهن جو نالو ئي ’ اِرم نما ‘ آهي. ان بعد عملي طرح ڪيس
مشهور مسلمان مفڪر ابو سينا وانگر ڪيس هر سهوليت مهيا
ڪري ڏني آهي- ان فلاسافر لاءِ چون ٿا تہ هڪ ٻارنهن دريو
طبقو ٺهيل هو جو سمورو ايراني قالينن سان سينگاريل هو ۽
هر در تي هڪ جوڙو سونين روپين ڪرڪابين جو ميسر هو
جيئن هو ڪنهن سوچ ويچار دوران ٻاهر بہ نڪري تہ ڪيس

هر در تي جتي ملي ۽ سندس خيالن جو سلسلو نہ ٽٽي. اهڙي طرح محبوب ڪٽي پارهن دريو نہ پر سڪ ۽ سانت جو آشيانو ٿاهي ڪيس ڏوٽي سانجهہ جي گهٽي جهنجهٽ کان بچائي هن ادبي چنڊ کي گهريلو گرهڻ کان بچايو آهي.

— نسيم ڪرل

بڪ باچڪ

”آئي جيجي!“ بختاور ٻهاري ڏيندي عجب مان رڙ ڪئي،
”مي ۽ منائي ۽ جي ڇپي، ڪيٽ پويان ڪنڊ مان لڌي اٿم،
وسري وئي هوندو شايد- ٻارهيون ڪوليون پيون سڙن، ڇئو ته
اڇلائي ڇڏيان؟“
”آئي، ڪوهم اڇلائين.“
رئيسياڻي زليخان جيڪا ڪالهوڪي ميلاد ڪان موٽي
اڄڻ ڪان پوءِ بدهضمي ۽ سان گڏوگڏ وهمن جو شڪار ٿيو،
ڪنڻوت جي جنڊي ۽ جي، پاون واري ڪٽ تي ڍير ٿيو پئي هئي،
تنهن پنهنجي شينهڻ جهڙي سسي ڪٽندي اوڳرائي ڏيئي چيو،
”هيڏي ڪٽي آڻ.“
”جيجي، منائي ته بنهه سڪي هڏو ٿي پئي آهي!“
”نپٽيون ٻهاري به ته انڌن وانگر ڏيو ٿيون.“ زليخان
منائي ۽ ڪي تپاسڻ خاطر، پٽاڻي جهڙو نڪ پيتي ۽ ۾ وجهندي
چيو، ”نه ته هوند گهڻو وقت اڳ ليڄي پوي ها.“ پيتي ۽
مان نڪ ڪڍي بختاور تي تارا ڦوڙاريندي چيائين.
”جيجي باڇاهم پير دستگير جو قسم، الله قران جو سنهن،
آءٌ ته سڀني ٻهاري ڪيندي آهيان، الاجي ڪيئن رهجي وئي
جو اک تي ئي نه چڙهي.“ بختاور ميسڻي ٿيندي چيو.
”ڪهڙو انڌ اکين تي چڙهيو هيي ۽ ڏائڻ، جو نظر
نئي آيي ۽؟“ زليخان وهاڻي هيٺان پنهنجي عينڪ ڪڍندي چيو،
”وڃ جلدي واندي ٿي پوءِ هيڏي اچ ته ڪم سان آماڻيانءِ.“
ائين چوندي ٿلهن شيشن واري عينڪ پنهنجي مٿل ٻڪري جهڙي
اکين تي چاڙهي ڇڏيائين.

ٿوريءَ دير کان پوءِ بختاور به حڪم جي بندي ٿي اچي اڳيان بيٺي.

”هي سڏو وڃي سرفراز ڪالونيءَ ۾ سيدن جي گهر بيبي زيبل جي هٿ ۾ ڏيئي آءُ.“ زليخان پرت واري پوش سان ڍڪيل مٺائيءَ جو ٿشت کيس ڏيندي چيو، ”چئجانس ته جيجي سائنڻ جهجها سلام ۽ پاڪر چيا اٿئي ۽ هيءَ پوٽي جي ڇمڻ جي مٺائي ڏني اٿس.“

اهو ٻڌي زليخان جي ننهن، جنهن کي پانهيءَ تيل جي تري پئي هنئي سا چرڪجي وئي.

”چاچي گهر گهر کي ڏسبو آهي. ههڙي هڏي جهڙي مٺائي ڏسي هوءَ ڇا چوندي؟“

”آئي سو اڇلايان ڪوهه!“ رئيسياڻي رڍ جهڙيون ناسون ڦڙڪائيندي پرون چاڙهي چوڻ لڳي: ”ڪنهن کي ڏجي ته وري ٿورو ته ٿيندو نه، پوءِ ڪيئين نه ڪيئين خوشي سندن. پاڻ تان ته بوجهو هلڪو ٿئي. آءٌ به کيس پوٽي ڄائي هيڏا سارا پنج رپيا ڏئي آئي هئس. هينئر پاڻ بہ اچي ڏئي ويندي، ڪوليون سو سپ چوندي چڏيون آئم.“

”چاچي تنهنجي مرضي، پر هروپرو ڪا ڳالا نه ٿي پوي.“

”ائي وڃي ڳالا ڪن.“ زليخان موڙو ڏيندي وراڻيو، ”مون ته پنهنجي هٿن سان ڪانہ گهڙي آهي جو آءٌ ٻڌل ٿيس.“

ايتري ۾ پيون پانهيون، پوپان ۽ جهمني به اچي نٽيون.

”جيجي آءٌ ٿي بختاور سان گڏ وڃان.“ پوپان لاڏ مان وڏجي سنجي سٿو ڪنهندي ٻڦو اڏائيندي چيو.

”جيجي آءٌ به“ جهمنيءَ ڳچيءَ ۾ ٻڌل ڳـرُ لڳل ڏند ۽ ڪن ڪوڻٽين سان ڪيڏندي چيو.

”آئي هاڻي وڃو ڏائٽيون، سک نه ڦٿايو. ڏرو ڪٿو مٺائي وري اچي مون کي پيڙيون ڏيو.“ ايئن چوندي سمهڻ ڪاڻ چيلهه سڌي ڪيائين، ”ڪالهه ڪانيي خان جي گهر مولود ٻڌڻ

ڪاٺ زمين تي ويهي ويهي پاسن ۾ سور پئجي ويو آهي. پٽ پر ويهان ها تہ آرام اچيم ها."

"جيجي پوءِ ڪٿي پٽ پر ويهو ها." بختاور جيڪا وچڻ ڪاٺ سنبريو ويٺي هئي، تنهن جو ائين چوڻ چڻ فوني ڪي چاپي ڏيڻ:

"ائي وهڙيون اڳيئي جايون والاري ويون. اسان جهڙيون پوڙهيون ڪٿي تيون وڃن!" رئيسياڻي تڏو ساهہ ڪڍندي چيو، "ائي الله ڪڏهن اهو بہ وقت هو جو جوانيءَ ۾ سنهنجي نالي وڻ ڪاٺ پيون سڪنديون هيون. ٻنا ٻنا ٻاڪر پيون پائينديون هئم. پر ڪالهہ تہ ڪنهن اک ڪٿي ڪونہ تي ڏنو! سيڪا پنهنجي ليکي سئو ڏاچڻ جي سانئڻ ٿيو پئي هلي. هڪڙي نوابڻ سو ويچاري وٽ سارو وڏو ٻاڪر پائي ملي. ڪنهن ڪنهن ماڻهو منجهہ اچا قرب آهي. ويچاري صغران بہ چڱي زال آهي، اڳيون عروج ڪونهيس ڪو پرقربن جا ٻنا اٿس." زليخان ڳالهائيندي رهي، ٻانهيون ڳالهيون ٻڌڻ ڪاٺ گلرتي پٽلي هٽي ويهي رهيون.

"ڪنوار ٻڌين پئي؟" رئيسياڻي گهٽيل 'چلمائي' ۽ دونهاڻيل آواز ۾ ننهن جو ڏيان پاڻ ڏانهن ڇڪائيندي چيو.

"ها چاچي ڪَنَ' اٿم." ننهڻس ڦٽي ڏيندي وراڻيو.

"امان، آءُ بہ آخر انسان آهيان. ڪيڏي مهل گرهہ گهٽ ڪيڏي مهل وڌ، سو ڪالهہ مولودن ۾ ٻوڙ مڙئي مزو ڏنم، بہ تڙون تہ ڪائي ويس. هڪڙي نڙيءَ ۾ اٽڪي پيم. گهٽي ڳيتون ڏنم، پاڻي پيتم، ماڳهين ساهہ اچي منجهيم. تون تہ الائي ڪيڏي هلي وئي هئينءَ. ٻي ڪا واهہ نہ ڏسي وري چاشنيءَ جا بہ گره ڪائي پاڻي پيتم تڏهن مسين مسين اها تڙ هيٺ لٿي. ائي ڪنوار سونفن جو عرق ڪٿي رکيو آهي تہ اهو پيئان، من ڪا اوڳرائي ٻو ڳرائي اچي. بدهضميءَ ڪري هانو چڻ جهلجي پيو اٿم. تون ڏيءَ ويٺي آهين جو ڪوڙ ڪريان. منهنجي نور جو قسم."

”چاچي ڇو ڪوڙ ڪندينءَ، پر اهڙو سون ٿي گهوريو جو ڪن ڇني، ٻن ٻوڏين ڪاڻ ڪٽي پاڻ کي ڇني ڇڏيئي.“

”شاباس هجئي! آفرين اٿئي!!“ زليخان ڏوراڀي سان چيس،

”هي وڙ ٿي ڳالهائين. آءٌ پنهنجي نياڻي سمجهي توسان حال ٿي اوريان؛ تنهن جو ٿي بدلو ڏينم.“

”چاچي تون به ايتري ڇيڙاڪ نه ٿي، آخر ڇيوناءِ به ڇا؟“

ٻانهيون پاڻ ۾ هوريان کي کي ڪري کلڻ لڳيون.

”اَئي ٻڌو بينيون بي حيائون!“ رئيسياڻيءَ دڙڪو ڏيندي چين، ”ديد جو پاڻي سڪي ويو اٿو بي‌شرميون ڪٿو سنائي دفع ٿيو.“

”اَئي جيجي گهر جي ته اسان کي خبر ئي ڪانهي.“ ننهي گڏجي ڪورس جي انداز ۾ پڇيو.

”اي ڪوهه اچي ننڍڙيون ٿيون آهيو. سرفراز ڪالوني ۾ هليا ڪونه هئاسين؛ جتي پر سال ٻوڏو چاڙهيو هو. لمليٽ ڪونه پياري هئائون. ٻنهه کي انڌيون آهيو.“

”هائو جيجي هائو. اها بيبي نه جيڪا سدائين ٻينگهي ۾ ويٺي هوندي آهي.“ جهمنيءَ جهپڪو ڏيندي چيو.

”هائو نپٽيون هاڻي ڏرو.“ رئيسياڻي ٻوءِ چاريءَ جو رئو منهن تي ويڙهي پئجي رهي.

....

سيدن جي حويلي جي در تي پهچڻ شرط، جهمنيءَ ڏونٽ هٽندي بختاور کي چيو: ”اَئي بختي سون کي ته لڄ پئي ٿئي. پهرين تون اندر گهڙ.“

”رن ڪُڪيب ڪيڏي وڏءِ. مئي ماري هاڻي نويل بنجڻ ڇڏ. سڌي ٿي اندر هل.“ بختاور ڪُڪيب تي هٿ رکندي

چنگهندي وري ڪيس هانو وارو زوراڻتو چنبو وهائيندي چائنٺ ۾ پير رکيو. بيبي زيبل جيڪا پينگهي ۾ چپاڙيل سنڌي اخبار جا ٽڪر ڳنڍي پڙهي رهي هئي تنهن ڏيڍيءَ تي سُس پُس ڀڏي بيزاريءَ سان چيو: ”ائي اسان ڪير آهي، ڇاهي؟“
بيبيءَ جي آواز تي جهمٽيءَ ڏيڍي سان ڏند ڪيڍي اڳڻ ۾ جهاتي وڌي تہ وري پنيائنس پوپان ۽ بختاور بہ ليئا پاتا.
”ائي سايون اندر اچو، ڪير ٽو اوهان ڪان لڪي.“ زيبل ڏوڪ سان چيو. جواب ۾ ڏيئي چٽيون لڦ لڦ جتيون گسائيندي هڪ ٻئي سٽان ڪرنديون ٽاپڙنديون اندر آيون.
”بيبي، جيجي زليخان سلام ۽ پاڪر چيا اٿو ۽ هيءَ پوڻي جي چمڻ جي سنائي ڏني اٿس.“ بختاور تشت اڳتي وڌائيندي چيو.

”ائي امان، لک شڪرانا. الله بخشي ڏيس ڪڏهن جائو؟“
”بيبي، هي ٽيون چنڊ ٽو ڏسجيس.“
”هان! سون کي تہ ڪا خبرئي ڪانهي. اڄ ٽي اوهان واتان ٻڌان، چئجوس تہ اچي سبارڪ ڏيئي ويندس.“ تشت ۽ پوش واپس ڪندي چيائين. بيٺي پير نوڪرياڻيون ڪائنس موڪلائي هليون ويون.

بيبي زيبل جنهن جي سناڻ سان سڙئي گهٽي دل هئي، تنهن جي خيالن ۾ گرم جليبيون، گلاب جمون ۽ پيڻي جون سنايون ڦرڻ لڳيون. بيتابيءَ سان ڪٽي جو پيٽي کوليائين تہ بس الله ڏي پانهو سهي. دستو هٿ سيچالي ۾ تہ ٽڪر ٽي پوي پر مجال آهي جو سنائي پري! قسم ئي اور ٽي نظر آيو. ٽڪيون، موٽيون، توشا، سڪل لڏون. بيبي ڏڪي وئي.
”او لالي!“ رڙ ڪندي ڏيءَ کي سڏيائين، ”اسان هيڏي تہ اچ. هيءَ وڏ گهراٽي سان سنائي آئي آهي سا تہ اچي ڏس. ساٿهو ٽيون سارين!“
”هائو امان، اچان پئي،“ لاليءَ وراڻيو. ”ائي الا!“

لاليءَ مناٺيءَ کي ڏسندي حيرت مان آڱر ڪٽي چپن تي رکي. "امان ڏي تہ لاڏليءَ کي ڏيان."

لاليءَ مناٺيءَ جو ڏٻو ماءُ ڪان وٺندي اڱڻ ۾ ٻنڌدر تي بيٺل لاڏليءَ ڏانهن وڌايو جيڪا اڳ ئي مناين تي هريل هئي؛ سا سڄي مناٺي چٽ ڪري وئي. پر خبر تان پئي تہ هن جو هياءُ وٺبو ويو ۽ هوءَ بيهوش ٿي ڪري پيئي.

"ڇا ٿيو! ڇا ٿيو!؟" گهر جا ڀاتي پريشان ٿـي ويا. لالي پنهنجي لاڏليءَ کي ڏسي روئڻ لڳي. سڪيلڌي ڌيءَ جي سڪيلڌي لاڏليءَ جو اهو حال ڏسي بيبي زيبل وڃي شاهہ سائينءَ کي ننڊ مان ڏونڌاڙيو جيڪو آفيم جو روڙو ڪائي پنڪين ۾ پيو هو. هو ڇرڪ ڀري ويهي رهيو، "هان! هان!! ڇو؟ ڇاهي؟" شاهہ سائين گهٻرائيندي پڇيو.

"مڙيئي خير آ سائين. رکيل مناٺي ڪائڻ سان لاڏلي ڀير ٿي پئجي رهي آهي. اٿي ڪو ٻلو ڪريو."

"هون....! سمجهي ويس، اهو زهرات جو اثر آهي." شاهہ سائين سوچ مان وراڻيو. "جلدي ڪري مٺي سوڍا ڏيو تہ ڦڙو گاسليٽ جو وجهي ڀياريونس."

شاهہ سائين اهو ڏونڪو ڪيو تہ ٿوري دير کان پوءِ لاڏليءَ ڳئون اکيون کوليون. نماٽا نيڻ کٽي پئي لاليءَ ڏانهن ڏنائين. شام جو ٻوڙو ڏنار ڏهڻ آيو پر هوءَ ڀڙ ڪڍي بيٺي. مجال جو ڏنار کي ويجهو اچڻ ڏي. لتون هڻي سندس جستي گهاگهر ڇٻي ڪري ڇڏيائين ۽ ڪيس بہ ٻئي ناهوڪيون لتون ٺوڪي اڌ مئو ڪري ڇڏيائين. نيٺ ٻارهن رپين جو بازاري کير گهرائي ٻارن کي ڀياريو ويو تڏهن ڪو ٻارن جو ڪروڌ لٿو.

ٻئي ڏينهن بيبي زيبل سوير ئي سنبري تيار ٿي. "لالي، آءٌ وڃان ٿي رئيسن کي مبارڪ ڏيڻ، گهر جو خيال رکجانءِ."

"امان ڪهڙو ضرور پيو آهي وڃڻ جو." لاليءَ رسندڙ آواز ۾ چيو، "ڪني مناٺي ڏيئي اڌ مئو ڪيو اٿن وري بہ اوڏانهن ٻئي وڃين؟"

"امان لالي، پرايا پنج رپيا ڪايو وينئي آهيان، سي ته ڏيئي اچان. ٻوجهو مٿي تي ٽيو پيو آهي. ڇا به هئي پر هئي ته منائي. ننگ جون پاڙون دوزخ ۾."

"ڪهڙو اچي رئيسياڻيءَ سان ننگ ٽيو اٿئي؟"

"لالي امان هاڻي نهيو، وڃان ٿي. هن ويچاريءَ جو ڪهڙو ڏوهه، اهي نوڪرياڻين جا ڪم آهن. تازي ڪائي ڪٽي پاروتي ڏنائون." بيبي زيبل ٿڌي دل سان ڌيءَ کي سمجهايو.

"چڱو، ڀلي وڃ امان، پر اچجانءِ سگهي. ڪائجانءِ به ڪجهه نه."

"بس امان اجهو ٿي اچان." ايئن چئي بيبيءَ، علوءَ جي ماءُ کي ڳڏجي هلڻ لاءِ چيو، جيڪا چيٽن جو اڌ ٿالهه مٿي تي رکي لاڏليءَ جا چيٽان ٻهارڻ آئي هئي.

علوءَ ماءُ ٻهريان ته ڪجهه نه سمجهڻ جي ٻهاني سان چرڪي جيان وڏو وات ڦاڙيو ۽ پوءِ لاچار هڪڙي ناس هيٺ ۽ هڪڙي مٿي ڪري ڏند کي ڪرڙو ڏيندي پڇيو، "ڪٿي ٿي هلين؟"

"رئيسن وٽ" بيبي زيبل پرس هٿ ۾ ڪڻندي وراڻيو.

"انهن پينگ پين وٽ،" علوءَ ماءُ چيٽن جو ٿالهه پٽ تي رکندي هلڪي ڪاوڙ سان چيو، "جن مون کي زڪات ۾ آنو به رنائڙي ڏنو!؟"

"نهيو رن، ڇڏ پراڻيون ڳالهيون. چڱي زال ٿي ساٿ ڪري هل." بيبيءَ حجت سان چيس.

"امان لالي منهنجي ٿالهه جي پارت اٿئي." علوءَ ماءُ، بيبي زيبل جي پنيان پنيان ڏيڍيءَ طرف وڌندي لاليءَ ڏانهن ايلاز واري انداز ۾ ڏسندي چيو.

"ها، ها ڪو نه ڪڻندءِ اهو ٿالهه ۽ پنهنجي امانت پاڻ اچي ڪڻجانءِ." لالي ڪيس دلجاءِ ڏني.

....

”اڻي منهنجي جيجل ڌيءُ!“ بيبي زيبل کي ڏسندي ئي رئيسياڻي خوشيءَ سان ڪيڪر ڪندي ڪٽ تان اٿي.

”ڀلي ڪري آئينءَ.“ ايئن چوندي ايڏو تہ ڀاڪر پاتائينس جو بيبي زيبل جي اکين جا تارا ڦري ويا. بدن ڍرو ٿي ويس. ڀانيائين تہ اهو ڪو وڇڻ جو وقت آهي ۽ اڳيان رئيسياڻي جي روپ ۾ ڪو عزرائيل بيٺو آهي. نيٺ اڌ سئو ڪري رئيسياڻي ڪيس ٻانهن کان وٺي وچي پلنگ تي ويهاريو.

”اڻي ڪنوار، منهنجي جانب ڌيءُ سان تہ اچي ڪيڪر ڪر.“ رئيسياڻي هڪل ڪندي ننهن کي چيو.

”چاچي اچان ٿي،“ ننهڻس ڪونيءَ سان ئي وراڻيو.

”ننڍڙي جا ڪپڙا پئي بدلايان.“

”اڻي منهنجي ڪا جيڏي ٿي اچي تہ پرڪو لڳيو وڃنئي.“ رئيسياڻيءَ چڙ سان بيبيءَ ڏي منهن ڪندي چيو،

”ادي ڏسين ويٺي اڄڪلهہ جي ننهن جا حال، جواب جو سوال پيو پوي. پنهنجيون سرتيون هيڏا متا ڪنيو چڙ سير سير جا ڏوپلا وجهيو اچن، سي وٽن ٽيون باقي تون ۽ آءٌ نٽيون وڻون.“

”ادي واندي ٿي پاڻهي ايندي.“ زيبل سرڪندي چيو.

”پر ڌيءُ اهي وار ڏٺا اٿئي جيڪي ڳوڙهين ڳوڙهين وانگر متي ۾ چڪ هنيو پيا اٿن. آءٌ تہ ڏڪيو وڃان. ڪٺي ڀڇين: ”اڻي ٻيڙيون ڪوهہ ٽيون آهيو. اهو ڇا پاتو اٿو؟“ تہ چون: ”ماسي اِها مگ (وگ) آهي.“ اسان جي بابي ڏاڏي بہ اهي ميگيون ڪون ڏٺيون! منهنجي ننهن کي لڳي مٿيان تہ هاسڪار سندس ساهيڙين جي ٿي بيعزتي ڪريان.“ چيم: ”اسان آءٌ ڪوهہ بيعزتي ڪنديس، منهنجون تہ نياڻيون آهن. اسان تہ اهي شيون نہ ڏٺيون نہ ٻڌيون.“

رئيسياڻي زليخان ڳالهايو پئي تہ ننهڻس بہ ڪڪو هنج ۾ ڪري آئي، ”ماسي، بسم الله ڀلي ڪري آئينءَ.“ زيبل کي ڪيڪاريندي چيائين.

”ڏيءُ توکي مبارڪون هجن ڪڪي جون. الله بخشي بچائي ڏيئي. جيئن ئي خبر پئي اتم تيئن ئي آئي آهيان.“ زيبل کيڪر جو جواب ڏيندي چيو.

زليخان جهپٽو هڻي ڪڪي کي ننهڻس کان وٺي زيبل جي هنج ۾ ڏنو. ٻيبي زيبل جيڪا اڳيئي انهيءَ موقعي لاءِ تيار هئي تنهن پرس مان ڏهن جو نوٽ ٻاهر ڪڍيو. ڪڙڪ نوٽ ڏسي رئيسياڻيءَ جون واڇون مڙيئي ڪَنَ ڏي رڙهيون. چيائين: ”ائي ادي ڪوهه پئي ڏورا چاڙهين؟“

”ادي اهڙا ڏورا شال سدائين چڙهن.“ زيبل وراڻيو.

”ائي بختاور،“ رئيسياڻي رنڊڻي ڏانهن منهن ڪندي رڙ ڪئي، ”ٻيبي ڪاڻ ڪا چانهه پاڻي کڻي اچ.“

”حاضر جيجي؛“ ٻانهيءَ اندر ڪمري ۾ ايندي چيو، ”بوتل وٺي اچان؟“

”ائي سچاتئي نه ٻيبيءَ کي!؟“ زليخان بوتل واري ڳالهه اڻ ٻڌي ڪندي پڇيو.

”هائو جيجي چو نه!؟“ بختاور ڪٺيل ڪموڊ جهڙا ڏند ڪڍندي چيو، اڄان ڪالهه ته مناڻي ڏيئي آئي آهيان.“

”ها اسان،“ زيبل ائين چيو جڻ ڪا وسريل ڳالهه ياد پئي هجيس، ”مناڻي ڏاڍي سٺي هئي؛ اصل حاڪماڻي. چپ سان پئي پري، تنهن ته پنڌ وڌو!!“

زيبل جي ٽوڪ کي زليخان جي ننهڻ سمجهي ورتو جو شرم کان سندس منهن ئي لهي ويو پر سسٽس نه سمجهيو. تيئن خوشيءَ ۾ ڏيڏريءَ وانگر ڦونڊجي وئي ۽ تيز وکون کڻي رڌڻي ۾ بختاور کي وڃي جهليائين.

”ميڻن ُمئي ڪڏهن ٻي سورو ويهڻ ڏنو آٿو؟ بوتل اِها پيئندي ته پيون نور وانگر ويهي ڏسنديون ڇا؟ ڏيڍ رپئي لڳي پئي آهي بوتل چار ڪَن ته اچن. ائي گهوڙت!! ڇهه رپيا. مائي مانڙي ڪري چانهه جي ڦڙي کڻي ناهه، آئون به هڪڙو

ڪوپ ڪٽي پيئنديس، سستي تي پئي آئي، هڏن مان ٽڙڪاٽ پيا نڪرنم.“ زليخان آرس ڀڄندي چيو، ”ٻ پيو ٻڌ، اهي جيڪي وهاٽي وانگر گول گول نهيا پيا آهن آهي گرم ڪري چانهه سان گڏ آئي رک.“

”جيجي!“ بختاور عجب مان پڇيو، ”اهو وهاٽي وارو چا آهي؟“

”ٽوڙ پويو هوريان ڳالهايو“ رئيسياڻي سيني کي گڏ پئيو، ”وهاٽي وانگر ڪونهن: جن ۾ قيمو ڀريل آهي.“

”ها جيجي ها، جيڪي ڏدم ٻارنهن ڏينهن اڳ ڪراچيءَ مان گراري واري مائي وٺي آئي هئي نه!؟“

”ائي هائو هائو، فرج ۾ پيا آهن جلدي ڪري وٺ.“

”آئي جيجي!“ بختاور فڪرمنديءَ سان چيو، ”ڪالهه رئيس ننڍي فرج ڪوليو ته چيائين: آچلي چڏيو انهن ۾ چٽ آهي.“

”ائي سسٽس مان چٽ آئي هوندس. ڪوهه لاءِ اچلين. هاري ڪان پيتا چڱا آهن. انهن کي چا آهي. انهن ڏٺا آهن اهڙا چا ڏيندا آهن؟ منائي ته ڪيڏئون تنهن لاءِ ڪري ته پنڌ پيئي.“

هن پنهنجي پر ۾ گهٽئي هوريان ڳالهائڻ جي ڪوشش ڪئي پر سندس ڦاٽل دهل جهڙو آواز تڏهن به وڃي ننهٽس جي ڪنن تائين رسيو. ننهٽس نه ڪئي هم نه تم ڪڪو زيبل جي حوالي ڪندي سڌو رڌڻي ۾ وڃي سس جي مٿان ڪڙڪي. بختاور جيڪا تئي تي پيٽيز گرم ڪري رهي هئي تنهن کي چيائين: ”هي پيٽيز کٽي در کان ٻاهر آچل.“

”ڪنوار، جيجي سائڻ جو حڪم آهي ته ڪوسا ڪري کٽي اچان.“

”آءٌ ٿي توکي چوان، خبردار جو اندر کٽي آئي آهين. آچل نه ته رئيس کي چئي ڪل لهرائيندي سانءِ. الله ماريءَ وانگر ٻارنهن ڏينهن پيٽيز هليا آهن. ڪنهن غريب کي مارينديون چا؟“

”آئي تون ڪوه پري وئينءَ.“ رئيسياڻي، جنهن رنڌڻي سان لڳ اسٽور مان چانهه لاءِ کنڊ جا چمچا ڳڻي پئي ڪڍيا ڪاوڙ مان چيو، ”تنهنجو نالو ته ڪونه ورتوسين؟“

”منهنجو نالو چو وندا. مان ته سچ ڏي چوان. مناڻيءَ جا به ته پاڻ سين ڪي منهن تي ويهي پوندا گهڙيائين. ته به نه سمجهئي. ان ڪان وڌيڪ پيو چا چوندي! سڀ ڪجهه اتي پيو هوندو چاچي، ايمان ڪريو. جيئن جهجهي دولت تيئن وڌيڪ بک!“ ننهڻس تورو تڪائيءَ مان ڳالهايو.

”ائي تون ته ڏاولن جي آهين، اسين ته بکين جا آهيون.“ سسڻس ڦڪائي وندرائيندي چيو.

”چونه آهيان ڏاولن جي. جڳ جهان به چوندو.“ انگيءَ سان خرچيءَ وارا ڏهه رپيا ڪڍي جهٽيءَ ڏانهن وڌائيندي چيائين: ”چار بوتلون ۽ بسڪيٽ وٺي جلدي موٽ.“

....

بيبي زيبل سهي وانگر ڪن آيا ڪيو رڌڻي مان ايندڙ آواز ڏانهن لڳايو ويٺي هئي، تنهن ڪنوار کي ڏسي مشڪندي چيو: ”بس زي اسان، ڪٿي چور سڄان ڪٿي ڀور سڄان. تنهنجي سس به زور آهي.“

”بس ماسي: ڪهڙا سور پڌايانو، مڙئي پيو وقت پاس ٿئي.“ ڪنوار شرمساريءَ مان ورائيو.

”ائي امان تون ڏيءَ آهين، توکان ڇا لڪايان.“ ڳالهه کي وزن ملندو ڏسي زيبل جي همت وڌي: ”مناڻي ڪاڻ سان هيڏي ساري ڳئون بيهوش ٿي وئي. الله ڪٿي ڪو وسيلو ڪيو نه ته وسن جهڙي ڳئون ٿي هٿن مان وئي. ٻارنهن رپيا ڏيئي دڪان تان چار سير ڪير گهرايم: سي به گهوريا پر ٻار گهر جي ڪير تي هريل سي راتوڪي رات ۾ پاوڊر ۽ پاڻيءَ وارو ڪير پي بيمار ٿي پيا دست الٽيون

بيهن ئي نہ، اهي سور جدا ڏسڻا پيا. سون سان نسورو ويل
ٿي پيو.“

”بس ماسي: ڏٺي ڪٺي خير ڪيو. آءٌ بہ توهان ڏي
سنبريس پئي. لاليءَ سان تہ هڪ ڀيرو ملاقات ٿي هئم باقي
توهانجي ننهن ڏسڻ جي ڏاڍي سڪ اٿم.“ ڪنوار ڳالهہ بدلائڻ
خاطر چيو.

ايتري ۾ بختاور بوتلون ۽ بسڪيٽ آڻي آچي اڳيان
رکيا. رئيسياڻي زليخان بہ پنيائنس سهڪندي آئي. ”ائي
زيب، خوش تہ ويٺي آهين؟“ ايئن چوندي پلنگ تي ٿي ويٺي،
”آپ ساهي بيهڻ ئي نٿي ڏئينم. نوڪرياڻين سان مٿو پئي
هنيم. مٺيون ڪجهہ سمجهن ئي ڪين ٿيون. جيئن سولودن
تان سوڙي آهيان، تيئن سگهي ڏينهن ڪاٽ پئي سيڪان!“ ايئن
چوندي زليخان ٽراليءَ تي لامارو هنيو. ڪجهہ بسڪٽ وچي
هيٺ گلم تي ڪريا جيڪي علوءَ ماءُ سيڙي ڪٺي ڪوهہ
جهڙي وات ۾ وڌا.

زيبل اڃان هڪ بسڪٽ مس ڪاڏو تہ زليخان ٿي
ڪائي بوتل اوتي بکايل ڊڳيءَ وانگر خوفناڪ اوڳرائي زيبل
جي منهن منجهہ ڏيندي چيو: ”هاء هاء، هيئئون ئي ڏري پيم!“

زيبل جو روح ئي ڦري ويو. ساهہ ڪٺي گهٽيائين ۽
هٿ وارو بچيل بسڪوٽ علوءَ ماءُ جي ترڳيءَ تي رکيائين
جنهن موڙو ڏيئي ڦڪي ڇڏيو.

”ادي زيبل اگاري ٿي پئي اٿم پانيان تہ وچي ڦڪي
ڦڪيان.“ زليخان لاڳيتيون چار پنج ڪنيون اوڳرايون ڏيندي
وري ڪمري ڏانهن ويئي.

”چڱو ڪنوار امان، هاڻي آءٌ بہ هلان ٿي.“ بي بي
زيبل علوءَ ماءُ ڏانهن ڏسندي برقعي ۾ هٿ وڌو. ڪنوار بہ
وجهہ ڏسي ڪاغذ ۾ ويڙهيل رئو ڪٺي زيبل کي ڏيندي چيو:
”ماسي هي رئو آڻو، منهنجي طرفان تحفو.“

”امان، چئو ٿي هلاڪيون ڪرين.“ زيبل قرب مان چيس.
هلاڪين جو لفظ ٻڌي رئيسياڻي جا ڪجهه فاصلي تي
ويٺي هئي تنهن ٽڪي ڦڪڻ ڪان سواءِ ئي پويان پير ڪيا.
”ائي ڪوهه هلاڪيون آهن. جهڙي هيءَ تهڙي آءٌ،
اها به ته منهنجي پٽ جي زال آهي. ڪنوار يادگيري ڪئي؛
سونکي وسري ويو سو توکي ڪٿي ڏنائين. منهنجو مغز ته
جيئن مولودن تان آئي آهيان تيئن آهي ئي ڪونه.“هن ٽيڏيءَ
اک سان رئي کي ڏسندي چيو.
”چو ادي خير ته آهي، چا ٿيو مولودن کي؟ سوير
به مولودن جي ٿي ڳالهه ڪيئي.“ بيبي زيبل رئو علوءَ ماءُ
کي جهلڻ ڪاڻ ڏيندي پڇيو.
”ادي، الله رسول جا وني اهڙا ڏيپ ڏياريا اٿن جو
منهنجا رات ڏينهن ويا پيا آهن. پانيان ته هڏا پيا ٽڙڪ
ٽڙڪ ڪن.“
”ادي چو پيا ٽڙڪ ٽڙڪ ڪن!؟“
”پيٺ مولودياڻيءَ صالحان بيبيءَ چيو ته زمين تي وڏائيءَ
سان نه هلو. قبر ۾ اهو ماس ماڪوڙا ۽ تڏيون کائيندييون.
پوءِ اهي هڏا ٽڙڪندا سو ادي آءٌ ته ڳري زال، پانيان ته
اها تعدي جيئري ئي سونسان پئي ٿئي.“
”ادي ان ۾ ڏپ جي ڪهڙي ڳالهه. موت ته سڀ جي
مٿان بيٺو آهي ڪي اوير ڪي سوير. هي ته صالحان بيبيءَ
ثواب ڪٿيو جو اسان جهڙن انڌن کي واٽون پيئي ڏسي.“
”تون پيٺ ويٺي آهين زيبل: سڀ سچ پئي چئين، پر
پيلي منهنجو حال ڪونه آٿئي. رات جو ننڊ مان گهوڙا گهوڙا
ڪيو اٿان. پانيان ته ماڪوڙا پيا ڀڃين، تڏيون پيون چڪ
هڻن. رات به گوريون سڀيون ننڊ جون کيڏم تڏهن به پانيان
ته هڏن مان ٽڙڪات پيا نڪرن. پٽ چيم ته ماليخوليا اٿئي،
هاٿي وچان ته ڪيڏي وچان.“

. ”ادي رب رحم ڪندو، تون وهم ڇڏي ڏي.“ ايئن چوندي زيبل برقعو پاتو.

....

سس ننهن زيبل کي آماڻي واپس آيون. رئيسياڻي جنهن جي منهن تي ڪجهه دير پهرين رسمي خوش اخلاقي هئي سو ڦري نر ڦونڊو ٿي پيو. ڪنوار به ڏيري ۾ وساٽيل هئي. ڪيس اچڻ وارين حالتن جا پسڻ پئي پياه آخر اهوئي ٿيو. رئيسياڻيءَ ڦاٽ ڪاڏو: ”اٽي اهو ڪو ٿي رئو ڏئي؟ آئون نه ڏسان ها ته اِهو اڪائي ٿي ڏئي. ڪو پٽ ٿي هينئر پرٽائيٺي ڇا جو رئو ٿي ڏئي؟“

”چاچي مونکي ساڻ وانگر سڪ ڏنائين تڏهن ڏنو مانس ڪا وڏي ڳالهه ته ڪانهي. عزت ته توهانجي ئي گهر جي ٿي ڪا اسان جي ته ڪونه ٿي!“

”آئي آءٌ اڃان جيئري ويٺي آهيان. رستو منهنجو. تون پنهنجا رستا ڳولـي هـٽ ڪر. خوشي منهنجي ڪنهن کي ڏيان يا نه. چاليهن ربين جي پوتي ڪيڏي ڪٽي ڏني اٿئي! هينئون ئي سڙي ويو جيڏيءَ مهل پوتيءَ تي نظر پيم.“

”چاچي اوهانجي تـه ڪانه ڏنيم. مونکي پنهنجي ماءُ ڏني هئي سا ڏنم.“ ڪنوار منهن سڄائيندي چيو.

”اٽي مائيسڀ ڪجهه ڏيئي ڇڏينس.“ رئيسياڻي دوري پوندڙ لهجي ۾ ڳالهايو: ”اِهي نٿون بولا، دهريون، پازيب، ساڙهيون سينڊل جيڪي نپڙ اٿئي، سڀ ڏي زيبل کي. مون به زيبل جي پچر ڇڏي. اِها آئي. توکي آءٌ ايئن سمجهنديس ته ساٿين ڏاج ۾ ڳڻائي هيئم.“ ايئن چوندي زليخان جوش منجهان بختاور ۾ جهمٽيءَ کي سڏ ڪيو: ”ناس ٿيون ڪيڏي ويون. اچي پيڙيون ڏيونم. پُٺن کي مڪون هڻوم تـه اوڳرائي اچيم. هانوَ تي بار چڙهيو پيو آهي.“ ايئن چوندي کٽ تي ٿي ويٺي ۽ چلمچيءَ ۾ چپاڙيل ڦوڻا ڦٽي ڪيائين. ”آئي بختاور

ڪٽي آهين، موت پئي هيڏي آءُ.“ بختاور سڏ پڏي به ڪن لاتار ڪري چڏي ۽ جهمٽيءَ کي چوڻ لڳي: ”اُٺي ڏسين ٿي اها مُٺي مڙهانگ به گهڙيون آرام ڪرڻ نٿي ڏي. سائي اسين به ته ساڙو آهيون ڪي لوهه جا ٺهيل ڪونه آهيون.“ ”ادي پاڻ کي ته ڪنوار کي ڏسڻو آهي. تازو ڪڪو ڄايس ته ريشمي وڳا لڪائي پاڻ کي ڏنائين. انجي سر ڪاٺ ته انهيءَ ڪوڳ جا سور سهايو ويٺيون آهيون. هل ته پٺي پيڙيون ڏئي اچونس.“ جهمٽيءَ بختاور کي سمجهائيندي چيو. ”مُٺيون رستو ڏسي ڏسي سنهنجون اکيون پيون سور ڪن. پنهنجو ته خيال ڪونه ڏو پئيو-.“ رئيسياڻي ڳوهه وانگر ور ڏيئي اوندي ٿي پيئي. ايتري ۾ پوپان ٻئي جيڪا واڙي مان کير ڪڻڻ وئي هئي تنهن به چئونري رکي اچي بختيءَ ۽ جهمٽيءَ سان گڏجي پوڙهيءَ جي پٺيءَ پيرن ۽ چيلهه تي مُڪن جو مينهن وسائي ڏنو، جڻ انهيءَ بهاني سان اڳيون پويون ڪسرون ڪيڻ جو ارادو هون.

”اين .... اون .... ٻائو.“ رئيسياڻي ڊگهيءَ جي رانيان، جيان هڪ خطرناڪ او ڳرائي ڏني جو ٽيئي ٻانهيون ڇرڪي ويون.

”اُٺي جيجي اهو ڪهڙو مرض آهي جو پٺن کي مُڪ هڻئي اٿئون ته ٻائو ٻائو پئي ٿئي؟“ جهمٽي پڇڻ کان سواءِ رهي نه سگهي.

”صدقي ڪيون: مرض لڳيو- ستن پيڙهين کي، سون کي ڪو ٿئي.“

”جيجي پوءِ ڪارو لوڻ چو نٿي کائين؟“ پوپان جيڪا پيرن پر ويهي ٽنگن کي پيڙيون ڏيئي رهي هئي پڇيو.

”آئي مُيون ڏسو نٿيون تہ اڳيئي، ’بليڊ پيشر‘ اٿم وري لوڻ کارائي هٿن سان ٿيون ماريوم.“

رئيسياڻي زورائتي لت هڻندي پوپان کي ڪٽ تان هيٺ ڪيرائي ڇڏيو.

"سانئڻ هو سڪل پنجرايئن هڏي جهڙو ڏاڪدر جو سدائين وات پيو چوريندو هو سو ڇو نٿي گهرائين؟" بختيءَ جهمٽي ۾ پوپان جو حشر ڏسي ڏجندي ڏجندي صلاح ڏني.

"ائي بختي ان سئي جا هوش حواس موڪلائي ويا. پيري وٺي ويس. هٿن سان ڏيون ماريوم. ابتيون سبتيون سيون هٽي وينو ماڻهو ماري." رئيسياڻي ڪنجهندي وراڻيو.

"چاچي خير ته آهي ڏاڪٽرن جون پيون ڳالهيون نيڪرن؟" ڪنوار فڪرمنديءَ سان پڇيو.

"ائي هاڻي ٺهيو ٺهيو. ماڻهين تـه تعويذ ڪري هي حال ڪيو آتم. هاڻي ٺريو وينٺي آهي."

"چاچي تڪليفون ڪي تعويذن سان ڏينديون آهن ڇا؟ امان ويچاري ته در ڪان ٻي ٻاهر نه نڪري سو توهان تي تعويذ ڪرائيندي، اهي وهم وسار."

"تون ڪير آهين مون کي نصيحت ڏيڻ واري. مون کي ٻه ته والوءَ پوپي چيو آهي ته تعويذ اٺئي روز پئي ڳرندي وڃين."

"چاچي جيئن وٽئي تيئن چئه، وڏي وات اٺئي."

"وڏي وات! چا چيئي؟ آئي وڏي وات چا کي چئبو آهي، اهاخبر اٺئي؟ بي-اي پڙهي آهين پر ڪڙهي ناهين مون کي وڏين واڏن جا پئي ڏس ڏين. اهو شان هوندو ماڻهين جو، انهيءَ کي وڏي وات ڏيکار."

"آءَ ته سمجهي نٿي سگهان! الائي ڪهڙا مطلب وينٺي ڪڍين؟"

"تون ڪوهه لاءِ سمجهين. تو ڪان ته ٽيج جو ڪير پيو وهي. ڦيٽان وجهي سڄو سارو منهنجو ٻچو پانهون ڪري ڇڏيو اٺئي. مون کي ڏسيو اڪيون هيٺ ڪيو ڇڏي. مون کي ڪا پرواهه ٻه آهي چا سندس. آءَ ٻه سڄي ملڪيت پنهنجين نياڻين کي نه لکي ڏيان ته منهنجو نالو ٻه زليخان ناهي."

"چاچي وڃي لکي ڏيون. مون کي ڇو ٿا ٻڌايو. پنهنجو

پُٽ آتو، پاڻ چاڙهو.“ ايئن چئي ڪنوار پنهنجي ڪمري ۾ هلي ويئي ۽ رئيسياڻي نوڪرياڻين کي تڙيون ڏيئي پري ڪري پاڻ چلم پيئڻ ويهي رهي.

....

”ٺڪ ٺڪ ٺڪ“

”اٽي بختاور ڏس ته در تي ڪير آهي؟“

بختاور ڊوڙي در ڏانهن ويئي ۽ دعوتي ڪارڊ کڻي آئي.

”جيجي، گنجي مٺي وارو ٽلهو ڀائي؛ هي ڪاڳر ڏيئي ويو آهي.“

”اٽي منهنجي اڳيان ڪاڳرن جو نالو نه وٺ. سڏ ڪيو ڪنوار کي ته پڙهي.“ زليخان ڪارڊ ڏسي دهلجي ويئي.

”چاچي خير ته آهي“ ڪنوار اندر ايندي پڇيو.

”اٽي امان سدائين خيرهجي. هي ڪاڳر الائي ڇاجو آيو آهي. مولودن جو ته ڪونهي؟“

”ها چاچي واهه جي ڳجهارت ڀڳئي. ڪلهوڙن مان آيو آهي. ميلاد ڪيو اٿن سياڻي شام جو ستين وڳي.“

”مائي مون بس ڪئي. منهنجا ڦڦڙ ٿا ڪنبن. اهي روز روز جا واعظ مون کي ڏڪائن ٿا. تون وڃي ڀر پير ڀري اچجان. ثواب جو ڪم آهي.“

”چاچي ايتري دير اڪيلي نندي ٻار سان ڪيئن ويهنديس؟“

”اٽي جهجهي ويهڻ جو ڪهڙو ڪم. تون ماني جي ٽائيم تي وڃجانءِ.“

”چاچي ماني گهر ۾ ڪونه آهي ڇا؟ سچي سردار جي ساراهه نه ٻڌيسين ته وڃي ڇا ڪيوسين؟“

”پر امان ’رواز‘ جي ڳالهه تي ڪيان. تازو هيٺئر ڪانيي خان جي گهر ۾ ڏٺم ته نوين سوڊو ۾ زالون پئي آيون. ڪير جي پڇين ته دير ڪوهه ڪيو؟ چي: ”اسان پڻ دعوتن تان پيون اچون.“

”چاچي مون کي تہ شرم ٿيو اچي ماني کائڻ وجڻ.“
”نهيو امان مون بس ڪئي. جي طاقت ساريم تہ پاڻهي ويندس توکي منهنجي رستن سان قدم ڪٽڻوئي ڪونهي. آءٌ وٽان تہ منهنجو راج بہ وٽي.“
ڪنوار جواب ڏيڻ کان سواءِ ئي پنهنجي ڪمري ۾ هلي وئي. ايتري ۾ وري در تي نڪ نڪ ٿي. پاڻهي وئي ۽ ٿيو ڪارڊ کڻي آئي.
”جيجي هي مٺياريءَ جي سيدن جو ڊليور عيد ميلاد جو ڪاڳر ڏئي ويو آهي.“
”ائي نياڳيون، نپٽيون ڇيو مانو ڪون تہ مون کي ايهي ڪاڳر نہ ڏيکاريو. انهن ڪاڳرن سان منهنجو هيانءُ ٿو ڦاٽي. وجي ڪنوار کي ڏيو. رکي نہ رکي سندس مرضي.“
رئيسياڻي پلاند مان ڦوٽا ڇوڙي تڪڙي تڪڙي ڇباڙڻ لڳي پوءِ گيت ڏيندي پاڻهيءَ کان پڇيائين:
”ائي بختاور اهي وري ڪڏهن کان ميلاد ڪرڻ لڳيون؟ اسان بہ اچو مٺو آندو. ہم عيدون ٻڌيون سٺيون سين، اِها عيدميلاد وري ڪوهم؟ اڳي مڙسن منجهہ مولود تيندا هئا. هاڻي وريو ڇون عيد ميلاد. مناسين مائي! منهنجو بہ ساڻن نانين ڏاڏين کان رستو آهي تڏهن تہ ڪون ڪيا هيائون اِهي ميلاد.“
”ائي جيجي اهو ميلاد جو ڦيشن اچي هن خلق وڌو. تنهن لاءِ ڪري گهر گهر ۾ تا ميلاد ٿين. ڪلهوڙن بہ تہ ديکا ديکيءَ ۾ نئين بنگلي جي خوشيءَ ۾ ميلاد ڪرايو آهي.“
”ائي پوءِ اسين ڇونہ ڪريون؟ اسين ڪنهن ڪانپي ۽ ڪلهوڙن کان گهٽ آهيون ڇا؟ سڪي پني پوڙو ڇايو اٿم ڇونہ عقيقي سان گڏ ميلاد بہ ڪرايون. ڦيشن جو ٿيو. مون بہ سڄي ڇمار ڏٺو آهي. ستر ۾ پهتي آهيان، ڪو مفت

جو ڪِرڻ ڏنو هئم. ساڻهن کي تہ نينگر جي توهر جي بہ خبر نہ پئي، اها ڊاڪٽرياڻي اسينا چڱي ملڪالموت ساماڻي آهي جو ڇمڻ سان ئي ٻڪر ٻوسات ۾ معصومڙي جي توهر بہ ڪري ڇڏيائين. اڃان چوڏهن پندرهن جو هجي ها تہ ڳاڙهي گوڏ ٻڌي گهوڙي تي بيٺڻ باجن سان سرڪس ڪري ها تہ لوڪ ۾ بہ واهہ واهہ ٿئي ها. ائي سُئي جهمٽي ڪنوار کي سڏي وٺ."

"چاچي خير؟" ڪنوار اچي ڪائنس پڇيو.

"آئي امان سڙسهين اچي تہ ڇئينس ڪاڳر ٺهراءِ سيني کي سيلاد، عقيقي ۽ نينگر جي توهر جي خوشيءَ جو سڏ گهمرائي."

"پر چاچي پوءِ تہ چار ٻڪر ڪسندا، بہ عقيقي جا، هڪ توهر جو ۽ هڪ سيلاد جو."

"آئي ڇئن کي ڪٽي ڇڏ. ساڻهو اچي ڪلون ڳٽيندا ڇا؟ عقيقي لاءِ هڪ ٻڪر ڪافي آهي. ڪٽو تہ پيو ٿورو ڪليو گوشت بہ گهرائي وٺنداسين."

"چاچي سنت ۾ تہ بہ ٻڪر آهن هڪ ۾ عقيقو ڪيئن ٿيندو؟"

"ساٽي سنت ڪير ٿو ڏسي، اڄ فرض ئي پورا ڪين ٿا ٿين. اٻرو سيرو ٻڪر بہ ڇهين سوين کان گهٽ ڪونهي. هاڻي وڃي تياري ڪر. سڙسيهن اچي تہ انهيءَ سان صلاح ڪر تيسين ويهہ تہ آنهن زالن جي نالن جون لسٽون لکرايانءِ، جن سان ڏيڻ وٺڻ جو رستو آهي."

ڏکو پيرپيران

زيبل صبح سان پري ڪپڙن جي ڪنيو، سونتيءَ جي سٽڪ سٽڪ لاڳيو ويٺي هئي اڄ مڙني ڪجهه موڊ ۾ هئي جو پنهنجي جواني، ديواني، مستانيءَ جي زماني وارو راڳ به جهونگاري رهي هئي.

”آتا هي ڪون؟ جاتا هي ڪون؟ چُپ چُپ ڪي، هان هان چُپ چُپ ڪي، ميري سامني.“

’چُپ چُپ ڪي‘ چوڻ مهل وري ڪپڙن کي اهڙيءَ طرح پاٽ ۾ ٿي سٽڪا ڏياريائين جڻ ڪپڙن مان به ’چُپ چُپ‘ جو آواز پئي نڪتو، جو شايد انهيءَ راڳ جي طرز سان ڪنن کي ڀلو پئي لڳس. انهيءَ ڪري ته گهڙيءَ گهڙيءَ پئي ورجاياڻين:

”هان هان چُپ چُپ ڪي.... ميري سامني.“ ايتري ۾ در تي موٽر جو وڏيرڪي اسٽائيل وارو زورائتو هارن وڳو:

”پان .... پان .... ن .... ن .“

”ڦئوووٽ.“ زيبل به هارن وانگر ڦوت ڪئي. سندس موڊ خراب ٿي ويو ۽ خار ۾ زور زور سان پوڻيءَ جي چلڪيءَ کي نل جي هيٺ رکي برش سان رهڙڻ لڳي.

”جهڙي پاٺ چيڳري تهڙو سندس اولاد. ’چوغم، لاڳيو ڪپڙن جي پيڙي پوڙيو چڏين.“ پنهنجي منهن پڙڪياڻين.

”پان .... ن ن پان .... پپ.“

هن ڀيري رهندو زورائتو هارن وڳو. ”وٺ پئين، ڪن ڪاڻي چڏيا آتن. ڪهڙي ڳهل پئي آتن صبح ساڻ.“ زيبل ٻچان مان پاڻمرادو ڪرڪي. وري پنهنجي ئي ٻچان بابت سوچ ورائي ويس ته اها چو ٿي ٿئي؟ ٻار ٻال سان راند ڪندا ته به پئي ٻچان ايندس ۽ رڙ پئي پوندس ته مغز ٿو ڦاٽي ٻال جي

ٺڪ ٺڪ نہ ڪريو. سيٽي وڄائيندا تہ بہ پٽي واڪا ڪندي تہ ڪيس چريو ڪري رکندا، پٽي چوندي: بند ڪريو اها رون رون.... هٽي ڪندا تہ بہ پٽي جڪ ڪائيندي تہ مغز ۾ پان پان ۽ ٺم ٺم پئي ٿئي. ڪٿي ڪم ڪار بہ نہ ڪري سگهندي. ايئن ڇو ٿو ٿئي .... شايد .... شايد اها پيري. هن ڏچندي ڏچندي سوچيو.

”نہ، نہ .... اهي پيريءَ جون نشانيون ناهن .... مان اڃان ڪراڙي ٿوروئي ٿي آهيان.“ هوءَ پنهنجو پاڻ کي ڏڍ ڏيڻ لڳي: ”اها شڪايت تہ ڪمزوريءَ ڪان اٿم.“ هوءَ پنهنجو پردو رکڻ لڳي پر پردي جي ڪنڌ لاشڪ تہ هوا جي تيز جهوٽي سان ڪجهي وئي هئي.... ۽ هن ڏٺو تہ هڪ انن سالن جي ننڍڙي نينگر پنهنجي ڪراڙي ڏاڏيءَ اڳيان گهڙي گهڙي پير جي ڪڪڙيءَ واري جستي سيٽي لڳاتار ٽرڙ.... ٽرڙ.... ڪري وڄائي رهي هئي. ڏاڏيس ڪيس هسٽيريائي نموني سان ڇينهي رهي هئي، ”نہ وڄاءِ ڙي نہ وڄاءِ، منهنجو مغز ٿو ڦاٽي!“ ۽ هوءَ ڏاڏيءَ کي اچندوڏسي تيئن تکيون سيٽيون وڄائڻ لڳي هئي.

حيرانيءَ مان ٿي سوچيائين تہ ڪراڙين کي اِهي راندين جا راحت پريا آواز ڇو نٿا آڙن، جڏهن ڪيس تہ ڏاڍو مزو ٿو اچي ۽ ڪائي مغز ۾ چڪ نٿي محسوس ٿئي!! پل جي جهاڪ ڏيکاري وقت جي چار ۾ لٽيل پردن پويان ننڍڙي نينگر گم ٿي وئي.... اها هوءَ پاڻ ٿي تہ هئي .... تڏهن ڪيس اها خبر ٿوروئي هئي تہ اهو وقت مٿانئس بہ اچڻو آهي.

دماغ سان پنهنجي حالت جو چڱي ريت جائزو وٺڻ ڪان پوءِ بہ ننڍپڻ جون اهي ڳالهيون سندس دل کي بي معنيٰ ۽ ٻاراڻيون پي لڳيون .... هاڻي تہ هوءَ اڌ وهي ڪان ٽپي چڪي هئي. ”پلا هرو پرو جي پان پان يا ٺان ٺان ڪنهن کي وڻندي!“ هن سوچيو، ”انهيءَ ۾ پيريءَ جو تہ ڪو سوال ئي ناهي.“

ايتري ۾ ڏيڏيءَ سان ڪنهن جهاتي وجهي سڏ ڪيو، ”ادي زيبل، ويٺي آهين نه؟“

”هائو ادي، هائو“ زيبل وراڻيو ۽ تڙ تڪڙ ۾ پنهنجا صابڻ هڻا هٿ سٿڻ سان اگهندي، ڪنجيل ور هيٺ ڪري، منهن تي لڙي آيل ڪٽل وارن جون چڳون وانگوڙي ڪري جاٽيون ڪيائين ۽ ڪليءَ ۾ ٽنگيل رئو لاهي سنهڙي پسيل چولي جي مٿان چاتيءَ تي پڪيڙي وهنجڻي سان ٻاهر نڪري ڏيڏيءَ ڏانهن وئي. اتي شريفان کي ڏسي ڪيس ڀاڪر پاتائين ۽ چوڻ لڳي: ”ڀلي آئينءَ، جيءَ آئينءَ.“

”آءٌ ته مرڳو سونهيو پي ويس. ته ڀيرا ’ڍريور، هارن وڄايو. ڪوجواب ئي ڪون آيو. گهر ۾ جهاتي وڌم ته به ڪير ئي ڏسڻ ۾ ڪون آيم. وري سوچيم ته سڏ ته ڪري ڏسان ضرور ڪو نه ڪو هوندو ۽ ائين ڪليو گهر ڪيئن ڇڏيو هوندو؟“

”مون ته ڀيڻ ڪپڙا ويٺي ڌوتا سوڙر جو آواز ته ڪن تي پيم پر اها ڪهڙي خبر ته اها ڀان تو واري هئي، تو ڏانهن ته ڄڻ ڪنن ئي ڪونه هيم.“ ائين چئي، زيبل آڳڻ ۾ نم جي ڇانو هيٺان پيل کٽ تي شريفان سان گڏجي ويٺي.

”ڀيڻ تڪجي پئي آهين ڇا؟“ شريفان، اونهو ساهه کڻندي ڏسي پڇيس.

”بس ادي گهر جا ڪم جو ٽيا، جيسين ساهه آهي تيسين ڇڏيو منهن ڌٻو اجا ته رڌڻ پچائڻ، ڇنڊ ڦوڪ، ٿانو ٿپا سڀ ڪم ڪرڻا اٿم.“

”آڳئين ڀيري آئي هيس تڏهن ته اوهان وٽ نوڪر نوڪرياڻيون به هيون؟“ شريفان پڇيو.

”اڳيان وقت ويا گذري.“ زيبل ٺڏو ساهه کڻندي وراڻيو، ”تڏهن ته ڪڪ ڇني به ڀڃو نه ڪيم. سارو ڀوين هيٺئر ته راڄ آهي مزورن جو، سو نوڪر ڪٿان لين. ڳولهه ته ليي ڪونه ۽ وري ليي ته مطالبا ۽ نخرا اهڙا اٿن جو ساٿ

ڪيو وينئي هج.“
”اسان جو ٽائيم پيو پاس ٿئي.“
”ادي اوهين ته ٿيو زميندار ساٿهو، پنهنجن هارين نارين وارا. اوهان کي کهڙي ڪاڻ، هڪڙا وڃن ته ٻيا اچن.“
”ائي ادي کهڙا سور ٻڌايانءِ. هرڪا هارياڻي پنج پنج ٻار ڄڻيو اچي رهي، سو سون کي کهڙو سک هوندو. اڄ ته ويل جي منهن ۾ آهيان.“ هوءَ ماڳهين پنهنجا سور ڪڍي ويهي رهي.
”تڏهن ٻه اها سانجڻ واري مصيبت توسان نه هوندي“ زيبل ريس سان چيو.
”ائي زيبل، پر نينگريون ڪيڏانهن ويون اٿئي جو تون پئي رڌ پچاءُ ڪرين؟“ شريفان همدردي ڪندي چيس، ”تون اڳ ئي طبيعت ۾ ناساز؛ هڪڙا دس جا دورا وري ٻاهن تي‌ٽي ويهين.“
”ادي ڇا ڪريان، ڇاڻ ٻچا آيا تن لاءِ اڄ ئي ته ڪنديس. ننهن ٻچڙيوال، سا ٻارن ۾ ئي پوري. اها ٻه ٻارن کي ناناڻي ڇڏي پاڻ وئي آهي اسپتال ڊاڪٽرياڻي امينا ڪان سڏئي هٽائڻ. خير سان ڇهين اسيد واري اٿس.“
”ائي ادي پوءِ اهوئي ڪيو نه جنهنجو ريڊيو ۽ ٽي - ويءَ تي ڏم ڏسان سان پڙهو ايندو آهي ته هو جمالو گهٽا ٻار، هئين تي ٻار ٽورا ٻار پيار ئي پيار!“
”شريفان پيڻ، اڄ پاڻ روز پئي ٻڌان اهي ڇونڪ چنڊن جا بيان. مئا پراين ٻچن جي پويان هٿ ڌوئي پيا آهن. شال جهان جا اڳڻ پيا وسن ٻچڙن سان. هي مئا ڇون ته ڏلها ٻه ٻار ڄڻيو، ڄڻ جنهن کي وڏيڪ هجن سو گوگهو ڏيئي ماري، پوءِ هي ڏري خوش تي ويهن! منهنجي ننهن ويهه ٻار ڄڻي ته ٻه اڄ ته گهورون پئي گهوريان.“ زيبل وراڻيو ۽ پوءِ وري ڪليل وانگوڙي جائتي ڪرڻ لڳي.
”ها ادي!“ شريفان عجب سان آڱر ڳل تي رکندي چيو، ”اڳي ته اسان ٻڌو ڪونه ته ڪو گهٽ ٻار ٽين پاڻ

چوندا هياسين: جهجا ٿين، وڏن ويڄن ۾ دمائون چوندا هئاسين ته شال ڪيچ نلا ٿين.“

”هيئر ڪا پينگ پئي اٿن جو هوڪا ڏيو هو جمالو ڪن ته ٿورا ٻار ڄڻيو. پئسن ڪاڻ ٻچڙا پيا ٽپا ڏيئي جهمريون پائين. سوئن لوڻين ڪان پڇو ته توهان جي نانين ڏاڏين گهڻا ٻار ڄڻيا؟ توهين نپتا ڪره ڄايا جو نڇو بيٺاه مردن جو شان وڃائي ڇڏيو، عزتون وڃائي ڇڏيو. اولاد نه ڪيو ته وڃي ’چاڳي فقير، جي مڙهيءَ ۾ ويهو. پراڻن نياڻين جي پنيان ڇو اڇي پيا آهيو ته ٻار نه ڄڻيو. ڪو ٻچين ته ويچاريون گهڙي ته پيٽ ۾ ڪونه ٿيون وجهن. اجايو ڪٽي نياڻين کي بدنام ڪيو اٿن. لاڏي ڪوڏي پرٽايو پوءِ ٿان ڪٽڻ سوچڙاه نڪ جا سوڙا پيا پونن ته پيٽ سان ٿي آهي.“ زيبل چيو: ”مان ته چوان اهو ’ايڪ دو بچي، ٻه لاچار ٿو نڙيءَ مان اڪلين نه ته آهن ته اصل ويم جي ئي خلاف.“

”ادي وڃي ڄائي پائين: پنهنجو ڊول ڪو چمٽو. پاڻ انهيءَ ڳالهه کان مٿي چڙهي ويون آهيون.“

”خير گهر، ڇو چڙهي ويون آهيون؟“ زيبل ائين چرڪ پريو ڄڻ ڪانڌاريءَ ڏينهو ڏنگيو هجيس. ”ڄڻ تي اچون ته ڇو نٿيون ڄڻي سگهون. پاڻ ته اڃان پنجاهه ۾ آهيون. زالون ته پنجونجاهه ۾ به پيون ڄڻين. ملڪه ترنم نورجهان کي به ته تازو ڏيءَ ڄائي آهي، اسين ان کان ته ناهيون ويل؟“

”ها، اهو ته نيڪ آهي.“ شريفان نزاڪت مان پرون چاڙهيندي ورائيو ”ڄڻ کان ته ڇو نٿيون ڄڻي سگهون، پر سون کي ته لڳ ڀڳ چار سال ٿي ويا جو اِهي ’مٽا، هيٺ مٿي ٿي ويا! بت تي گرمي چڙهي ويم، گرمائش سببان سرڳو اکيون وني ويهي رهيس.“ شريفان اکين کي لڳاتار ٻه ٽي چنيڪا ڏيندي ورائيو، ”اڳي جهڙي نظر ڪٿي اٿم. مڙس جي سوچڙن کان زوريءَ ڄم روڪ نڪيون ڪائي سرڳو

اهي حال ٿيا اٿم جو هاڻي تہ رت ئي سڪي ويو اٿم." شريفان پار نہ ڇڏڻ جو نڪر ڇم روڪ گورين تي پڇندي چيو.

"مڙسالن ڪي بہ ڪپي تہ ڏنڊي ڪونڊي ۾ ميندي گهوٽي پين، اجايو سرڪار ڪي وٺي هيڏن خرچن ۾ وڌو اٿن. پاڻ ڪجهہ نہ ڪن باقي پري آئي زالن مٿان، توتاڙا ڪنيو واعظ ڪندا وتن تہ پار نہ ڇڏيو. پيڙيءَ پڌؤ هڪڙو هفتو ڪن ٿي ميندي پيو تہ ملڪ ئي ٺري پوي. نہ رهي بانس نہ وڃي بانسري."

"ها ادي، پر مڇن بہ نہ اسان جو چوڻ. اسان جون ڳالهيون تہ آهن گوگائي مرچ: باقي پاڻ جيڪو پيا واقين سو حلال اٿن."

"اها 'هو جمالو' بہ چڱي خواري ٿي، ننڍڙا پوٽا پوٽيون اچو پڇن تہ لالي امان اهو 'گانو' ڇاجو آهي؟ چوان تہ ابا پيا ڏوڙ پائين اوهان ڪن ئي نہ ڏيو. پر پار ڪٿي تا مڙن سڄو ڏينهن جيئن جهلين تيئن سر سان وينا 'هو جمالو ڏورا پار' ڳائين. چوان تہ ابا نيا ڳيون وايون نہ ڪيو ۽ ايئن نہ ڇئو. پر چون تہ ٽي-وي جو ائين ٿو پونڪي. وريو چوان تہ ابا پيا دانگي ملين منهن سان اوهان ليکيون ئي نہ. پر سڄ پڇين تہ پارڙن ويچارن جو ڏوهہ ئي ڪهڙو، زبان آهي چم جو لڪڻ، شل نہ هري، ڪنهن مهل تہ مون ڪان ٿي نڪري وڃي: 'ڏورا پار......' اوچتو جو ڏيان ايندم تہ ائي هان! اهو ڇا پئي چوان؟"

"ڇنبو تہ اهو بيت بہ خواريءَ جو ڏلهو ٿيو ۽ شادين مرادين ڪان ويو. اهي ستن پيڙهين وارا سر بہ ڪنيا رٽابنديءَ وارن. پوءِ اسان هٿ ڪنيو." شريفان سڄ پچ هٿ ڇنڊينديءَ چيو.

"زندگي ڏيڻ ۽ وٺڻ وارو خدا آهي، اهي ڪير ٿيندا آهن جو قدرت جي ڳجهہ ۾ ٽا هٿ وجهن، چون ٽا تہ آبادي وڌندي تہ کاڌو ڪونہ هوندو. امان جنهن خلقيو آهي روزي بہ اهو ڏيندو جي نہ ڏيندو تہ پوءِ ڪٽندو بہ اوچتو. اهي زلزلا،

طوفان، ٻوڏون ۽ حادثا قدرت جو قهر ناهن ته ڇا آهي؟"

"تويان پيٹ، سدائين تويان! ائي زيبل ڳالهين ۾ اِهو ته ٻڌايم ئي ڪونه ته آيس ڇا لاءِ." ايئن چوندي پرس مان دعوتي ڪارڊ ڪڍيائين، "هي دعوت اٿئي پاٹيجي جي شاديءَ جي. اچي پنهنجي هٿن سان موڙ ٻڌجانس."

"دعا ڪر ته رڳو واند ڪائي مليم ته اکين سان ايندس."

"جيسين جيئبو تيسين ڪم ته ڪنٹائي ڪونه آهن، ڪاج ڪو پري ٿوروئي آهي. ٽن ڪلاڪن جو ته پنڌ اٿئي سو به جي ريل ۾ آيئين تڏهن؛ نه ته ويگن ۾ چڙهندينءَ ته دير ئي ڪون لڳندئي." شريفان برقعو پائيندي چيو.

"ادي توکي شاباس هجي جو مون کي ويگن ۾ تي چاڙهين، هونءَ اچان به ٽي سال هجان ها، هتي ته مر ڳو اڌ ڪلاڪ اڳندو. رڳو رستو سو 'سپر هائي وي' هجي."

"آئي زيبل هاٹ ڇڏ چرچا، آدي تياري ڪر."

"ڇڳو پيٹ رک الله تي." برقعي مان جهليندي، "ويهه ته سهي ڏڌ ڇڪو کٹي اچان."

"نه منهنجي مٺي پيٹ هلاڪيون نه ڪر، وري ٻي سهل ايندس هينئر وڃان تي ٻين کي به دعوتون ڏيٹيون اٿم. وري اڄ جو اڄ ڪراچيءَ به پهچٹو اٿم. زليخان ڏي به وڃان، پوٽس جي طهرن جي خوشيءَ تي ڪانه وئي هئي سانس، سو ڏک پئي ڪڍي گهڙيءَ پلڪ انهيءَ وٽ به ويهان جهونا رستا آهن." ايئن چوندي ڏيڊيءَ طرف وئي.

زليخان جو نالو ٻڌي زيبل جي پيرن هيٺان زمين کسڪي وئي. سڪل مٺائسي واري سڄي ڳالهه اڳيان تري آيس.

"هڪ پاڪر جي پيڙا اچان لٿي ڪانهيم وري پيا سور پيا سنيرن. مون ڪراچي جي پچر ڇڏي، پر نه .... وڃٹو ته پوندم نه ته شريفان دل ۾ ڪندي. زالن جو راڄ هوندو،

ڳهٽيءَ ساهيڙيون هونديون، هن کي ليکيندي سُئي ڪو نه.“
اهو سوچي آئٽ اچي ويس.

....

زيبل گيهي گيراڙي سڏ پرڻ لاءِ پهتي ته ڏاڍو تڪل هئي پر جڏهن راڄ ۾ زيبل کي گهوٽ جي ماسي ڦونڊ ڏئي جو هن لاءِ جوڙو ڳٺايائون ته واڇون وڃي ڪنن سان لڳس ۽ ريل جي گيهه گيهان واري تڪ کي جهڪو ڏيندي محسوس ڪيائين. ڏسڻي ۽ اڱوڻي سان ڪپڙي کي مهٽي پڪ ڪيائين ته سادو آهي يا اوچو. پوءِ اماڪ سٽڪو ڏيئي ڪٽي ٿيلهي ۾ وڌائين.

”اَئي گهوٽ جي نندي ڀڦيءَ جو جوڙو ڪٽي آهي؟“
راڄ مان ڪنهن شيدڻ ناسون ڦونڊيندي رڙ ڪئي.

”اهو گهوٽ جي چاچيءَ کي ڏنوسين.“ گهوٽ جي ماسيءَ وڏي واڪي ورائيو. ”اِها آئي ڪانہ باقي جوڙا ٿي گهر وينئي پائي. ڪو لهڻو ڪونہ اٿس.“

اهو ٻڌي زيبل پر ۾ وينل زبيده کي چيو ”گهوٽ جي ڀڦي ٽيو ڏهاڙو مون وٽ آئي هئي، چرچي مان چيومانس: هاڻ تہ پرچاءُ ڪرين، پائنهن جي شادي تي تہ اچجئين و ڳو ملندئي. تنهن تي هن پاڻ چيو تي تہ: ڪيس ڏين تہ بہ لعنت جو ٽڪر ڪير ڪٽي، ست پيڙهيون پيون ڀٽيون ان جوري ۾. گهوريو سون جو ڪن چنني.“

”اَئي ادي هاٽي نهيو آهستي ڳالهاءِ. راڄن ۾ تہ جهيڙا وجهين. هن بہ جي پاهم سان چيو تہ تون تہ بردبار ٿيءُ ۽ هرو ڀرو ايئن دهل....“

”ادي آءَ تہ آهيان ڦانوڙو دهل. اسين چئون سچ پوءِ ڪنهن کي وڻون نہ وڻون.“

”آئي زيبل!“ ممتاز پريان پرس لوڏيندي آئي، ”هڪڙا ڏهہ رپيا هجنئي تہ ڏينم منهنجا تہ سمورا پئسا گهورن ۾ ئي خلاص ٿي ويا. اجا تہ گهوروڻ ڏيڻيون اٿم.“

"پيڻ: آءٌ پاڻ ڦٽي پئي آهيان، لنگهياڻين جا ڪم ڏئا اٿئي، هيتان هُتان نچيو جهمريون اچي منهنجي اڳيان ڏين ته 'ڏ ڳو پير پيران' لاچار مون کي به ڏيڻو پوي. هو تيئن سمجهن ته زيبل ڪا لک تي مٿو ڏويو وينئي آهي. خاص گهورن ڪاڻ به سو ته نينگري ڪان وٺي آئي آهيان، تهڙو هت پاڇائيءَ ڪان به لچئون ڪچئون پنجاهه رپيا اڌارا ورتم. هاڻ ڪنهن ڪان گهران. باقي اٺم رپيا ويهه سي به توکي ڏيئي ويهان پوءِ نيٺ موٽ جو پنڌ به سجهي ٿو."

"ادي نهيو" ممتاز وراڻيو، "مڙئي خير آهي، مموڻ ءَ ڪان ٿي پڇان."

"ائي ادي مون ڪان پڇي ڇا ڪندينءَ؟" مموڻ ءَ پنهنجو نالو ٻڌي ڳالهه ورائيندي اتان ئي چيو. "اسان جا ته پيرا ئي لٽا پيا آهن جيڏيون وڏيون شاديون اوتريون وڏيون ڳالهيون. رڳو وقت خير جو گذري."

"ڇڪو وڃي گهوٽ ماءُ ڪان ٿي پڇان، پهت جهجو ئي پيو اٿس: گهر هلي اوڏيءَ مهل ئي ڇلو منڊي گروي رکي به پئسا موڪلي ڏيندي مانس."

گهوٽ جي ماءُ شريفان، جنهن نوح نبيءَ جي پيڙهي جيڏو پرس کنيو چڪر پئي ڏنا تنهن کي چيائين: "پيڻ هڪڙا پنجاهه رپيا ته ڏينم گهر وڃي انهيءَ مهل موڪلي ڏينديسانءَ حال ته منهن مان ڪريان. مهل کي ته منهن ڏيان."

شريفان يڪدم لنگهياڻين وٽ سينجي وئي، جيڪي اڳيان 'تها، رکيو پن جي پيڙهين جا نڪ مان دونهان ڪڍي رهيون هيون ۽ وڏا وات ڦاڙي پاڪارڻ جي انداز ۾ راڳ به ڳائي رهيون هيون.

"مائي سوني، هي تہ مٿائي ڏي." شريفان ڦونڊجي پرس مان ڳولهي ڦولهي سو جو چٽين لڳل مئل نوٽ ڪڍندي چيو.

"حاضر جيجل." لنگهياڻي نوٽ وٺندي چيو، ۽ ڏهين

ڏهين جا ڏهه نوٽ ڪڍي شريفان کي ڏنا.

صوبيدار ربڏني جي زال شمسو: پئسن ڏيڻ سان پوريون ڪري ڇڏيون. باقي وڃي ڏهين جو نوٽ بچيس: منهن پيلو ٿي ويس. منور، جنهن هيل تائين ٽڪو به خرچ ڪونه ڪيو هو تنهن ڪيس ٺونٺ هڻندي چيو، ”هاٽي نهيو. گهٽئي پينگ ڪيئي صوبيدار جي. هو ويچارو هيٺان هٿان پٽي سٽي ڪنيو اچي، تو ڪٽي لٽ لاتي آهي. گهٽوئي ڏنئي، راڳ به ڪو سڻو هجي ڪين ’هل صابل ميڙي تي‘ جو تون حيران ٿي وئي آهين. واڇ پنجي وئي اٿئي.“

شمسو: جا ’ڪنڌين ناسن وارو ڏگهو نڪ ۽ سنهڙا چپ ڪنيو ويٺي هئي سا ڪوڏين جهڙا ڪچا ڏند ڪڍي چرچي مان ڪلي، ”چڱو منور نٽي ڏيان، تو ته بچاءُ ڪري ڇڏيم، پر تون ڪهڙي نه پڪي آهين جو هڪ پائي به ڪونه ڏني اٿئي.“

”آءٌ ڏيان ته ڪنهن غريب کي ڏيان، جنهن جي ڪا مهل ٿئي، هي ڪارا ٽنيا اچو بيهن اڳيان هنبوڇيون هڻ سو چو ڏيان. مون کي انهن ڳالهين کان چڙ آهي.“ منور رعب ۾ ايئن چئي اجان بس ڪئي ته مٿي تي ويهن تولن جي چوڙين ۽ پنجن تولن جي منهين واري هٽ جو بار محسوس ٿيس. ڪنڌ ورائي جو ڏنائين ته گهوٽ ماءُ رپئي جو نوٽ مٿانئس جهليو بيٺي هئي. ايتري ۾ وري جو سامهون ڏنائين ته ڪارو ٽنيو هنبوڇيون هڻندو سرندو ڇم ڇم ڪندو ڏانهس پي آيو چڻ گودو شيدي ٻوڙندو هجي، ”آها! ڍڳو پير پيران! بلي ڍڳو پير پيران شابي! ڍڳو پير پيران آها.... آها.... ڍڳو....“ منور سور پي ڪا گهڙي ته سُسي وئي جيسين ٽنيو ناز نخرا ڪري پاڻ کي پٽي، چني چاچولي، ڏونڏاڙي اڌ مٿو ڪري چپيءَ چيلهه سان نوٽ کٽي.

شمسو، منور کي صلاح ڏيندي چيو: ”ائي ادي، تو کي

عزت ڏيندي يادگيري ڪيائين هاڻي تون به جوابيءَ نوٽ گهورينس.“

”مون کي ڪهڙي خبر ته اهو اوچتو حملو ٿيندم جو آءٌ به جوابي حملو ڪريان. آءٌ ته پئسا ڪٽي به ڪون آئي آهيان. مون وٽ هجي ته گهوريان. مون ميڙ ته ڪونه ڪئي مان جو مون مٿان گهوريو.“

”ادي تون زور آهين.“ شمسو مرڪندي وراڻيو. سس کي نوٽ گهوريندو ڏسي گهوٽ جي پاڇائي به گوءِ ڪٽڻ ڪاڻ پنجين رپين جو نوٽ منور جي مٿي تي جهلي بيٺي. هن جو پهريائين هيڏانهن هوڏانهن پئي راڄ کي ڏٺو سو مرڳو اکيون ڪري زمين ۾ کپيائين. ديڪا ديڪيءَ ۾ پيون به گهوٽيتيون مٿانس نوٽ گهورڻ لڳيون. هن ڪنهن تي به جوابي نوٽ نه رکيو.

”مائي زال آهي ڪين زنب! ڪهڙي نه ڪنجوس آهي؟“

”هيڏيون گهورون ڪيون اٿونس، اکين ڏڪي.“

”هون، مکي چوس.“

”اها آهي ئي اهڙي بخيل، تازو پٽ پرڻايم ته ورهين جو رکيل گريل وڳو جنهن جا ستارا ئي ڪٽا پيا هئا، پنجاهه رپڙن جو چڻ روئيندي ڏنائين. رکي الله تي اهو وقت به ايندو جڏهن پٽ پرڻائيندي ته آءٌ به ساڳيو وڳو پوٽ تي هٽندي ماس.“

”ها، پيو وري چا، جيسي ڪو تيسا. ڪهڙا توکي سونا سيٽ ڏنا هئائين جو تون ڏيندينس.“

سلطانا جيڪا ڏاج اڌ ۾ ڇڏي ڪنهن ڪم سان وئي هئي سا تيزيءَ سان ڊوڙندي واپس آئي ۽ منور کي حجاتتو چنبو هٽندي پڇيائين، ”منور بڌاءِ ته سهي چا چا ڏيکاريائون؟“

”مون کي ڪهڙي خبر؟“

”ماٺهو آن ڪير آن. ڏاج به ياد نٿو پوئي؟“

”مون کي ڏاج پاڄ ڏسڻ نه وٺي.“

”ڏيان ڪر هن ڏيئرن جي ماءُ آهين، اهي ڏينهن توتي

به اڇيا آهن."

"مان پنهنجي ڏيئن ڪي ائين نمائش ڪري ڏاج ڏينديس ني ڪونه."

منور ۾ سلطانا جي انهيءَ سس پس مان فائدو وٺندي هڪ ڇٽيءَ ٻيءَ ڪان پڇيو:

"پيڻ تو ڇا ڏنو؟"

"پنجين هزارين وارو سونو سيٽ ڏنم." هن اداسيءَ مان وراڻيو.

"ادي گهٻرائين ڇو ٿي 'ڪاسين ڪباب تہ ڏيسين جواب' تون بہ ڌيءَ جي ماءُ آهين. اها تہ آڌاري ٻاچي آهي وري واپس ملندءِ."

"منهنجي ڌيءَ اڇا ادائي سالن جي مس آهي." هن ساڳي اداسائي مان وراڻيو.

"ڏينهن گذرندي ڪهڙي وير دلجاءِ ڪر."

ادائي سالن جي ڇوڪريءَ جي ماءُ جيڪا اندر ني اندر ٻکي پئي هئي سا جيسين ڪو جواب ڏي ني ڏي تہ زبيده جو دهل جهڙو آواز گونجيو.

"ادي زبيل تون تہ اڇا اتي بہ نہ ڏهاڙا رهندينءَ؟"

"نہ پيڻ آءٌ تہ سپاڻي اول خير ويندس."

"ڇو ادي، ايڏي تڪڙ؟" هن ڇڻ طبلي تي سنگت ڪندي پڇيو.

"ادي گهر جو بہ اونو آهي سڄو ڪم سر تي اٿم."

"آئي ادي نوڪر تہ اڄڪلهہ ملن ني ڪونہ ٿا، پوءِ ٻنگياٽيءَ ڪان ڇو نٿي گهر جو ڪم ڪرائين. ڪپڙا بہ ڌوئي ڏيندءِ بصر بہ چلي ڏيندءِ، آٽو بہ ملي ڏيندءِ ڇنڊ ڦوڪ بہ ڪري ڏيندءِ ڇڻ مٺي جي جونءَ ني مٽي پئي هوندءِ."

"نہ ڙي ادي خير گهر! الله بازن ۾ سکهہ وجهندم. هاڻي انهيءَ درجي تي ٿي پهچائيم جو ٻنگياٽيءَ ڪان گهر جو ڪم ڪاج ڪرايان!؟"

”ادي آءٌ تہ وقت کي ڏسيو، سڀ ڪم پنگياڻين کان ڪرايان. ساھہ تہ اسان جهڙو اٿن، پيٽ ۾ بہ تہ گند پيو اٿئون. ٻاھران مکيون چڪيون وينيون آهيون. اندر ڪنهن جهاتي پائي ڏٺي آهي؟ ڪوڙو هٽ ڪوڙي وڏائي رهي نالو رب جو.“

”ادي تون سدا پئي ڪم ڪراءِ. تنهنجي جُتيءَ ۾ ڪير پير وجهندو؟“ زيبل بيزاريءَ مان وراڻيو، ”ڪٿي تون خاندانڻ، ڪٿي اسين مسڪين ماڻهو.“

”آئي چڙي پئين ڇا؟ تنهنجي تہ طبيعت ئي اهڙي آهي جو مکڻ مان وار پئي ڪڍين. اِهي وهم وسوسا ڇڏي ڏي....“

”ادي خورشيد، ٻري ويٺي آهين، اڄي پاسي ۾ ويهہ تہ چار ڳالهيون ڪريون. قسمت سان مليون آهيون.“ زيبل، زبيده جي ڳالهين مان ڪڪ ٿيندي خورشيد سان ڳالهايو.

”ادي ڏنگ جي سور نهوڙي نيو اٿم. شاديءَ تي بہ الاجي ڪيئن اچي نڪتي آهيان. نہ اچان ها تہ شريڪان کي ڏک ٿئي ها.“ خورشيد ساڄو هٿ ڏنگ تي ڦيريندي چيو.

”بس ادي ان ڏنگن جي سڙيي سور تہ ماريو آهي. آءٌ پاڻ ڏنگ وٺيو ويني آهيان، پر ڪڇان ڪيئن! ڪيان ٿي تہ پسوري ٿي پڌري ٿئيم.“

”ڇا جي پسوري پيڻ!“

”پيڻ ماڻهو چاليهن پنجيتاليهن کان ٽپيو ناهي تہ سور سندرا پڌي چڙهيا ناهن اسان جهڙيون زالون! تہ ڇڏ پر مڙسن جا بہ سڄي عمر پڌائيندي هيانو تا ڦاٽن پٽو تڏهن ٿو پوي جڏهن چنگهہ وٺيو ويهن ٿا.“

....

سڄي راڄ ماني پئي کاڌي تہ زيبل جي نظر اوچتو وڃي زليخان تي پئي جا ڏنيل پليٽ سوڏو سيسر وانگر هوريان هوريان ڏانهس رڙهندي پئي آئي. زيبل ڀاڪر جي ڍپ کان پاسي ۾

سٺل ٽڙائي ٻار کي ڪٽي هنج ۾ کڻيو. کيکر لاءِ رڳو هٿ وڌائيندي چيائينس: ”معاف ڪجانءِ پيٽ ننڍڙو کنيو ويٺي آهيان.“ زليخان جي اڌ حياتي ته انهيءَ مهل ئي برباد ٿي جنهن سهل ننهٽس جو تحفي ۾ ڏنل رئو زيبل جي مٿي تي ڏٺائين ۽ سهي نه سگهي.

”ائي زيب اهو سون وارو رئو اٿئي نه؟ سهڻو پيو لڳنئي.“

”ادي هاڻي اڪيون اٿئي ڏٺئي. اهڙا سو پائي ڇڏياسين، نئين سئين راڄ ۾ مرلي وڃائڻ جو ڪهڙو ڪم.“

”آئي سو آءٌ مرليون ٿي وڃايان؟ ڪو آءٌ جو ڳيائي آهيان جو لقب ٿي لائينم؟“

”زليخان مون ٻڌو ته تون چاڪ ڪونه هئين. شاديءَ تي به نٿي آئينءَ؟“ زيبل سندس سوال کي ٻڌو اڻ ٻڌو ڪري ٻرائي ٻار کي واپس غلم تي لاڙيندي چيو.

”ائي زيبل ڏسين ڪونه پئي. اچا سگهو ساهم ڪٽي کنيو اٿم.“ زليخان مرليءَ وارو ڏک پچائيندي چيو. ”صديق جو ڪراچيءَ ۾ ضروري ڪم ٿي پيو هو سو خالي موٽر ڪاهيو پئي ويو. چيم ته هڪ پيٽرول مهانگو پيو نئين نڪوري خالي موٽر کنيو پيو وڃي سو سڄائي ته ڪريانس. شريفان تي به ڏورو ٿي پوندو ته هيڏي پنڌ تان خاش سون لاڪر آئي آهي.“ ائين چوندي زليخان چاشنيءَ جو گره وات ۾ وڌو.

”ادي هي مٿي کي ڏک ڇا جو لڳو اٿئي؟“ زيبل هيڏ لڳل ڳوڙهي ڏانهن اشارو ڪندي پڇيس.

”زيب ڏٺئي ڪونه پوني جي طهر جي خوشيءَ واري ڏينهن صدسي ڪان چڪر اچي ويم. هيڏا خرچ ڪيم جن کي ويهه ويهه ڏنم تن اکين ڏڪين نڪو به ڪونه ڏنو. روئيندي روئيندي پنج رپيا تي ڏنائون.“ ائين چوندي ڦورمي جي ڊش ڏانهن هٿ وڌايائين.

”آئي اهو گوشت وري ڇا جو آهي؟“ اٿونندڙ طرح

سان نڪ گهنجائيندي چوڻ لڳي: ”گڏهہ جو آهي ڪين سڻن گهوڙن جو. ڇڪيون ڏئي ڏسي بيٺي آهيان پنجي ئي نٿو نياڳو. سئو ڪڏس!“ ايئن چوندي جهڙو پوني ۾ ڪي ڇڪ ڏنائين تيئن سٽيپ تي هٿ ترڪي ويس ۽ ڦورمي مان گوگائي مرچن وارو چنبو اڏامي وڃي مٿل ٻڪري جهڙي تاري ۾ پيس.
”ائي گهوڙا ڙي تارو نڪري ويو!! هيئون ٻڏي ويم. ڪوهہ ڪريان!؟ زيبل اک تي رئو رکي ڦوڪو تہ ڏينم.“
”ادي وات ۾ چانورن جو گرهہ اٿم سو توکي ڦوڪ ڪٿان ڏيان؟ تون پاڻ ڪٽي رک.“
بي ڪا واهہ نہ ڏسي زيبل اڳيان رکيل تڏي پاڻي ۾ جو ڀريل گلاس کڻي اک تي رکيائين ۽ جلدي جلدي اک ڇنڊڻ لڳي.
”پيڙي تريس روح ئي ڦيرائسي ڇڏيائين. ڪير پيئندو انهي ۾ گلاس ۾ پاڻي!“ زيبل پر ۾ ويٺل ممتاز ڪي چيو، ۽ پاڻ خالي پليٽ رکي، سماوار طرف وڃڻ لڳي. پنيان زليخان بہ اکين کي ڇنڊيندي ويس ۽ پاٺمرادو چوندي وئي: ”پت نہ ڪهڙو هو پوني بہ ڪون هئي!“
پيون زالون بہ ماني کائي، هٿن ڌوئڻ مهل ڪاڌي مان عيب ثواب ڪڍڻ لڳيون، ”تانو- تہ ڪهڙا هئا ڀونڊ جهڙي ڏپ ساڙيو پي وئي!“
”ماني تہ چڱي هئي پر قاعدو ڪين هو، جنهن کي جيئن ٿي وڻيو تنهن تيئن پئي کاڌو.“
”ماني وري ڪهڙي هئي. صفا ڏريل، جهڙي برف. مڙئي نڙي ۾ سان لنگهائيي پئي.“
ماني کائي سڀئي پنهنجي پنهنجي جاءِ تي نويڪليون ٿي حال احوال ڏيڻ وٺڻ لڳيون. زليخان وري اچي زيبل جو پاسو ورتو ۽ هن بہ ڪانئس کڻي پڇيو: ”زليخان، تو ڇا ڏنو

شاديءَ ۾؟"

"مون ته پنجاهه رپين جو ڏنو. ننهن ته ڇهه پنج سو ڏجانءِ پر مون ڇيو پنجاهه ڪافي آهي. اڄ ڪلهه ڪاٿ ڪانيو وڃن؛ وڏا پرس ڪنيو بيٺيون آهن ته اسان ڪي ملي، باقي ڏيڻ مهل ڪنڌون پيون گهوليندڙيون. پنجاهه ڪو ٿورو ڪونهي ڪو. اڙي سو! گهوڙت!! هيڏو سارو نوٽ جنهن مهل ڏنم ته پاڻيان ترين مان پگهر پيو نڪريم. هڪڙو ته نوٽ ئي پسي ويو جو مٺ ۾ جهليو ويٺي هئس. ٿورڪون ڏيئي سگهايم."

"پوءِ پرس ڇونه ٿي ڪنيئي؟"

"آئي زيبل ڏسين ٿي پئي ته آءٌ پنهنجو ساهه ئي نٿي ڪڍي سگهان سو پرس ڪٿان ڪڻندس!"

....

ٻئي ڏينهن نيرن پاڻي ڪان پوءِ زليخان حيدرآباد وڃڻ ڪاٿ سنبري تيار ٿي.

"زيبل هلين ته وٺي هلانءِ، صديق موٽر ڪاهي آيو آهي."

"بيهه ته شريفان ڪان پڇان ته متان دل ۾ ڪري."

ايئن چئي زيبل آتي شريفان ڏانهن ويئي جيڪا ڪنوار جو ڏاج رکائڻ ۾ جاچڻ ۾ رڌل هئي. "پيڻ شريفان، جي خوشيءَ سان موڪل ڏينم ته هاڻ موڪلايان پٽ جي اون اٿم."

"زيبل، ڇچ ته اسان جي پٽني ٿي ويندي پر جي تنهنجي دل ٿي چوي ته ماشاءَ الله، وري گڏ آهيون."

....

زليخان موٽر ۾ ويهاري پاڪر وجهي پاڻ ڏانهن ڇڪيس ۽ وڏو ڇپ هٽي قرب مان ڇپائينس:

"آئي زيبل تون ته مون ڪان پئي پري ڀڄين پيلي منهنجون ته توسان ساهه جون ڳنڍيون آهن. جيئري ته ڪوته

ڇڏيندس پر موئي به ڪونه ڇڏيندي مان۔“

”الله پليندئي پنهنجي پلٽي. پر هاٿي ڦاٿي آهيان ته ڦٽڪڻ کهڙو، رڳو عزت سان وڃي گهر لهان.“ زيبل سوچيو.

اجان به وڪون موڙ مس هلي ته ٻئي هٿ زليخان جا پيٽ ۾. تارا ڦوٽارجي ويس.

”زيبل ڳالهه ٻڌي اٿئي، پيٽ ۾ اچي گهمرو پيو اٿم.“

”ادي پوءِ آءٌ پيرن تي ويهاريانءِ ڇا؟ منهنجي ڪٽڻ جهڙي هجين ته ويهي ڦيس ڦيس ڪرايانءِ.“

”آئي توکي مشڪري سجهي آهي. منهنجو ساهه ٿو اکين مان نڪري.“ زليخان ور ڪائيندي وراڻيو.

صديق جيڪو ريڊيو تان 'موقعا ملي ڪدي ڪدي، تي پنهنجي پاٽ جهڙي وينل مٿي وارو ڪنڌ ڏوٽي رهيو هو، تنهنجي ڪلهي کي لوڏا ڏيندي چيائين: ”ٻڌين ڪونه ٿو ماسهين ڇاٿي چوي؟ ٿورو ڪم اٿس، موٽر ڪواڻرن جي ٻنيان هلي ٻيهار.“

”آئي منهنجي بيعزتي ته نه ڪر. ياٽيجو ڇا چوندو! پيٽ ول توکي، ناڻو ڪٽين منهنجو. تون هميشه پيٽ وگهي مرندي آهين.“ زيبل سرباٽ ڪيو. ”مون کي موٽر ۾ چاڙهي هاٿي بيڇڙو تي ڪرينم.“

”آئي نالي الله جي مون سان گڏ هل ته منهنجي ڏيک ٿئي. هيڪلي لهنديس ته نڪ وڍبو، پٽ ڇا چوندو!“

”وڃئي ته آڪوئي وڃئي آءٌ ڇا ڪريان؟ مون موٽر جي پچر ڇڏي. لهي ڪٽي بس کي هٿ ڏيندس. انهي ڪاٺ موٽر ۾ چاڙهيو هيئي؟“

”آبا صديق،“ زليخان، زيبل کي اٺ ٻڌو ڪندي چيو: ”اِهو ترماس ته ڏجانءِ ماسهين مسو ڪندي.“

صديق جيڪو ڳانن ٻڌڻ ۾ مست هو تنهن ماءُ جي ٻلاڳيتي ڳالهائڻ ۽ ڪلهي مان پنڻ تي چرڪ ڀري ڳاڏي

ٻيهاري ڇڏي.

”زيبل هيٺ لهي هٿ ڏينم ته آءٌ لهان.“

”پاڻ ڇپيائڻو اٿم جو توکي هٿ ڏيان! ڇڏ تون پاڻ لهه.“

نيٺ قسم ٻڌڻ کان پوءِ زيبل هيٺ لهي ڪواٽرن جي پٺ ۾ پاسو وٺي ويهي رهي.

”اي الله منهنجي توبهه! بندو سچو گندو آهي، ڪيڏو ڪن نڪتو اٿم پيٽ مان!“ پريان آواز آيو. ”زيبل ٻڌين پئي؟“

”آئي چڱو چڱو. تون واندي ٿيءُ ڪن نه هوندو ڪي لعلون موتي هوندا.“ زيبل خار مان چيو.

”آئي ڏهيو هاڻي، اهو ٽرماس ته هيڏي ڪر. جهليم ته هٿ ڌوئي وٺان.“

”ادي توکي شاباس هجي. جيڪو ڪندينءَ سو ڦٻندئي. سڀ لوڙينديس تنهنجي موٽر ۾ جو چڙهي آهيان، تنهنجو ڏوهه ڪونهي. اهو سڀ موٽر ٿي ڪرائي. نه چڙهان ها نه اهي ڏينهن ڏسان ها.“

ايتري ۾ صديق جا وٺي هارن وڳا ۽ ٻئي ٽڪڙيون ٽڪڙيون وڃي موٽر ۾ چڙهيون. خير سان گاڏي هلڻ شروع ٿي.

”آبا اهو سامهون جهوپڙن واري هوٽل مان چانهه ڇڪو وٺي پيارج ته هيانءُ ٿانيڪو ٿئي. ڏاڍا آٽ ڏنا اٿم.“ زليخان وري زيبل ڏانهن منهن ڪندي پڇيو: ”زيبل تون پيئندينءَ چا!؟“

”ڏينهن ٿئي جو مون کي ضرورت ناهي.“

”بچيم، مون کي هڪڙو ڪوپ وٺي ڏي.“ زليخان پٺ کي چيو.

صديق موٽر ڦيرائي هوٽل وٽ بيهاري ۽ ٽري ۾ ڪيڪ بسڪٽ چانهه ۽ ڪوڪاڪولا جون بوتلون ڇوڪري کان ڪٽائي آيو.

”آئي هيڏا خرچ! منهنجو ته پيٽ ٻي ٻاري ڇڏيئي.

ڪائي ڪائي ٻه هڪڙي آڻ ڪائيندين، زيبل تون ته ڪونه ڪائين. توکي ته ڪانه وٺي.“

زليخان پيهر خاطري ڪاڻ پڇيو.

”ادي منهنجو رت ئي ولوڙي ڇڏيو اٿئي. ڪٺي سڀ واپس ڪراء، آڻ ڪونه ڪائيندين.“

”آئي اِهو سس مئو وري ڪهڙو آهي جو واپس ڪندو، آئي ڪائي ته ڏس ڏاڍو سٺو اٿئي نرم نرم.“ زليخان چڪ هٽي اڌ بسڪوٽ بچائي زيبل ڏي وڌائيندي چيو.

”ادي بخش ڪر مون کي ڪونه وٺي.“

”آئي پوء هيڏو سارو ڪيئن ڪائيندين!؟ اڇي ٻلا هي ٻانڊي ته پي.“

لاچار زيبل اڌ بوتل پي واپس ڪئي ”ڏڪا ڀريا اٿئون، هيڏي ڪر خيراتي مال ڪونهي. ٻه ڏڪ هيئين ڪان هيٺ لاهي ڇڏيان!“ ايئن چوندي چانهه جي مٿان ٻانڊي پيتائين.

....

حويليءَ وٽ لهڻ وقت زيبل ڏڳو پير پيران جهڙي حالت ۾ هئي سا زليخان کي سلام ڪرڻ ته ڇهيو پر پنيان ڏسڻ ۾ ٻڌڻ ڪان سواء ڳوريون ڳوريون وکون کڻندي پنهنجي حويليءَ ۾ گهڙي وئي ۾ نم جي چانو هيٺ رکيل کٽ تي ڦان تي ڪري پئي.

سرت

ٻن ڪلاڪن جي ڦٽ ڦٽان ڪان پوءِ سندس منهن جي موڪري تختي، ميناڪاري ڦلن وارين چانديءَ جي سڳين سان ڳتيل چوڙين ۾، ڪندن وانگر پئي ٻهڪي. گلابي گربيءَ جي اٺن والـن جي ڳوريءَ شلوار تي، ڇُهچ سائي ۽ شيفون جارجيٽ جو هـُرمچ جي ڀرت سان رنُو ۽ ڦهراڻ پائي، عطر جي اڌ شيشيءَ سان پنهنجو انگ مهڪائي، جنڊيءَ جي هندوري تي آهلجي، ڀت تي لڳل گهڙيال ۾ اکيون کُپائي، هُن سگريٽن جا سوٽن تي سوٽا پئي هنيا، تہ ڪڏهن ٽا چار وڄن جو تيزگام اچي. گهڙيال جا ڪانٽا بہ سندس اکين وانگر هڪ ئي هنڌ کُپجي ويا هئا؛ پر ٽِڪ ٽِڪ سا چٽي ٻـڌڻ ۾ پئي آئي. اوسيئڙي ۾ اوٻاسيون ڏيندي ڏيندي ٻپهرن واري ننڊ جي ويل بہ ٽري ويس." جڏهن ڪان ڪنهن ڊائجيسٽ ۾ پڙهيو هئائين، تہ ٻپهرن جي ننڊ سان حسن ۽ جوانيءَ ۾ واڌ ۽ نکار اچي ٿو، تڏهن لاڪر ٻپهري واري ننڊ سندس لاءِ، ڪنهن عبادت گذار جي نماز وانگر عين ثواب ٿي پئي هئي. پر خير.... نمازون بہ تہ ڪڏهن ڪڏهن قضا ڪرڻيون پونديون آهن؛ تنهن ڪري اهو ڪو منجهائيندڙ مسئلو نہ هو، ڇوتہ ڪيس خبر هئي، تہ اها ڪسر اونهئين صبح جو دير سان اٿڻ ۾ پوري ٿيئي هئي. ڪيس اها بہ خبر هئي، تہ ان آگهور ننڊ جا نشا ٻپهرن واري ننڊ ڪان هزارين درجا حُسن ۾ نکار ۽ نواڻ پيدا ڪندا آهن.

اِنتظار جي عذاب ڪان بچڻ لاءِ، هوءَ ميندڍيءَ رتـن پيرن سان هندوري جي لَسي ۽ چلڪٽي ڪاٺ تـي وڄت ڪري جهونگارڻ لڳي:

بـرهم دل ڪـي ڪيو بـي حـال آ
هائي هڪڙي گهڙي چـڻ سال آ....

گيت سزو ڏنس ۽ پنهنجي آواز جي لئي تي پاڻ موهت ٿي پئي. موهه ۾ اکيون گهڙيال تان هٽي ويس. پهرين مصرع کان پوءِ ٻي مصرع.... ٽين مصرع ۽ اڃا چوٿين مصرع پئي ڳاتائين، ته ٺيڪ اُن مهل تيز گام جي سيٽي ٻڌڻ تي پيس. هوءَ انهيءَ دم شيشهن آن وانگر آچل ڏيئي آٿي ۽ آرسيءَ اڳيان پيهر پنهنجو پرپور جائزو وٺڻ لڳي. چيلي باداسيءَ جهڙي رنگت تي، نڪ جي ست رنگي لونگ، ڪجلين اکين واري وٽندڙ نقشن ۾ چڻ ڪا لات پاري ڏني هئس. سامت ڀري سُرڪ صحتمند چپن تي پکڙجي ويس: جا هر حسين ۽ جوان زال جي چهري تي، پنهنجي جوڀن کان مطمئن ٿيڻ مهل ازخود پکڙجي ويندي آهي.

هوءَ ڪهڙي ٻه هئي ته ٻه اعليٰ ۽ نفيس ذوق جي مالڪ هئي. پنهنجي ڪپڙي لٽي جو خاص خيال رکندي، هميشه اڇي اجري صاف سٿري رهند هئي. جتان لنگهندي هئي، اتان موتئي جي مهڪار پکڙجي ويندي هئي. انين ڏينهن جڏهن وٽس هُو ايندو هو، تڏهن ويتر پاڻ کي پهڪائي رکندي هئي. هن کي چاڻ هئي ته مرد اهڙي زال مان ڪڪ هوندا آهن، جنهن جي جسم مان هر وقت ٿوم، بصر، هيڊ ۽ پگهر جا مليل جُليل پيڪا پيا ايندا آهن؛ جيڪي رڳو ان مهل ڏرنڪن ۽ ڪپڙن مان سٽيل سهٽا ويس وڳا ڪڍي پائينديون آهن، جڏهن ڪين ڪيڏانهن اٽٺو-ويهٺو هوندو آهي. آنهن ليکي مرد مڙس ٿيڻ بعد ان قابل نه رهندا آهن، جو سهٽا ڪپڙا پائي آنهن جون اکيون ۽ دل ٺارجي. هوءَ اڳئين زماني جي دلربا حسينائن نازنينائن وانگر نيچا ۽ خالص سينگار ڪندي هئي. گلابي رنگت ڪاڻ پنير ۽ رسول جا وِهه جهڙا وڏا پيئندي هئي. ڪيسوڦلن جي پاڻيءَ ۽ ڪير جي ڦيڻ سان مُنهن ڌوئيندي هئي، ماکيءَ جون سرايون اکين ۾ وجهندي هئي. تيل ڦُليل، سُرما، ميندِيون مساڳ استعمال ڪندي هئي. وارن کي ميٿ ۽ ليمي سان ڌوئيندي هئي. چيلهه کي تاحيات مضبوط رکڻ ڪاڻ ڪونئر ۽ چوڙ ڪُٽي ڦڪيندي هئي. جسم کي سدا جوان رکڻ لاءِ طرح طرح جي تيلن ۽

عطرن جي مالش ڪرائيندي هئي. هن کي چهري تي ڪريمن، پائوڊرن ۽ لوشنن جا ليپا پوچا بنهه نه وڻندا هئا.... ها، هڪ ڀيرو سو ڪيس 'آئل آف آولي' لڳائڻ جو شونقڙو ٿيو هو. اهو خيال هوندي پلجي به نه اچيس ها؛ پر جڏهن ڏنائين تہ ولايتي زالون تہ ٺهيو، ديسي به انهيءَ سؤ سوا جي شيشيءَ کي مکين وانگر چنبڙيون هيون، تڏهن سوچيائين ڪا تہ مٺيا منجهس هوندي! جڏهن هڪ رات مومل کيس ان شيشيءَ لاءِ فرمائش ڪئي هئي تہ هُن چاتيءَ سان لائيندي چيو هئس: "سچي سون کي پالش جي ڪهڙي ضرورت." تڏهن انهن لفظن جي سرور، گهڙي کن ۾ سندس نڪريل روپ ۾ جيڪي جرقڻ باري ڏنا هئا، سي 'آئل آف آولي' جي شيشي ڪن ورهين جي استعمال تائين به نہ باري سگهي ها. هُن تہ ڪٿي پنهنجي ڪيسي بچائڻ ڪاڻ اها ڳالهه ڪئي هئي، پر هن تہ اهي ٻول هميشه لاءِ هنئين سان هنڊائي ڇڏيا هئا. هڪ دل گهريو دلدار، جيڪو مردانگيءَ جو ڀرپور ۽ مڪمل نمونو هجي، ان جي طرفان ٿيل تعريف کي ڀلا ڪهڙو ڪيئن پٺي وساري سگهي. هن کي به جي نقلي سينگار سڙا وڻن ها، تہ پوءِ لاچار اهي ليپا پوچا استعمال ڪرڻ کان ٻوسئون ڪين گهٽائي ها؛ پر سندس نيجا ۽ خالص سينگار هن کي وڻندا هئا. اهي منڙا ٻول اڄ به ڪنن ۾ ٻريس پئي، جڏهن چار-پنج مهنا اڳ هن جي سريت تي، هن سسواڙ واري گهر ۾ آئي هئي.

هُن سندس اکين مان مٿن جا ڍڪ ڀريندي، مينديءَ رتو نازڪ هٿ پنهنجي ڳاڙهي ڏک سان سُنديءَ واري رعبدار ڳچري هٿ ۾ جهلي زور سان دٻائيندي چيو هئس:

"جانب، تنهنجي جمال جي مان ڪهڙي ساراهہ ڪريان، تنهنجي انهن سينگارن تہ مونکي ٻيڻو سڪ ڪري ڇڏيو آهي."

"ڇو ڀلا؟"

"اهي سينگار آهن سون تي رتيون."

”ڪيئن ڀلا؟“ آرڪيٽاپ هئي، ته به ڀورڙي ٻڍي پُڇيو هئائينس.

”مان توکي دل سان ماڻي سگهندو آهيان.“

”ڇا جي ڪري؟“ هن هيٺين چپ جي ڪنڊ کي چڪ پائيندي پڇيو هو.

”انهيءَ ڪري جو تنهنجي نقلي پنبڻين ڪرڻ جو ڊپ نه هوندم، تنهنجي وگ وڪرڻ جي ڳڻتي نه هوندم، نوڪدار ننهن سان آڪ نڪرڻ جو ڀؤ نه هوندم، لوشن جو ليپ وات ۾ وڃڻ جو آلڪو نه هوندم- وڏي ڳالهه ته فيشن ڪاڻ فاقن ماريل هڏائون جسم ڏڙڪڻ جو اونو به نه هوندم!“ هُن جيئن پوءِ تيئن ويجهو پوندي چيس:

”اهڙيءَ سان پلئه انڪيو هُيئي ڇا؟“ هِن گهورن سان گهائيندي پڇيو هئس.

”توبهه ڪر!“ هُن ٿڪ ڦِٽي ڪندي وراڻيس. ”مونکي سُڪل هريڙيون نه وڻنديون آهن، جن کي ڪُتي ڦڪي ڪائي ڇڏجي.“

”تڏهن ڇا وڻندو اٿئي؟“

”مونکي ڳئون جهڙو پڪو گوشت وڻندو آهي، جنهن کي چيچاڙڻ ۾ مزو ايندو اٿم.“ هن سندس هپس تي زوردار ٿاپي هڻندي وراڻيو.

”مون تان ڪِلاون ڏو ڪرين.“ مومل ٻانهن ۾ هلڪڙي ڇهنڊي پائيندي چيس.

”سچي، مونکي توجهڙي مضبوط زال وڻندي آهي.“

”۽ مونکي تو جهڙو سٽيادار آدرشي مرد، بهادر ۽ سگهارو.... جنهن جي پير جهڙي ٿڏي ڇانوَ ۾، مان سڄي حياتي ٿڪل مسافر جي اگهور ننڊ جيان گذاري ڇڏيان.“ هِن سندس جريب جيتري ويڪري ڇاتيءَ ۾ پنهنجو منهن لڪائيندي چيو هو.

تن ڏينهن هوءَ ساڻس حجاب ڪندي ڏورو ڳالهائيندي

هئي، وقت سان گڏ جڏهن حجاب لهي ويس، تڏهن خوب انگل آرا ۽ حجتون ڪرڻ لڳي هئي. هيئر ﺑﻪ ادائن جو اسير بڻائڻ لاءِ، ڪو سٽنل سٽي هوءَ مرڪي پئي ۽ آئيني آڏو هئي، ميز تان پيڪٽ کڻي لائيٽر سان سگريٽ دکائڻ لڳي. ٽانگي جي چڻ چڻ تي هوءَ ٻوڙي دريءَ ڏانهن وئي، ڪيس ايندو ڏسي هڪدم سگريٽ اڇلي، درجي ڪنڊي کولي، ڏاڪڻ لڳ ڪوٺيءَ ۾ گهڙي، آمالڪ پنهنجو پساڻ کي ڪمٽ تي سٽي، منهن ويڙهي پئجي رهي. ڏاڪڻ تي هن جي هلڻ جو آواز جڏهن ڪن تي پيس تڏهن ڪيس ٻڌائڻ ڪاڻ، درد جي پيڙا سان ٽنگ ٻانهن چورڻ جي بهاني، وڏي رڙ ڪري چيائين: "اي الله شڪر آ تنهنجو! اهڙين حالتن ۾ ڪيو اٿيم جو سڄن ٻونگن ۾ پئي پرين لاءِ پساهه ڪڻان...."

هُن اهو درديلو فرياد ٻڌو، پر انبن جي وڏي ڪوڪي ڪيس مُنجهائي ماريو، تنهنڪري ڪا رومينٽڪ سڄيشن ڪري نه تي سگهي، جا اهڙن موقعن تي ٺيڻ گهربي هئي؛ رهندو هڪل ڪندي چيائينس: "مومل.... هي ته وٺائيم، ڦاسي پيو آهي...."

"آءٌ تي مران پنهنجي ساهه ۾"؛ داد نه ٺيندو ڏسي رُڪائيءَ مان وراڻيائينس. "ڇا ڦاٿو آٿئي؟"

"ڪوڪو ڦاٿو آهي" هُن پگهر آگهندي چنگهه چنگهان سان وراڻيو.

"ڪٿي لڳو آٿئي ڪوڪو؟"

"اوهو....چه....ڪوڪو نه، ڪوڪو؛ ڪوڪو! انبن جو ڪوڪو ڦاٿو آ در ۾......"

"آلا....آءٌ ته آٿي ﺑﻪ لٿي سگهان.... ڪوڪو ڪٽان ڪٽائيندس!" مومل نزاڪت ڀريي نوع سان ڪوٺيءَ اندران وراڻيو.

هُن جو رُڪ جهڙو تتل بدن ويتر باهه تي ويو.

ڪاوڙ ۾ در جو پيو طاق ڏونڌ سان جهڙو ڏڪيائين،

تيئن ڏونٽ ڦتنجي رتو رت تي پيس.... جوش مان وڌي جو ڪوڪي ڪي مٿان ڪان آچل ڏنائين، ته سڄو اڱڻ انب ٿي ويو. ڦهڪو پڌي هوءَ، جا دٿ هنيو پئي هئي، ڌهڪاءَ مان اندر ئي اندر سُسي وئي.

”سار!! ڏاڍو ڪو جوش وارو آهي؛ پر مڙس ته ٿڌو نه ته جڏي جو جڏو، اڳڙين جو گڏو به پلا ڪو مڙس ڇئبو....“ پاڻ ڪي آٿت ڏيندي سوچيائين.

شينهن جهڙو مڙس پگهر ۾ شل تي هن جي پر واري ڪت تي پڪي هيٺان اچي ويٺو. هوءَ زالن جي سدا جوان ادائن پٺاندر همدردي حاصل ڪرڻ لاءِ، جيئن جو تيئن مُنهن ويڙهيو پئي هئي. هيڏانهن هو پرئي مٿت جيان همدرديءَ جون اميدون رکيو ويٺو هو، پر ڪوبہ پوڏو پرندي نہ ڏسي آخر پاڻ ئي ڪُڇيو.

”ڊيٺال ته ڏجان، ڏونٽ مان رت پيو وهيم.“

”ڇا مان پيو رت وهنئي!؟“ هن ڪنن تان چادر هٽائيندي بيتابيءَ مان پڇيس.

”ڏونٽ مان، ڏونٽ مان! پڌءِ ڪونہ ڇا؟“

”الله پناهہ ڏي، آءٌ ته سڀي ڊڄي ويس تہ الائي ڇا مان پيو وهي.“.... هوءَ نزاڪت مان ائين چوندي منهن بڇڙو ڪري سنڌن جي سور جي مريض وانگر آٿي.

”آلا....ا.... ڇُري به نٿي سگهان.... سڄو بدن چڻ پڇيم پيو، نڙڪات پيا نڪرنم، پر تنهنجو رت ڏسي تي آتان ته مٿان تون دل ۾ اهو نہ سوچين، تہ ائين ڏينهن مهمان تي ٿو اچان ته منهنجي اها عزت آهي!“ وهنجٽي مان ڊيٺال آٿي ڪپهہ جي پٽڙي تي لڳائي. رت آگهڻ ڪان پوءِ مٺي زهر جي ڇُريءَ مان ڇهڪ ڏيئي لوڻ ٻُرڪيندي پڇيائينس:

”مٿس پوپيءَ ڇڏيو اٿئي جو آيو آهين.“ هُن جي زال ايمٽا جو ذڪر هوءَ پوپيءَ جي نالي سان ڪندي هئي.

”ڪيترن ڏينهن جي موڪل ڏني اٿئي ڀوپيءَ؟“

”هُون! هُوءَ چا موڪل ڏيندي مان پاڻ چڙو ڏيڍ ڏينهن لاءِ آيو آهيان.“

”بس ڏيڍ ڏينهن لاءِ! ڇو؟ مون ڪرڏوهه ڪيو ڇا.... اٺ ڏينهن رهين ڀوپيءَ وٽ ۽ ڏيڍ ڏينهن مون وٽ! آءٌ ڪا آن ڀَپ ڪان به ويس ڇا، وري به جوان ته آهيان ايڏي سونهن ڪٿي ڪونه اٿم.“

”ڪير ٿو چوي ته تو ۾ سونهن ناهي، ڪو توجهڙو ٿي ته ڏيکاري“ اک ڀڇندي چيائينس.

”پيارا مان ته پاڻ کي ڪجهه به نٿي سمجهان؛ پر هُن ڪتل ڪان وري به چڱي آهيان، پاڻ جي پڇري ڪان ته سٺي آهيان، جنهن کي ڏني پيو ڊپ وڃي.“ ائين چوندي مُنهن ۾ جُوهه پائي ڏنائينس.

”آئي هان! اهو اڪين کي ڇا ٿيو آٿئي؟“

”ڇا ٿيو اٿم؟“ هُن هراس مان تڙتڪڙ ۾ اکين تي آڱريون ڦيريندي پڇيو.

”ڏرا ڇو ڏيئي ويون اٿئي؟ مون ته تنهنجو منهن هينئر جاچي ڏٺو آهي.“

”توکي ته سدائين مسخري سَجهي“ هَن چڙ مان چيس.

”نه نه، الله جو سُنهن، مسخري نٿي ڪريان ـ هي ڏِسِي ڳاڏيءَ وارو مٽڪ اکين ۾ ڇو هنيو اٿئي؛ وينوهنئين ڇا ڏسي ڳاڏيءَ ۾ جو هٿ اک کي لڳي ويئي.“

”هَه هَه....“ ڀِرو ٽهڪ ڏيندي وراٺيائين. ”اهڙي ڪائي ڳالهه ناهي؛ اج ايمٽا سُرمو پارايو هئم.“

”پوءِ سُرما پائي سُهاڳي ٿيو آتي پيو هجين ها نه مون ڏانهن ڇو آيو آهين؟“

”تون ته ڳالهه مان ڳالهوڙو ڪيو ويٺي آهين، هاڻي ڇڏ روسامو.“

"ڪري آهي ان پيريءَ ۾، جو نوان نوان لاڏ ڪري ٿي توکي پرڻائي. وڃي مُنهن تي چنڊو هڻ، هنيانءَ ٿو ٺارينم." ناز مان نڪ گهنجائيندي چيائينس.

"اَڇو رَئو ڪِليءَ تي ٽنگيو پيو اٿئي، انهيءَ جي ڪنڊ پُسائي اکين کي زور سان مَهٽ ته ڪارنهن نڪري."

"حاضر منهنجي سائڻ، حاضر!"

هو آٿي وهنجڻيءَ ڏانهن وڃڻ لڳو، ته هيءَ وري ڪٽ تي آهلجي پئي ۽ هٿ ڊگهيري سائيڊ ٽيبل تان ننڍڙي آرسي کڻي پنهنجو منهن جانچيندي وڏي واڪ چيائين:

"'سرمو سيڪو پائي، پر اک اک جو ڦير' مونکي ته ڏس، ڪيئن نه ٿي تي، اکيون ڪملو ڏونئر ٿيو پون، تو وانگر نه ته ماڳهين اندر گهڙيو وڃن." آرسي واپس رکندي چيائينس: "تون ته وري به سدا ملوڪ آهين، ڀوڀي پائيندي هوندي ته صفا مَمُوڙي لڳندي هوندي. رڳو سرمو ئي سرمو ڏسبو هوندو؛ اکيون ته ڏسبيون ئي ڪونه هوندس، نئون ماڻهو ڏسيس ته ڀائين چڻ اکيون ئي ڪونه اٿس. وري خدا جي قدرت جيڏانهن وڃي ته سون پائي! نه منهن نه مهانڊو."

"مون ته ڪونه ٺهرائي ڏنو اٿس، ويچاري پنهنجو کڻي آئي هئي." هُن وهنجڻيءَ کان ٻاهر اچي اکيون مهٽيندي چيس.

"جنو نوريڙيءَ ڦي ڳالهه ڪئي، ته عشق مان توسان پرڻو ڪيو هئائين، جڏهن مسواڙي هوندو هئينس ته منگهه مان سُرهيون چنيون آڇليندي هيئي. نوڻن جون ٿهيون ۽ سون جون ڳوٽريون جهڻائيندي هُيئي. جٻو ته ملڪيت واري هئي، تنهنڪري سيرڙو ٻوهي ۾ ڏنئي!"

"اهڙين گلاخور رنن کي اچڻ نه ڏيندي ڪر، جو هروڀرو دليون خراب ڪن."

"آهي به توهانجي شريڪياڻي، منهنجي ڪا سائس ربي ڪا خريفي! تون به ته مون کان ليڪي ٻوپيءَ کي

شهر گهمائڻ ڪاڻ وڏس آئي رهائيندو آهين؛ مونکي به سڀ خبرون پيون پون، پر مون کو ڪڏهن ڪُڇيو؟"

"گهمائڻ وري ڇا جو" هن سگريٽ جو سهارو ڳوليندي ڪيسا ڦولهيا. "علاج لاءِ آڻيندو آهيانس."

"هائو علاج! ڇاڻان ئي ڪونه ٿي؛ اِهي جوڙهين جهڙيون شهر گهمڻ ۽ خريداريون ڪرڻ ڪاڻ، سدائين اڳهيون ٽيو، اسپتالن ۾ ڪمرا بُڪ ڪرائي، محفلون مچايو وينيون هونديون آهن. گهمي ڦري، ريشم گليون لتاڙي، دڪان ٻهاري، پناڻن جي خيمن مان ڏڪا ٿاڻا ڪائي، وري اڳهيون ٿي اچي ڪمري منجهم ڍهنديون آهن."

"دلبر، هاڻي سُر ۾ اچ؛ ڇڏ پرائي پچر، ڪي قرب جون ڳالهيون ڪر، ته مان به خوش ٿيان." هن ساٿس پچڻ جي پيٽي نه ڏسندي ڳالهه بدلائي ۽ ٻنهي هٿن جون آڱريون پاڻ ۾ ڳنڍي، نڪاءُ ڪيڊي خوفناڪ آرس ڀڳائين. هوءَ ڏڪي وئي.

"ڇا ٿيئي؟"

"ٿيندم وري ڇا،" هُن اکين ۾ خمار ڀريندي ورائيس: "تنهنجي قرب جو بکيو آهيان. هيڏيون منزلون خاص تولاءِ تہ ڪري آيو آهيان. هت تہ اچي ويهه، ايترو پري ڇو ويني آهين؟"

"آءٌ اِتي ئي چڱي آهيان" هُن ماڻو ڪندي وهاڻو جهٽايس. "اچي هي ويهاڻو رک؛ ڇيلهم سنئين ڪر تہ مان تنهنجي ڪاڻ ڇانهم ٻانهم ڪاڙهي اچان.... ڇاڪ تہ ڪونہ آهيان.... پر ڇا ڪيان....آلا....ا....ا...." هن ڪٽ تان اٿندي، پيڙا مان ڇيلهم کي جهليو، وک وک ۾ ڪٽي رڌٽي ڏانهن وئي. اِهو لقاءُ ڏسي هُن جا ڇيهم ڇڄي پيا؛ ڪي گهڙيون تہ ٻُبيءَ ۾ پيو هو؛ پر پوءِ دل ئي دل ۾ کو حساب ۾ ڳٽپون ڪري سامت جو ساهم ڪنيائين ۽ بليڪ اينڊ وائيٽ ڪشن واري ڇيڇاٽي بوڻن سوڏو رڌٽي ۾ ڪاهي پيو. ڇلهم وٽ صندليءَ تي وينل

ڏسي پنن تي زور ڏيندي لاڏ مان چيائينس: ”جاني تون چاڪ ناهين، ڇڏ ڪٽي انهيءَ چانهه جي خفي ڪي.“

”آ....؟ آ.... هه....“ هن پنيءَ کي سنئون ڪندي راحت مان هلڪڙي دانهن ڪئي. ”آءٌ ته اِنهن مردائن پيڙن ڪاڻ جهڙي ڪر بازيل هئس.... ڪالهه دائي حليمان کان مالش ڪرائي پيڙا ڏياريم ته ماڳهين بُڇان پئي آئي، جڏهن ماڪوڙا پئي بت تي سُرڪيا.“ منت ڪن جي آسيس ڪانپوءِ آمالڪ هٿن کي جهلڻ لاءِ چيائينس: ”بس، ميڏي سائين! هاڻ گهڻيون هلاڪيون نه ڪر، اهو تنهنجو شان نه آهي. هلي پلنگ تي ويهه، تڏهن هيرون پيون لڳن، مان اڄها تسي چانهه ڪنيو اچان.“ هن پنهنجي ادائن جا تير نشاني تي لڳندي ڏسي، ناز مان ڪيري ٽيندي چيس. هُن مرڪي نهاريس ۽ ڪو گيت جهونگاريندي، پلنگ ۾ اچي آرام ڪرسيءَ تي چنگهون پکيڙي ويٺو: رکي رکي پير به تي لوڏيائين ته سيٽي به تي وڄايائين. ايتري ۾ هن چيٽ جهڙي چيلهه کي موڙا ڏيندي، چانهه جا ٻه مگا ٽري ۾ آڻي اڳيان رکيس. پاڻ به سامهون ڪرسيءَ تي ٿي ويٺي. چانهه ڏسڻ سان هن جي اکين ۾ تازگي اچي ويئي: پر پهرئين ئي ڍُڪ پيئڻ سان ڍُرڪي پيو، لوبان جهڙو منهن بڻائيندي چيئينس:

”چانهه جي پتي آ، ڪين اگربتي!؟“

”پاڻ ئي ته آندي هيئي، پيارا!“

”مان ته ولايتي سهڻا دٻا آڻيندو آهيان، جيڪي عام جام پيا وڪرو ٿين.“

”تڏهن مون اِهي اگربتيون ڪٿي وڌيون اٿمانس؟“

”دلبر ائين ڪٿي ٿو چوان، مان ته پاڻ حيران آهيان ته اهڙا سهڻا دٻا....“

”تون پاڻ ڏس، انهن سهڻن جو حال اهڙو اهو اٿئي. ’مٿون چٽڪي مٽڪي، اندرون ٻُڙ ٻُڙ ڌڪي‘، انهيءَ کان ته پنهنجي ديسي چانهه چڱي. پرائي چلڪي تي هر ڪجڻ مردن

جي هوندءَ ٿي پرائي عادت آهي. ولايتي دٻا هجن يا پرايون زالون، ڇلڪي تي واچ پئجيو وڃن.“

”جاني، اهي تير مونڊانهن ته نه آڇل، مان ته تنهنجي خمدار زلفن جي ڪوڙڪي ۾ اڳ ئي سُڪ تيل آهيان.“

”هائو، بلاشڪ! بلاشڪ! تڏهن ته اڪيلي ننڊٽڪي غيباٽسي ٿيو پئي هوندي آهيان!“ ٿوري گهري ڪيس پنهنجي درد اچي ورايو.

”سنهنجي دل، اهي جدايون وقتي آهن، مان ڪوشش ۾ لڳو پيو آهيان، ته توکي هلي پاڻ سان گڏ رهايان.“

”جڏهن عضوا پينگهون ٿيندم، تڏهن ڪلهي تي کڻي هلي ننگيندينم ڇا؟“

”ڳالهه تي ڪرين! اجان ته پاڻ پئي ننڍا آهيون.“

”جوانيءَ جا ڏينهڙا به ته اهي چار ٿيندا آهن، نئين ته ڪانم ساماٽبس!“

”فڪر نه ڪر، تون سدائين جوان رهندينءَ.“

”فڪر ڪيئن نه ڪريان، اِنهن رات ڏينهن جي اوسيئڙن ته منهنجو سِر وڃائي ڇڏيو آهي.“

”جاني اوسيئڙي ۾ جيڪو مزو آ سو ملڻ ۾ ڪٿي؛ هو پڌو نه ٿي.... ڳولهيان، ڳولهيان ۽ لهان....“

”ها، باقي اِها ڪسر رهيل آهي، جو سندرو پڌي ڳولهيندي وتان....“

”ميني ڇڙو مثال ڏنم، ڳولهينديئن ڇا لاءِ، مان ته تنهنجي هر ساهه ۾ سمايل آهيان.“

اِنهيءَ جواب هن کي ڪوري ٺڪر جيان ٺاري رکيو. منهي لهجي ۾ ڏوراپو ڏنائينس:

”اُنين ڏينهن ايندو هئين، هاڻ ته ٻه ٻه هفتا به گذريو وڃن. اڳيون قرب نه رهيو ٿئي مون ساڻ.“

”اهڙي ڪائي ڳالهه ناهي جاني، مان ته پَل به تنو

بيٺ نٿو گهاري سگهان؛ ڇا ڪيان ڪڏهن ڪرگاريون ٿي پونديون آهن.“

”گذريل هفتي ڇو نہ آئين؟ تنهنجي واٽ تڪيندي اکيون جون ڏياٽيون ڇڻ آجهاٽيون ٿي.“

”گهر ڇاڪاڻ ڪونہ هئي تنهنڪري نہ اچي سگهيس.“

”ڇو، وري ڪهڙو ڇٽو لڳس؟“ مصريءَ جهڙي زبان اوچتو ڪڙي بادامي ٻڄي ويس.

”ڇوٿون مهينو اٿس.“

”اونهہ، اِها تہ سدائين مهيني مهيني ڪوڙ ڪيو ويٺي اٿئي تہ پيٽ سان آهيان. ڪٿان آيس پيٽ! ويٺي توکي خوش ڪري. سڪڻ کي بہ ڪڏهن ڏند ٿيا آهن؟“

”ڪوڙ ڇا لاءِ ڪندي“ هُن زهر جي ڍڪ وانگر ڇانهہ ڪني ڳيت ڏني. ”ويچاريءَ کي ٿئيس ٿو پر بچيس ڪونہ ٿو.“

”بس بس گهڻو ٿيو، اهي آہر نہ ڏوڙي تہ وٽي ڪيئن!“

”هينئر تازو ڏيڍ مهيني جو ٻار ڪريس تہ دائيءَ جي ڇوڻ سان، مکڻ ۾ گڏائي ڳڙڪائي ڇڏيائين.“

”توبهہ! آلا!! آخ....خ!“ اڌ پريل مگو ڏڪار مان پري ڏڪي ڇوڻ لڳي:

”سنهنجو تہ روح ئي ڦيرائي ڇڏيئي.... پڇڪ .... رن ڏائڻ ٿي جا ٻچا ويٺي ڳيهي الله پليندس پنهنجي پلٽي.“

اِهو ٻڌي هن جي منهن جو پنو ئي لهي ويو، ڇڙ مان ڇپائينس: ”تون تہ سدائين ماٺهن تان ڇٽرون ڪرين.“

”ڇٽرون وري انهيءَ ۾ ڇا جون آهن پيارا، سچ ڇوڻ ۾ ڇوڏي باهہ لڳئي! سياڻن صحيح ڇيو آهي تہ هن زماني ۾:
‘سچ ميرچان، ڪوڙ ڳُڙ؛
پيسر پئسا، زال گر’!“

اڃا تہ هفتو ڇڙو تو وٽ رهان، تہ تون تہ سنهنجو جيڪر اندر ئي ساڙي ڇڏين! ڏيڍ ڏينهن ٿو اڃان تہ بہ سڙيو جليو

پوءِ ڏنو وڃان.“ هن سگو خالي ڪري سگريٽ ڏڪائيندي چيس
”ها....ا....ن! توکي ايڏي پوپٽ جي چڙ لڳي آهي؛ پر اڃا
جي نڪاح ڪري سامهون وٺي ويهاريندين، پوءِ ته سندس
چوٽ تي روز موچڙا به ٺوڪيندين!“
هن جو هڪدم موڊ بدلبو ڏسي سياڻي سياستدان وانگر
پلٽو کائي ويو.
”چري آهين؛ اجايا ٿي خيال ڪرين، آءٌ سچو تنهنجو
آهيان. مون ته پوڪ ۾ تنهنجا آزمودا ٿي ورتا.“
”کهڙا تو منهنجا آزمودا ورتا، ڪو آءٌ لُچي لفنگي
آهيان ڇا؟ اڳ ڪونهُ ڏٺو هيئه ڇا؟ منهنجو مرحيات بابو؛
خان خانان تر جو وڏو زميندار، ڏاڏو جاگيردار، پڙ ڏاڏو پرڳڻي
جو حاڪم، آءٌ اصل خاندانڻ، حاڪمزادي پر اِها ته منهنجي
قسمت هئي جو:

”منهن ڏوڙ متي سر پايم،
سارا ننگ ناموس وڃايم،
ڪوئي پڇڻ نه ويڙهي آيم،
هٿئون آلنا عالم ڪلندا، ڪوئي محرم حال نه ملندا،
ڪيا حال سڻاوان دل دا...“

هن ڪن تي هٿ رکي غلام فريد جي ڪافي زاهدا
پروين جي اسٽائيل ۾ ڳائڻ ڪان پوءِ تڏو ساهه کڻي چيو:
”هئه نصيب! ڪٿو به ڪاڏم ڪڪ به نه پريم!“ اهو
پڏي هن جون ا کيون ٽانڊاٽا ٻڄي ويون، پر سور پي ويو.
”چئبو ته هاڻ مان ڪٿو به ڏيس!“
”ڪو توکي ٿي چوان ڇا، اِها ته چوڻي آ.“
”بس، تنهنجي پريت مان اسان کي اهي ئي نتيجا ملندا....“
”ٻيو ڪهڙا ملندئي؟ پوپٽ وانگر مون وٽ ڪڳل ته
ڪونهن، جيڪي منگهن مان جهٽائيندي هيئي، جو اڄ وٺي
ٿي. اسان منگهن مان مڙين وانگر عشق ڪونه ڪمايا، اسان

ظاهر ظهور ٻيهر تي ڏؤنڪو هٽي تنهنجي قرب ۾ ڪنڌ نوايو.“

”الائي ڪير ٿو اچي توسان اِهي خبرون ڪري!“ پريشانيءَ مان سنڌ جي نقشي واري رنگ برنگي ٽڪن جي ٽوپي لاهي، مٿو کنهندي ورائيائينس.

”ميهڙ مان ٻوٻيءَ لاءِ ميندي‌ءَ جا دٻا گهرائين. حيدرآباد مان ’ڪالا ڪولا‘ جا ٽيوب آڻيو ڏينس. اِهي مکي هاڻي جڙان ٿي ٿئي؛ ولايتي ڪڪڙ وانگر جيڪا چمڙي پئي لٽڪيس، تنهن جي ڪا ڪل ئي ڪانهيس، آنهيءَ جو به نه ڪو ٻيلو ڪرينس نه!“ هن چڻ زهر اوڳاڇيو.

جواب ڏيڻ لاءِ هو ٿورو منجهي پيو؛ پر ذهن ۾ آئيڊيا جو بلب روشن ٿيس. سگريٽ ساسر ۾ چٿيندي؛ نوٽن ڦيٽن کي ڍال جي طور استعمال ڪرڻ جو طريقو ڳولهي لڌائين.

”جاني! خبر ناهي سون کي ڇا ڪيو اٿس، کهڙا ڦيٽا وڌا اٿس، جو مان هن آڌو انڌو ٿيو پيو آهيان.“

”ڇا وري ڇا ڪيو اٿس“ وار نشاني تي لڳائيندي ورائينس. ”رڳو سون تي سر ڏيو پيو آهين.“

”منهنجي ليلي.... منهنجو سر ته مجني وانگر رڳو تنهنجي محبت ۾ مستان ٿيءَ غلطان آهي.“

”موچڙو هٽان اهڙي محبت کي جنهن ۾ هوند شڪر نه ٿئيم“ ائين چوندي ڳالڙيون ڦوڪي، منهن سونڊائي، ماٺ ڪري ويهي رهي. سج به سوڙ وجهڻ جي تيارين ۾ هو. ساسرون سگريٽ جي ٽوٽن سان سٿجي ويون. هن کي پنهنجو پنڌ هن پيري صاب پوندي نظر نٿي آيو. ڪي پل ٻاٽ اوندهه جهڙي ماٺ رهي. آخر هيئين واٽ وٺڻ کان سواءِ ٻي واهه نه سُجهيس. ٻانيائين، لڳو ته تير، نه ته تڪو. نماڻي آواز ۾ چيائين:

”منهنجي مٺي، ڪجهه ڪارائيندئين پيارينديئين يا بکئي کي ويتر بک مارينديئين؟“

”جيڪي چئو.“ ”ٻن هفتن جون سانڍيل ٻاهيون ڪلڻ

کان پوءِ ڪجهه هلڪي ٿي.
"گهڻي تڪليف نه ڪجان جاني...." هو سنگهه ڪيدي ساڃو ٿيڻ لڳو.
"چڱو ته پوءِ آءٌ پناڻو ٿي ٽري وڻان، تون اسٽور تان پڪين پڪاين جو هڪ پئڪيٽ وٺي اچ."
هن نپائيءَ تان مڪا ساسرون ڪٽندي ورائيس. "نه نه، ڏوڙ وجهين پناڻن کي! پڪيون پڪايون ڪارائي ڇو ٿي منهنجا پئي جهان وڃائين!"
"ڇو انهيءَ کي وري ڇا ٿيو؟"
"ماڻهن الاهي وهم وجهي ڇڏيا آهن، پوءِ ڇا ڪجي، تون آئي چانور ٿاهه، ته مان ڇهر وٺيو ٿو اچان."
"ٿڪو آيو آهين، مات ڪري سمهي رهه. پناڻو نٿو کائين ته واڱڻ يا پيندڙيون تري ڏيانءِ. ڇٻيءَ ۾ ڪريلا به پيا آهن."
"اهي ترڪاريون مون کي نه وڻنديون آهن." ائين چوندي ٽپ ڏيئي ڪرسيءَ تان اٿيو، ٿرماس کڻي ڏاڪڻ تان هيٺ لٿو ته ساڳيون ڇڻ ڇڻ وارو ٽانگو مليس. شهر جو چڪر هڻي، ٻه ڪلو برف ۾ ڏهن رپئي جي ڇهر وٺي واپس گهر اچي لٿو ته هوءَ به پٽ کي دم ڏيو ويٺي هئي.
رات جو ماني ٽيڪي کائي ورانڊي جون ڇيڪون ڪيرائي، فل اسپيڊ پکا هلائي ۾ کٽون گڏائي جڏهن ليٽيا، ته هن ڏٺو ته اهو وقت اٿم 'چيٽي، ٽيڻ جو سو وٺي پنهنجا سُرڙا ڪڍيائين. هن کي خبر هئي ته آ-ڪريءَ ۾ مٺو وجهو ته مُهرين کان ڪهڙو ڏچڻ! ڪيس جان عالم جي طوطي واري شهزادي وانگر، ڪيترن ئي مرحلن مان گذري پار پوڻو هو، سو صبر سان ڪن ڏيو پيو هو.
"ڳالهه ٻڌي اٿئي...." هن جي پيشانيءَ تي پيل سُرهي چڪ سان ڪيڏندي چيائين:

”ڪھڙي دلبر؟“

”ڪالھہ سوناري قادو پائيءَ وٽ وئي ھيس....“ اھو ٻڌي ھن جي گستاخ ھٿ ڪي ڇڻ اوچتو ريل جو بريڪ لڳو.

”پوءِ“ ٻڌل آواز پاتال مان آيريو.

”في الحال ٻن تولن جا جھومڪ ۽ ڏن تولن جو ھار ڇئي آئي آھيان، ايندڙ ھفتي تيار ٿي ملندا.“

”جاني، خبر اٿئي تولو سون جو ڪيتري آھي؟“

”ڪيتري بہ ھجي، نيٺ بہ ڪامورو آھين.“

حالتون ساريون پيون اٿئي، اڳوٽيون ڪمايون ڪٿي آھن. چوڏاري ڦٽڪن جا ڦھڪا پيا پون، ھتن سان مارائيندئہ ڇا؟

”جيڪي الھہ تلھہ ھيئي، سو ڦري ويئي ٻوبي، ھاڻي اھي بھانا نہ ڪندين تہ پيو ڇا.“

”مھينو ڪن ترس، پوءِ جيڪي چوندئين وٺي ڏيندومانءِ.“

ائين چوندي ڇپن تي انجام جي سُھر ھنيائين.

”اھو بہ تنھنجو انجام آمازئيندس. ڏسان تہ ڪيئن ٿو پارين!“

”پياري، جيڪو ڪجھہ ڪريان ٿو، سو سڀ تنھنجي لاءِ ئي تہ ڪريان ٿو، توکان وڌيڪ مينو پلا ڪير اٿم.“

”ٻوٻي بہ نہ؟“

”نہ جاني!“ ھن گھڙيال ڏانھن تڪيندي تڏو ساھہ ڪٽي ورائيو.

”سچ!؟“

”تنھنجي سِر جو سُنھن!“

”پوءِ ٻوٻيءَ سان ڪيئن پيو گذارو ڪرين؟“

”مڙيوئي پيو ليکيو لوڙيان!“

”پلا ھڪ ڳالھہ تہ مڃيندين نہ؟“

”ڇئہ....“ ھڪ وار وري ھُن جون يڪجا ڪيل سموريون طاقتون وسامڻ لڳيون.

”شريڪن جون شاديون اڇي سر تي ڪڙڪيون اٿم، سياڻي مون کي گهڙي، سينڊل ۾ ٻه ٽي وڳا وٺي ڏيکا اٿئي....“

”ميني سياڻي جون ڳالهيون سياڻي سان، هينئر ڇڏ اِهي لهڻا ليکا...“ هُن سندس بدن جي مهڪار ائين جهڻي ڇڻ ڦوڪني ۾ گئس ڀري رهيو هجي.

”انجام ته ڪرين نه؟“

”حاضر منهنجي سائڻ حاضر!“ هُن جو انداز ڪمپيوٽر جهڙو ٿي پيو.

”سور ڪان لڳ پيا ساڻا ٿينم....“

وري ساڳيو سهاڻو شروع ڪيائين.

”دلبر اچا ڪيترو تڙپائيندين، هاڻ ته يارهن به لڳي ويا!“

”پنهنجي رات ته ٻارهين ڪان پوءِ شروع ٿيندي آهي سهڻا“.

شوخيءَ مان وراڻيائينس ۽ پوءِ دير تائين ڳالهيون مُهاڙيون ڪري سڀ ليکا چوکا لاهي ڦان تي سمهي رهيا.

مومل هوندي ته ڪڪڙ جي پهرئين دس سان ئي آٿي ڪڙي ٿيندي هئي، تنهن کي اڄ ڏهه لڳي ويا. هن جي اٿڻ ڪري هميشه ڪيس دير سان جاڳ ٿيندي هئي. اها ڪا نئين ڳالهه ته نه هئي؛ پر هر ڀيري ڪيس دير سان اٿڻ تي اجايو تعجب ٿيندو هو.

”آئي الا! سج مٿي چڙهي آيو، نه چانهه نه پاڻي نياڳو ڪير واروئي هليو ويو هوندو. الائي ڪهڙا ڪيپ چڙهيم، جو آواز ئي ڪونه پڌومانس“.

هو، جو نرم ويهاڻي کي ٻڪ وجهو، اونڌو ٿيو پيو هو، تنهن کي به مومل جي آواز تي جاڳ ٿي. ڪر موڙيندي چيائين: ”جاني، هاڻي ڄجهي ڪنڊ وجهي سليماني ڪٽي ٿاهي. هينئر مون ڪان هليو ڪونه ٿيندو جو وڃي ڪير وٺي اچان“.

مومل وهنجڻيءَ ۾ ڏوال صابڻ ۽ بالٽي ڀري رکي آئي، پوءِ سليماني چانهه جو ڪوپ آئي ڏنائينس جنهن کي پيئڻ

ڪان پوءِ هو اُٿڻ جهڙو ٿيو. وهنجي سهنجي ڏوال جي ڳوڍ ڪري ٻاهر آيو، ته هن سلوار ۾ اڳٽ پئي وڌو. ڪپڙن پائڻ کان پوءِ ڳيلهو ڏوال ڏيندي چيائينس: ”ڀلا ڪا نيرن ڀيرن ته ناهي، رڳو سليماني چانهه جي اڌ ڪوپ تي ٽاريندينءَ ڇا؟ منهنجو ته بک کان هيانءُ ٿو لُڙهي“.

”الله پناهه ڏينئي، هيانءُ لڙهي تنهنجي دشمن جو، تون منهنجي سر جو تاج، ڳلي جو هار، توکان سواءِ منهنجو ڀيو ڪير آهي“؟

”پوءِ اَٿ ڀلا ڪو ڀلو ڪر، بک کان مران ٿو“.

”مرن تنهنجا ويري ۽ جيڪي توکي ڏسي نه سهن، آءٌ پاڻ اَٿي تنهنجي ڪاڻ اُڦرانا پچايان؛ پر ڀانيان ته اِهي گهڙيون به توسان ويهي گهاريان، رڌڻي ۾ ڇو وڃايان؟“

”ڀؤ بنا ڀوليا، ناهي ساڃهه سونهن جي“ هن آئيني اڏو وارن ۾ تيل هڻندي چپن ۾ جهونگاريو.

”ڪالهوڪيون ’پڪيون پڪايون‘ پيون آهن. اڄ ڪٿي ڪائي ڇڏ. ڪجهه نه ٿيندئي. اَنب به ميٺڙي پُسائي رکيا اٿم، ڇٽو ته به چار آلي ڏيانم، انهن سان ڪائي حالي هيانءَ جهلو ڪري وٺ، ڏينهن به اڃي چڙهيو آهي، ٻنپهرن جو ته هوئڻ به هوٽل تي ڪائينداسين“.

هن هوٽل واري ڳالهه ڪاپاري ڌڪ جيان ٻچائيندي، انبن سان ماني کائڻ لاءِ هائوڪار ڪئي.

هيانءَ جهلو ڪري وري اڃي ڪٽ پيڙو ٿيو. هوءَ به پٽ ۾ ائين اڃي ليٽيس ڄڻ ڪا سوپ ڪٽي هجيس.

”رات چيٽي ٿي نه ڪپڙا ۽ ڀيو سامان وٺي ڏيندين“.

”ڇيو هئم ڇا؟“ هن ڀورائيءَ مان پڇيس.

”ته تڏهن!“

”ميني تنهنجي قرب اهڙا نشا ڏنم، جو خوابن جي دنيا ۾ وڃائجي ويو هئس“.

”اونهه، رڳو سگهي جان ٻچن تان قربان.“

”هن ڀيري ڀسا گهٽ آندا اٿم، ٻئي ڀيري ڏسجانءِ ته ڇا نٿو وٺي ڏيان پنهنجي مٺي مومل کي!“

”ڇٻو ته هن ڀيري گهمائيندين ڦيرائيندين به ڪونه؟“

”آٺ ڀلا، جلدي تياري ڪري وٺ ته چڪر ڏياري اچانءِ.“ اهو ٻڌڻ سان هوءَ وڃي تيارين ڪي لڳي. هن تي پيهر ننڊ جا نشا چڙهڻ لڳا. ڪلاڪ کن مس آرام ڪيائين، ته هوءَ به سورهن سينگار ڪري، عطر عنبير مکي، اچي سيرانديءَ کان وينيس ۽ چميون ڏيئي ڏيئي ننڊ ڦٽائي ڇڏيائينس.

هن اهو سڄو ڏينهن رڪشا ۾ چاڙهي راڻي باغ، ڄامشورو برج، هوٽل ۽ فلم تان گهمائي آڌيءَ رات جو گهر واپس آڻي ۽ ويندي ويندي سمورو حساب ڪتاب پورو ڪري، آسر ويل گوٺ لاءِ ريل ۾ چڙهي روانو ٿي ويو.

مومل 'نئين زندگي' سان 'لڏي ويا، آڏي ويا سُخن جي عمارت' جو اپياس ڪندي تڏو ساهه کڻي آداس اڪين سان دَر ديوارن ڏانهن نهار ڪئي. هن جي دم سان هڪ اڌ ڏينهن لاءِ به ڪيڏي نه رونق هئي گهر ۾.... وري اُن ڏينهن جو وڇوڙو.... اوسيڙو.... يا نصيب! اجا چار ڏينهن اوسيئڙي جي عذاب جا مس ڪاٽيائين ته صبح جي پهر اوچتو بندري قد واري چالاڪ جنو نوريڙي، جنهن جي ساڙس 'چنبو چنبڙي کي ڳولهي لهي، جي بنيادن تي پراڻي شناسائي هئي، سا اچي نڪتس. ٻڌر ۾ پيل کاٽ جي صندل تي ويهي پنهنجا بندرڙا هٿ نچائيندي ۽ نوريئڙي جهڙيون اکيون ٽمڪائيندي چيائينس:

”خبر آئي ٿيو ڏهاڙو شهباز جوءِ کي علاج لاءِ سنهنجي گهر آڻي رهايو، اڄهو هاڻ موڪلائي ويا آهن.“

”مون ڏانهن ته ڪونه آيو!“

”تنهن ڏينهن ڀانيان ٿي ته ويچارو تو ڏانهن ئي پئي آيو، پر الله منهنجي توبهه، منهنجي زاري؟“

جنو نوريڙيءَ پٽ سان ڀئي بندريون آڱريون ڇُهي منهي نڪ تي وڏا وڏا جانا ڀريا.

”منهنجي سائينءَ ڏانهن تہ خير هو نہ؟“ هن جو هينيون وساڻ لڳو. بيتابيءَ مان پڇيائينس.

”سون کي هاڻ خبر پئي آهي تہ ويچارو سوت جي منهن ۾ آهي. ڪيس ڏسي منهنجا تہ وائسرئي ڦري ويا.“

”قسم اٿئي قرآن جو جنو! سگهو ٻڌاءِ، منهنجو هيانءُ ٿو وجهئي.“ هن ٻئي هٿ هنيانءُ تي رکندي چيس.

”ڪالهہ نماشام جي سهل ٻارڙا ونيو مٿي وينئي هئس، اوچتو ڪڙڪو ٻڌي دريءَ مان هيٺ جو نهاريان ڪٿي، تہ منهنجيون هينيون هيٺ مٿيون مٿي ٿي ويون.“

”چا ڏٺئي؟“

”ڪٿي جو ڏسان تہ تو وارو شهباز پٽ پر ڪٽ تي بوتو ٽيو وينو هو، جوڙس تارونءَ وارو اهڙو تہ زورائتو چنبو وهائي ڪڍيس، جو مٿو وجي پٽ سان لڳس – شڪ ناهي جو رت جون نيندڀون بہ وهي نڪتيون هنجنس! پيڙاسان ڪنڌ ڪري هيٺ ڪيائين، تہ بہ ٽي چار چنبا لاڳيتا وهائي ڪڍيائينس: ”ساريا، ٽيو ڏينهن ڪان پئي چوئين تہ مغز ۾ پان پان ۾ زون زون پئي ٿئيم، چڪر پيهنم نٿا؛ تيل جي تري هٽينم، پر ڪو ٻڌين ٿو! ڳوٺ تہ رات ڏينهن تريون هٽندو هئين، هيٺ کهڙو تو مهٽو لڳنئي، پرائي گهر ۾ جيئن ڪُچان نٿي، تيئن وجي چوٽ چڙهندو. اهو ڏنڪ مان ور لاهي ڇڏيندي مانءَ، متان ڪو پيو خيال ڪيو اٿئي، تون ڪاڇين چا تي.“ جنو نوريڙي ڊرامائي انداز ۾ رونداد ٻڌائيندي چيو. مائيءَ اِتي بس نہ ڪئي، وري موهيڙي ۾ زور سان آڱر ڏنبيندي چيائينس:

”اِهي موهيڙا ڦيهي وجهنديمانءَ، جن جي زور تي اهڙو شينڪ تي پيو آهين، جو وڻ گهوڙو نٿو ٻڌين.“ ائين چئي پيشانيءَ تي پيل اسپرنگ جهڙي چپ کي اهڙيون تہ وڻي

ڇڪيون ڏنائينس، جو ماڳهين سڌي سيخ تي پيئي، چي: ”وس پڄيم تہ اِنهيءَ چنڊيءَ چڳ کي پاڙئون پٽي آڇليان! خبردار جو وري منهنجي سامهون اِهي گونڊن وارا سينگار ڪري هليو آهين. اِهي سينگار آءٌ بہ سڃاڻان ٿي: ڪا تہ ڳالهہ آهي جو ماڪ تي موهيو هلين، مون کي بہ تہ خبرپوي، ڪهڙي نينهن جي نظاري تي چڙهيو آهين، جو فلڪ ئي نٿو آڻين. اِهو واءُ مٿي مان ڪڍي ڇڏ، نہ تہ سنگسار ڪري ڇڏينديمانءِ.“

اهڙيون تہ وٽي آلرون ڪيائينس، جو الله منهنجي توبهن! منهنجي بابي جي بہ توبهن تہ ڏاڏي جي بہ توبهن! سڀني چمار ۾ ڪنهن مرد جو زال هٿان اهڙو حشر نہ ڏٺم: سڄو گهٽي ڏناسين پڌاسين پر هي تہ ڪو سڄا سڄو هو.... ڇا مرد جو شان، ڇا سهي سوچڙو! رڳو ماڻڙي ڪيو ڪڏهن سُري تان پئي سَر لاٿائين، تہ ڪڏهن هٿن جون تيريون مهٽيندي، آڱريون پئي مروڙيائين سروڙيائين. اهڙو نماڻو ٿيو وينو هو، جو سچ پڇين تہ ڏک کان هيانءُ ڇڄي پيم.... تنهنجي من جو ڪٿي سور هيو: پر منهنجو بہ تہ پائرن جهڙو هو. اهڙو تہ بيچڙو ڪيائينس، جو هاڻ توکي ڇا ويهي پڌايان! اِهو تہ ٿيو پنهنجي پيرِ مان لاهي مُنهن ۾ هڻ. ايترو سو پڌائينديمانءِ تہ پوءِ هيون شهباز جون توبهائون ۽ ڳيسيون! پيرن تي مٿو رکي پئي بخشرايائينس.“

موسل، ڇا ايتري دير عبرت جي سمنڊ جو کارو پاڻي اکين ۾ ضبط ڪيو ويٺي هئي، تنهن کي اندرئي اندر اُوتيندي ڇولين جهڙي ڇوهہ مان چيائينس: ”وڃي ڇائي پائي، مون وٽ نهي جڙي آچين ڪچين اچيو ويهي زال نہ زال جو پاڻوتنهن کان پيو ڳيهلجي! اچا تي چيائين تہ توسان پرڻو ڪندس. وڃ ڪُڏي پنهنجي ڪيري تي، ساڻس پرڻو ڪري ڪهڙو پنهنجو اڇو منهن ڪريان!“

”پيو وري ڇا، جيڪو پاڻ پيو گهلجي، سو توکي ڇا

سنڀاليندو.“ پنيور کي ٻاهيون ڏيئي نوريڙي تہ هلي ويئي؛ پر هن جي ذهن ۾ اهڙو کو واچوڙو لڳو، جنهن پڇر جي وڻ جو مضبوط ٿڙ ٻچي پور ڪري ڇڏيو؛ جنهن جي ٿڏي مٿي ڇانو ۾، هن سڄي حياتي ٿڪل مسافر جي اڳهور ننڊ جيان گذرڻ جي خواهش ڪئي هئي. هن جون خواهشون، هن جا خواب پڇر جي پنن وانگر ڇڻي وکرجي ڪري پيا هئا. ڪيتري دير تائين ذهن جي اسڪرين تي، سرپرائيزنگ ميوزڪ جي گونج ۾ هُن سان گهاريل گهڙيون اُڀرنديون ۽ ڊهنديون رهيس. تنهن ڏينهن هوءَ ويهاڻي ۾ منهن وجهي ايترو رُني، جو اکين ۾ لُڙڪن جي ڪا بوند باقي نہ بچي هيس. هوءَ پوءِ سوچي سوچي آٿي، تہ بنا دير ٻاهر واري ڇوڪري کي سڏائي چيائين: ”وڏيري سينهل کي وڃي چئو تہ هتان منهن ڏيکاري وڃي.“

....

هن تہ ڪو اوسيئڙو ڪونہ ڪيو، پر هو بہ ڏي هفتا ڪونہ آيو، آخر چوٿين هفتي، ڦيٽ ڦيٽ ڪندي منهن سان در جي چائنٽ ٽپي اندر ٺيو. هن اوڏيءَ مهل پلنگ ۾ سگريٽ ڇڪيندي، ڪاشيءَ جي ڪونڊين ۾ لڳل مني پلانٽ کي پائپ سان پاڻي پئي ڏنو. هن ڪنگهڪار جو هارن وڄائيندي چيس: ”خوش ويٺي آهين نہ؟“

”نہ تڏهن ڇا ٿي سمجهئي؟“ هن ڏانهس ائين نهاريو ڄڻ هو ڪو ڪاڪروچ هجي.

”ڪاوڙ ڪئي هوندئي؟“

”ڪاوڙ ڪري منهنجو موچڙو!“ سگريٽ کي چپٽي سان چنبڪو ڏيندي وراڻيائينس. ”اهي ويئي هليا عزتن وارا ڏينهن، ڏنم تنهنجا رعب ڪدوبيگ! مڙس بہ اهو آهين نہ جو ٻُجا پيو کائين.“

”ڪير ٿو چوي؟ ڪڏهن؟ سون کي ٻُجا ڪير هڻندو؟! ڪنهن کي طاقت آهي!“

”اي هاڻي نهيو نهيو سيتا، تو ته گهڻي ڏ گهيون ڳالهيون ٿي ڪيون، ته هيئن ڪندس، هونءَ ڪندس پر تنهنجو ته پول پڌرو ٿي پيو.“

”پڪ جنوءَ اچي پريو هوندئي، تنهن ڏينهن ايمٽا کي به انهيءَ رن اچي پڙڪايو، نه ته هوءَ هروڀرو اهڙي ناهي.“

”ڪهڙي به هجي، منهنجو ڀوڀيءَ ساڻ ڪو لهڻو ليکو، پر اکين تان پردا ته کڄي ويم، تنهنجي اصليت تہ سامهون اچي ويئي.“

”انهيءَ ۾ اصليت جي ڪهڙي ڳالهه آهي، زال ماڻهو سان ڪهڙو وات ڏيان ها.“

”آءٌ تنهنجيءَ جاءِ تي هجان ها، ته اوڏيءَ جو اوڏي مهل مُنڍي مروڙي رکانس ها.“ هن نفرت ڀريل نگاهن سان نهوڙيندي چيس. هو به وکون اڳتي وڌي آيو ۽ ٻانهن مان جهليندي چيائينس: ”مون کي بخش ڪر منهنجي سائڻ! هاڻ وڌيڪ ٻڌڻهارڪو نه ڪرينم. اڳتي اهي دڙڪا تاب ڪونہ سهندومانس. وري جي گوڙ ڪيائين، ته نيڙيءَ تي ننهن ڏيئي آڦت ماري ڇڏيندومانس.“

”هاڻ سون جو ڳنڍيو به ٿي پوين، ته به منهنجي لاءِ گِلٽ آهين.“ سٽ سان ٻانهن ڇڏائيندي وراڻيائينس.

”ها، ڇڳو جو ياد ڏياريئي.“ هو ائين مُرڪيو ڄڻ ڦِڪائي وندرائيندو هجي. ”زيورن جي رسيد ته ڏي ڀلا، هيل ڪيسا پُر ڪري آيو آهيان.“

”ايڏهين ڪر پنهنجا ڪيڪا ڪيسا! ڪونہ ٿا کپن تنهنجا زيور، جيئي وڏيرو مينهل خان پاڻهي وٺي ڏيندو!“

اهو ٻڌي هُن جي ڪنن ۾ ڀڙندڙ جبل ڦاٽي پيو، ڏرتي ڏ ڏندي محسوس ٿيس؛ پر پڌر ۾ ڪتل نسل جو سهارو وٺندي، پنهنجي پر ۾ تير هڻي ڪڍيائينس.

"اهو وڏيرو مينهل نه، جنهن کي اڳ ئي سٽ سُريتيون آهن!"

"مڙس ئي ته سٽ سنڀاليندا آهن، ٻاڙيا ته هڪ کي به نه سنڀالي سگهن. مان به ماريندس ته مير، چاڪر ڪونه ڇڪيندس." فخر سان ڪونج جهڙو ڳاٽ اوچو ڪندي وراڻيائينس: "سيني جي سائڻ ڪري ويهاريندم، تو جهڙو ڪونهي جو ٻُجا ويڻو ڪائي. توکي ٿي ڏسان ته جتّونءَ جو ڇيٽيل نظارو اکين اڳيان ڦريو ٿو اچيم. مون ته ڪنهن مڙس ماڻهوءَ جو سهارو ٿي گهريو، ته مٿي ڇانو ڪري عزت جا ڏينهڙا گهاريندس. مون کي ڪهڙي خبر هئي، ته تون ڪو اهڙو مجبور هئين. هاڻ ته سوچيو اٿم، گڏهه جي لت کان هاٿيءَ جي لت وري به چڱي آهي."

اهو ٻڌي هُن ڏند ڪرٽيندي چيس: "ڏسان ته تون ڪيئن ٿي مينهل جي ٿين!"

"اهي جوش ڏيکار ٻوڙيءَ کي، جيڪا ڏُک جي ٽانو ۾ پئي ڪارائنئي. مون کي اڪيلو نه سمجهه. 'ڪرياڻءَ ٿي ڪيهه ته مڙي ويندا ٿيهه'، گهڙيءَ جو گهڙيءَ ۾ گهيلرائي سگهيئين ٿي. نڪاح ٻڌيءَ تي وس نٿو هلئي، آيو آهين مون تي ديرو دمائڻ، هون!"

"جيڪي توسان وهيم، سو سڀ ٻاٽي ٿي ويو!؟"

"اي هاٿي هل هل، ڇاڻ وڏيرو مينهل آيو ڪار ۾، تو جهڙو ڪونهي جو ٽانگي ۾ چڙهي گهنڊڙيون وڄائيندو، ڇڻ ڇڻ ڪري اچي لهندو."

"ته ڇڄبو رڻ اڳ ئي کو مينهل کي هٿ ڪيو ويٺي هئين!"

"هفتو کن ٿيو اٿم جو ساهيائين، ۽ مان ڪنڌ ڪونه ڪڍايو." مومل رومينٽڪ انداز سان ٿڌو ساهه کڻندي چيس. "هئو ته ڪين سالن کان ڇتو هو؛ پر تنهنجي ڪري مسنهن

نہ ڏيندي هئيمانس.“

اوچتو وڏيري مينهل جي ڪار جو ٻُل ڊاگ اسٽائيل هارن وڳو.

ها.... ئو....ئوئو....آ.

”مئيس، هاڻي ڇا ڪريان!“ مومل ڪي پريشاني وٺي ويئي. اڃا ٽڙ ڦٽڙ ۾ هئي، جو ڏاڪڻ تي وڏي ڪُڙڪيءَ واري بوٽ جي ڌم ڌم پئجي ويئي. ان دم ئي وڏيرو مينهل، هڪ هٿ سان شهپر وٽيندو ۽ ٻئي سان سٿرن ۾ ڪوڏهڙا ڪندو اچي اندر پهتو. جيسين تائين وڏيرو مينهل ڪانس ان بابت پڇي ئي پڇي، تہ هوءَ وڏيءَ حرفت سان شهباز سان جان ڇڏائيندي چيو: ”ادا، هاڻي توکي موڪل، تون ڀلي وڃ ڳوٺ، ادي ايمڻا ڪي بہ سلام ڏجانءِ.“

مريم جو بت

سياري جي هڪ سرمائي شام جو ايلفيءَ تان آن وٺي جيئن ئي شبنم ڪار مان لهي گهر اندر آئي ته ورانڊي لڳ ماڻس جي بيڊ روم مان انگلش اسٽائل وارو ڏهڪ ڀڏي ذري گهٽ پيڪٽ ٽي هٿ مان ڇڏائجي ويس.

”هي انگريز وري هتي ڪيئن!“ دريءَ مان ايندڙ فارين سگريٽ جي دونهين جي خوشبو ساهه ۾ سمائيندي سوچيائين ۽ پيڪٽ ورانڊي ۾ ئي ٽيبل تي ڇڏي هوريان هوريان، نانگڻ وانگر سرندي ڪمري جي در وٽ اچي هڪي ٻيهي رهي.

ڪارين ڪجلين اکين ۾ ڪيئي سوال اڀري آيا هئس، جن کي محسوس ڪندي ماڻس، جا سهڻن رنگن واري ريشمي اجرڪ ۾ ويڙهجي سيڙهجي هيٽر آڏو جنڊيءَ جي کٽ تي ويٺي هئي، تنهن اجهان چپ چوريا ئي مس ته هو فوجي انداز سان اٿي ڪڙو ٿيو ۽ ڏاڍي پنهنجائپ مان چيائين:

”ميڊم، مان آهيان اوهان جو مائٽ شيراز_ پنهنجو ته تمام پراڻو رشتو آهي.“

شبنم ٻه ٽي قدم ڪيس هٿ ڏيڻ لاءِ وڌايا پر وري گهٻرائجي وچ ۾ ئي بيهي رهي:

”السلام عليڪم.“ هن ڪنڌ لوڏي، جهيڻي انداز ۾ کيس ڪيڪاريو.

”اونهون....“ ماڻس ڏوڪيو، ”هٿ ڏيئي ملينس پاءَ کي، اهو ساندي وانگر ڪنڌ جي لوڏ جو سڪٽو سلام پاڻ سنڌين کي ڪونه ٿو سونهين.“

”امي اڳتي خيال رکنديس....“ هوءَ هٿ ملائڻ جي ڊپ کان ڏراليءَ تي رکيل چانهه جهٽ ڪري ڪپس ۾ اوتڻ لڳي.

کيس ننڍپڻ ۾ گڏ رانديون ڪرڻ واري شيراز کان شرم پئي آيو. هن به اهو مارڪ ڪيو ته شوخيءَ گڏيل سادگيءَ مان کلندي ويهي رهيو. سائيڊ ٽيبل تي رکيل پليٽ مان ڊراءِ فروٽ کڻي کائيندي ڪنهن ڪنهن مهل ڏانهنس مرڪي ٿي ڏنائين.

”ادا، ڪيتري کنڊ؟“ هن زوريءَ چپن تي مرڪ آڻيندي پڇيو.

”هاف اونلي.“

شبنم کي اڌ چمچو کنڊ وجهندي ڏسي ماسيءَ چيس:

”اي ابا، خيري صلي ڦيڪي ڦوڪ جهڙي چانهه پيا لاهه ٿو پئين“ ٿورو ويجهو ٿيندي پڇيائينس، ”آهين ته خوش نه؟“

هو ٿورو مشڪيو.

”آنٽي، گهڻي کنڊ ٿلهو ڪندي آهي.“

”بس ڪري ويهه ابا، اهي ڊاڪٽرن جا ٿلها ڍپ — آءٌ ته ڏن ڇئن چمچن کان گهٽ کنڊ ڪوپ ۾ وجهان ئي ڪو نه پوءِ به ٿلهي ڪٿي؛ پوري پني آهيان.“

”او نو، ديٽ از ڪروئل، اها نا انصافي آهي. مُلن جي واحد حق تي ڌاڙو آهي.“

”ڏاڍو شرير آهين،“ ماسيءَ پيار مان چيس. هن مشڪي چانهه جو ڍڪ ڀري شبنم ڏانهن نهاريندي چيو: ”اِٽ اِز ونڊر فل ٽي.“

هن مرڪي ڏنو.

”ابا، اها تنهنجي اکر اکر ۾ انگريزي مون کي ته سنجهايو ٿي ماري. تون ته انگلينڊ وڃي ماڳهين انگريز ٿي پيو آهين.“

”آنٽ، مان گهڻي ڪوشش ڪندو آهيان ته صرف سنڌيءَ ۾ ڳالهايان پر....“

”عادت ٿي ويئي اٿئي.“ ماسيءَ پاڻ ئي ڳالهه پوري ڪئي.

”آنٽي....“ شيراز اوچتو ڏيان ڇڪايس، ”ڳالهين ئي ڳالهين ۾ اوهان جي چاش.... او.... آءِ مين.... چانهه ته ٺري برف ٿي وئي هوندي.“ اکين ۾ شرارت چمڪڻ لڳس.

”هاڻ ماسيءَ تي ڪلون ٿو ڪرين.... هان؟“ مرڪندي 'چاش' ساسر ۾ اوتيائين، ”تون وري ڪيڏانهن؟“ شبنم کي اٿندو ڏسي پڇيائينس.

”امي.... هو....“ هوءَ بهانو ڳولي نه سگهي.

”گهڙي ته ويهه، ورهين ڪان پوءِ پاڻ آيو اٿيئي.... ڏهن ٻارهن سالن جو مس هو جڏهن چاچي انگلينڊ گهرايس.... تڏهن ڏٺو هوماس. مٿان اچي خير سان ٻيهن پنجهن ورهين جو جوان ٿيو آهي.“ تڏو ساهه کڻندي چيائين، ”ادي عارفه جي قرب ڏيس ها ته هيئن پرديس ڇو جهاڳي ها؟“

شبنم واپس سيٽيءَ تي ويهندي شيراز ڏانهن نهاريو جيڪو آڱرين ۾ سگريٽ جهلي ڪوچ تي ٽيڪ ڏيئي اکيون بند ڪري 'ٻکهلي پڳت' جيئان چڻ ڪنهن گيان ۾ وينو هو.

هوءَ ائين ئي سندس جائزو وٺڻ لڳي. ڪڻڪائو رنگ، ڪشادي پيشاني، مٺولا ڳل، ٻولائتا چپ.... شهباز جي پرن وانگر ڪليل ڀرون ۽ اکيون.... هوءَ اجان اکين ڏانهن نهاري ئي رهي هئي ته هن ڪٽي اکيون کوليون. ڪي پل ٻنهي جون نظرون مليون. هن کي ائين لڳو چڻ وجون وجود ۾ لهي آيون هجن!

”مان اوهان جو مائٽ آهيان.“

رکي رکي شيراز جا اکير ڀريا لفظ ڪنن ۾ سريلي گيتن وانگر پئي ٻُريس. هن جو 'مائٽ' چوڻ ڪيس ڏاڍو وڻيو، نه ته مائيلي ماسيءَ جو به مائيلو پٽ.... بظاهر ته ڪا مائٽي نه ٿي.

هو ڇڪي وقت تائين وٽن ويٺو حال احوال ڪندو رهيو ۽ وري اچڻ جو چئي موڪلائي هليو ويو.

اها رات شبنم ڪافي دير هن بابت سوچيندي گذاري هئي. هن متعلق گهڻو ڪجهه ٻڌو هئائين ته تمام سٺو آرٽسٽ هئڻ سان گڏوگڏ سڀ ڪنهن سان پوپٽ وارو پيار به رکندو آهي. ڏاڍو حسن پرست، دل ڦينڪ ۾ الائي ڇاڇا.... پر خير، آرٽسٽ حسن پرست نه ٿئي ته پوءِ آرٽسٽ ڪيئن ٿيو؟ هن ڇڻ دل ۾ ڪيس معاف ڪرڻ جو فيصلو ڪري ڇڏيو. البت 'دل ڦينڪ' واري ڳالهه ڪجهه ڳري لڳس، پر ان کي به ڪپهه جي پوٽيءَ وانگر ڪٽي پري اڇلايائين.... "اونهه، پيو ٿئي دل ڦينڪ، اسان جو ڪو ڊول ڪو چمٽو."

اها به خبر پئي هئس ته انگلينڊ ۾ هڪ انگريز عورت سان شادي ڪرڻ بعد ٻن ٻارن جو پيءُ بڻجي انهيءَ کي چنيسر وانگر ڏهاڳ جو ڏئون ڏيڻ وارو آهي. شايد هوءَ ڪنهن 'هار' تي هرڪجي ڪيس هميشه لاءِ وڃائي چڪي هئي. انهن مڙني ڳالهين جي باوجود به شبنم ڪيس هڪ نهايت دلچسپ شخصيت تسليم ڪري چڪي هئي، جيڪا هن جي لُٽڪيل لوساڻيل زندگيءَ ۾ ڇڻ بسنت بهار جي تنڌڙي هير بڻجي آئي هئي.

شيراز جون زندگيءَ سان ڀرپور ڳالهيون ٻڌندي سوچيندي هئي ته، ڪيترا نه خوش قسمت آهن اهي انسان جن جون ڳالهيون دلچسپي ۾ چاهه سان ٻڌيون وڃن ٿيون. هن جي موجودگي ڪانئس اهو احساس به ڪي قدر گهٽ ڪرائي ڇڏيو هو ته هوءَ ڪا ٻن يتيم ٻارن جي ماءُ آهي.... نه ته شادي جي ڇئن سالن جي پرمسرت زندگيءَ کان پوءِ پنجن سالن جو هولناڪ عرصو هن ڪهڙو نه اذيتناڪ حالتن ۾ گذاريو هو.... هاڻي ته حياتيءَ جو مقصد ٻارن جي اعليٰ تعليم ۾ پالنا کان سواءِ ٻيو ڪوئي نه هئس.

زلفي ايتري ملڪيت ڇڏي ويو هئس جو ڪيس ڪنهن به قسم جي مالي مشڪلات نه هئي. اڪبر ڏ ج خيال کان

ماڻهن کي به پاڻ سان گڏ رهايو هئائين. هو پنهنجي زندگي نارمل حالتن ۾ گذارڻ جي ڪوشش ڪندي هئي، پر جڏهن مائٽياڻيون ۽ ملڻ واريون همدردي ڪندي چونديون هئس: ”هئي هئي، هن عمر ۾ رنڊيون ڪرايون!“ تڏهن ڪيس ڏاڍو ڏکيو لڳندو هو. ڪي ته چڙو ”ويچاري جوان جماڻ“ چئي ڏاڍو ساهه کڻي رحم ڀريل نظرن سان ڏسنديون هئس ۽ ڪي ته ماڳهين هانوَ ڦاڙيندي چونديون هئس:

”پهاڙ جيڏي زندگي ڪيئن گهاريندينءَ؟“

تڏهن اهو سڀ ٻڌي هن کي پنهنجي اندر هڪ ڪامپليڪس جو پيدا ٿيڻ محسوس ٿيندو هو ۽ پوءِ ان کي هٽائڻ لاءِ جڏهن هن ڏيڍ ڏزن نيئن ڊزائن جون سونيون چوڙيون ٺهرائي ٻانهن ۾ پاتيون تڏهن ساڳين مائٽاڻين جا نڪ پيراشوٽ وانگر تاڻجي ويا هئا ۽ خاندان جي عزت خطري ۾ نظر آئي هئن. ماڻس به ته نماڻائيءَ مان دٻيل لفظن ۾ چيو هئس: ”ڌيءَ.... ايتريون ساريون چوڙيون نه پاءِ .... لوڪ ڇا چوندو. هڪ ٻه ڪڍي....“

”چوڙين پائڻ سان ڇا ٿيندو امي.... مون پنهنجي زندگي زلفي جو نالو وٺي زنده رهڻ تي وقف ڪري ڇڏي آهي.... هو مون سان هميشه گڏ آهي....“

”پر ٻه ڌيءَ....“ پوءِ هن اهي چوڙيون وري ڪڍهن نه پاتيون.... جڏهن ڪان هوءَ وڏوا ٿي هئي تڏهن کان هن جا ڪن ڏاڍا سرلا ٿي پيا هئا. هو پنهنجي باري ۾ ننڍي ڪان ننڍو سرٻاٽ به ٻڌي وٺندي هئي.

سڳيءَ سوٽ جي شادي جي رسمن مهل جڏهن چاچهيئس جي واتان حجامڻ کي چوندي ٻڌو هئائين: ”مائي زينا سنڀالجان جيئن ڪنوار جي مٿان سندس پاڇو به نه پوي.“ تڏهن سندس دل پلاسٽر آف پيرس جي رانديڪن وانگر ٽٽندي پڇندي محسوس ٿي هئس.... تنهن ڏينهن ماءُ کي پاڪر پائي هوءَ ڏاڍو رني هئي:

”امي... مان ايتري منحوس ٿي وئي آهيان جو ماڻهو منهنجي پاڇي کان به ٿا ڊڄن! پڻ ۾ شبن وڏا ٿيندا ته ڇا مان پنهنجي پٽن کي موڙ به نه ڀڏي سگهنديس؟“

”شبنم، اهي جاهل ماڻهن جا وهم آهن... تون ته پڙهيل لکيل آهين. توکي اهي ڳالهيون دل ۾ نه ڪرڻ گهرجن.“ ماڻس لڙڪ اگهندي دلداري ڏني هئس. جيتوڻيڪ اندر ئي اندر هوءَ به رت جا لڙڪ لاڙي رهي هئي. لوڪ جي همدردين، نفرتن ۽ اعتراضن هن منجهه ايترو ته احساس ڪمتري پيدا ڪري ڇڏيو هو جو ٻاهر اٿڻ ويهڻ بند ڪري ڇڏيو هئائين. نه هو ڪنهن وٽ ويندي هئي نه ئي ڪير هن وٽ ايندو هو.

شيراز جي اچڻ ڪري گهر ۾ ڄڻ رونق پيدا ٿي پئي هئي. ٻار جيڪي سدائين ماءُ سان چهٽيل هوندا هئا سي به ساڻس گهڻو هري ويا هئا. شيراز کي به سندن انگل آرا ڪندي خوشي ٿيندي هئي. هو جيتوڻيڪ ونءِ روز ايندو هو تہ به شبنم سان ڪاڻ ڳالهائڻ جو موقعو نه پئي مليس، پر تنهن ڏينهن وراڻڊي ۾ سوئٽر ٺاهيندي ڏسي موڙو ريڙهي وٽس اچي ويٺو ۽ تڏو ساهه کڻندي چيائين: ”اسان لاءِ ته ڪو نٿو ٺاهي.“

”پاپي ويلينٽي کي چئو نه.“ هن سندس ڏ ڪندڙ رڳ تي هٿ رکيو، ”پاپي ته پاڻ ڏاڍو سٺو ٺاهيندي هوندي! انگريزياڻي آهي نه....“

شيراز شوخيءَ مان گهري نظر سان نهاريس، ڄڻ چوندو هجيس: ”هڻ ٺوڪون. ڪر ٺٺوليون.... اڏائيم مذاق.“

شبنم جي چهري تي شرير مرڪ پکڙجي وئي.

”مان آنٽي کي چوندس پوءِ ڏس ته ڪيئن نٿي نٽ ڪري ڏيـن....“ هن سندس مـوم بتين جهڙين آ ڱرين ڏانهن نهاريندي چيو، جيڪي تيزي سان نيڊلس هلائي رهيون هيون.

ڪجهه دير ماٺ رهي ڪيس اهي نـازڪ هٿ پنهنجي هٿن ۾ جهلڻ جي شديد خواهش ٿي.

هو چوڻ لڳو، ”هيڏي ڪر سان تنهنجو هٿ ڏسان.“
”مان نه ڏيکاريندس.“ هن هٿ لڪائيندي چيو. ”انهن ۾ هاڻي هوندو ئي ڇا، ياڳ جو دروازو ته بند ٿي چڪو آهي.“
”شايد ڪنڊ پاسي ڪا دري کلي پئي.“
”مان اجايو وهمن ۾ ڦٿجي ويندس.“
”اهڙي ڪا ڳالهه هوندي ته مان ٻڌائيندس ئي نه.“
”نه ادا، مان ٻڌان ٿي.“
”بس بس، مون کي گهٽا لقب نه ڏي. صرف شيراز ڪافي آهي. هيڏي ڪر هٿ.“ هن موڙو ريـڙهي اچان ۾ ويجهو ڪيو ۽ هوءَ پريان ئي ڪيس پنهنجا هٿ ڏيکارڻ لڳي، هن جهٽ ڪري ڪين پنهنجي هٿن ۾ جهليو ۽ اکيون سندس اکين ۾ وجهندي شاهه جو شعر چيائين:
”مومل کي مجاز جا اکين ۾ الماس،
نه عام نه خاص: جي ويا، سي وڍيا.“
”چنڊ چوانءِ سچ، جي وڙهين....“
”هي اڄ توهان کي ڇا ٿي ويو آهي؟“
”تنهنجي چهري کي ڏسڻ سان مون کي چنڊ ياد ايندو آهي.“ نگاهن سان نينهن، ڇاڙون ڪري ڇٽي پيس.
”انهيءَ تڪلف جي ڀلا ڪهڙي ضرورت.“
”باءِ گاڊ شبنم، تنهنجي گول چهري کي ڪارن وارن ۾ ڏسي ائين لڳندو اٿم جيئن چنڊ ڪارن ڪڪرن مان ليئا پائيندو هجي.“
”چڙيو چڙيو اهي ڪوڙ.“ هن هٿ ڇڏائي چيو.
”تون ڀلي ننڌاء پر اها حقيقت آهي ته توکي ڏسڻ سان چنڊ جو اميج ذهن ۾ ابري ٿو.“
”هون، اونٿيهين اونڌائيءَ وارو چنڊ.“
”هتي به ته ساڳيو حال آهي، ڏاڪ منجهند ڪڏهوڪو گذاري شام جي ڪنارن ڏانهن پيو رڙهي پنهنجو سچ به ته.“

”توهان ته مرد آهيو.... مان پڻ ٻارن جي ساءُ آهيان.“

”دين واٽ، مان به ته ٻن ٻارن جو پيءُ آهيان. تون کٽي چئن جي هجين، اٽ ميڪس نو ڊفرنس.“

”جي!!“ هن پنهنجا پدمٽا پيراڻ ڏني پلصراط تي ڪنبندي محسوس ڪيا.... دل جي ديول ۾ مريم جو ٻت ڏڏندي محسوس ڪيائين.... خطري جون ڪيئي گهنٽيون وڃائيندي فائر برگيڊ جي گاڏيءَ مغز ۾ چڪر ڪاٽيس.

”اوه....“ هوءَ پگهرجي وئي.

”واٽ هيپنڊ؟“

”ڪجهه نه.“ هن اٽندي چيو، ”ٻي. وي تي منهنجي پسند جو پروگرام هلندو پيو هوندو سو ياد اچي ويم. اچو، توهان به اچي ڏسو.“

هو ٻي دليءَ سان اٿي هن جي پويان اچڻ لڳو ۽ ڪوچ تي ويهي اداسيءَ مان ٽي- وي ڏسندو رهيو.

ٻاسيءَ کير ۾ ٿهيل سيٽون آٽي اڳيان رکيس ته به نه کاڌائين ۽ طبيعت ٺيڪ نه هئڻ جو بهانو ڪري جلدي هليو ويو.

ٻي ڏينهن گذري ويا، هو نه آيو شايد ته رسامو هو. پر جڏهن هڪ شام شيراز کي ڊيپل قدمن سان ايندو ڏٺائين ته سندس خوشيءَ جي حد نه رهي. پنهنجي خوشيءَ تي پاڻ حيراني وئي ويس.

”ڇا ٽي پيو جو خوش ٿيس.... هو سڀو انسان آهي.... سڀي انسان مان ته هرڪوئي خوش ٿيندو آهي.“

شيراز ڊرائنگ روم ۾ اچي وينو ۽ ريڪ مان رسالا کڻي اٿلائيندو پٿلائيندو رهيو. شبنم ڪافي ٺاهي ڏانهنس وڌائي. هن ڪپ وٺندي پڇيو: ”ٻار نظر نٿا اچن؟“

”مولوي صاحب کان پڙهن پيا.... ڇو؟“

”ائين ئي پڇيم.“

”ايترا ڏينهن اوهان ڪونہ آيا.... ٻـارن ڏاڍو يـاد ٿي ڪيو....“

”ڇڙو ٻارن؟“

”اسي بہ تہ ڏاڍو ياد ٿي ڪيو.“

”بس...، پيو ڪنهن بہ ياد نہ ڪيو؟“ اکين ۾ شرارت نچڻ لڳس.

هوءَ شـرم کان ڳاڙهي ٿي وئي. ڪوبہ جواب نـہ ڏيئي سگهي.

”شبنم“

”جي.“

”صرف جي ڇو؟ جي شيراز ڇو نہ؟“

”رکو نالو ڪيئن وٺان؟“

”مان ڪو ايڏو توکان وڏو، بزرگ يا چاچو تہ ناهيان جو بي ادبي ٿيندي.“

هن کي کل اچي وئي.

”وائي آر يو لافنگ؟“

”نہ کلان؟“

”پلي کل، پر پڌاءِ تنهن ڏينهن منهنجي ڳالهہ اڌ ۾ ڇڏي ڇو وئي. وي ڏسڻ ڇو هلي وئينءَ؟“

”اهڙي تہ ڪائي ڳالهہ نـہ هئي.“ شبنم چور نظرن سان وراڻيس، ”کي ڪي پروگرام سٺا لڳندا آهن.... توهان کي نہ وڻندا آهن ڇا؟“

”مون کي تون وڻندي آهين.“

هوءَ ويتر شڪي ٿي وئي ۽ قالين تي پير گهمائڻ لڳي.... ائين ڪندي شيراز کي ڏاڍي وڻي. هو يڪ ٽڪ ڏانهنس نهاريندو رهيو.

شبنم هن جي اکين جي تپش برداشت نہ پي ڪري سگهي ۽ ان کان بچڻ لاءِ زوريءَ چيائين: ”امي کي اوهان جو پڌائي اچان.“

”ترس، کهڙي تکڙ آهي.“ هو مشڪيو، ”پوءِ گڏجي ٿا هلون. مان اڄان اتي نه آهيان.“

”امي ته پاڻ ئي اچي وئي.“ ماءُ کي ايندو ڏسي چيائين.
هو اٿي سامهون مليو. ڪجهه دير ويهي حال احوال وٺڻ کان پوءِ ماسيءَ نماز پڙهڻ لاءِ اٿي وڃڻ لڳي.

”آنڪل، آنڪل!“ ٻار ونس ڊوڙي آيا.
”ايترا ڏينهن ڪٿي هئا آنڪل؟“ پپن پنهنجون ٻانهون هن جي ڳلي ۾ وجهندي پڇيو.
”۽ توهان ايتري دير ڪٿي هئا؟“ رسڻ جهڙو منهن ٺاهيندي چيائين، ”مان سوير کان توهان جون پچائون پيو ڪيان.“
”آنڪل مولوي صاحب پڙهيو ئي نه پيو.“ شبن چيو.
”آنڪل، هو.... توهان چيو هو نه....“ پپن، ماءُ جي ڊپ کان پنهنجو اشارو واضح نه ڪري سگهيو.
”ها ڊيئر،“ ڪوٽ جي کيسي ۾ هٿ وجهندي چيائين.
”هي ڏسو توهان جا ببل گم، چاڪليٽ، لالي پاپس، اسٽڪر، مارڪر ۽ ڪلر پينسلون....“
”هون.... ته اندر ئي اندر انڪل کي فرمائشون ڪيون اٿو.“ شبنم شوخيءَ مان چيو.
”انڪل کي ئي ته فرمائشون ڪبيون آهن، ڪيئن ٻارو؟“ ڳلن تي پيار ڪندي چيائين.
هيتريون ساريون شيون ڏسي ٻار خوشيءَ مان چڻ بي قابو ٿي رهيا هيا.
”چڱو هاڻي جلدي سان ڊرائينگ ڪاپي ۾ ڪلر ڪري پوءِ مون کي ڏيکاريو. ٺيڪ؟“
”ٺيڪ آ انڪل.“ ٻئي خوشيءَ مان ڪلر ڪرڻ لاءِ پنهنجي ڪمري ڏانهن ويا.
ڊرائينگ روم ۾ هاڻي هو اڪيلا رهجي ويا.
”سوير آنٽي ٻڌايو ته توهين حيدرآباد وڃڻ ڪاڻ سنهريا

آهيو؟" شيراز پڇيس.

"ها، امي ڪي وڃڻو آهي. ٻارن ڪي ٻه موڪلون آهن، منهنجو خيال آهي ته اسين ٻه ادا جن وٽان گهمي اچون."

هو هڪدم سنجيده ٿي ويو.

"ديرز از سمٿنگ، آءِ هيو ٽو ٽيل يُو."

"ها، چئو."

"جي تون ويندينءَ هلي ته مان اهي ڏينهن ڪيئن گذاريندس.... منهنجي دل ٿي چاهي ته ٻه ٽي ڏينهن توکان پري رهي مون ڪيئن گذاريا.... مون ڏٺو پئي ته توکان سواءِ رهي سگهان ٿو يا نه...."

"جي!!" من مندر ۾ ڪيئي گهنٽيون وڄڻ لڳيون.. . جڻ ڪو پڄاري مورتي جي چرنن ۾ پنهنجي دل پيٽا ڪرڻ لاءِ اچي رهيو هجي.

"انگلينڊ وڃڻ ۾ باقي ڪي ڏينهن ته وڃي بچيا اٿم.... تون ويندينءَ ته هرهڪ ڏينهن منهنجي لاءِ عذاب بڻجي ويندو...."

".... ....!" هوءَ پنڊ پهڻ بڻجي وئي.

"شبنم، وقت منهنجي هيانءَ ۾ تنهنجي مورت پڪن رنگن ۾ چاهي چڏي آهي ۽ مان اهڙي حالت ۾ پهتل آهيان جو هڪ پل توکان پري پاڻ ٽٽو سهي سگهان."

هن ڪان الائي ڇو وري ٻه اکر نه اڪليو.

"يو آر ڊفرينٽ فرام ايني ادر وومين آءِ هيو ايور ميٽ." شيراز جي انهيءَ ڪامپليمينٽس تي هن جي اکين ۾ روشني ظاهر ٿي.

"نيڊيڻ جون يادون ڏاڍيون پياريون ٿينديون آهن شبنم، اهي ڪڏهن ٻه نٽيون وسرن.... حالتون مون کي توکان پري وٺي ويون ته ٻه تنهنجي ياد مون کان نه وسري سگهي.... مان اکين ۾ تنهنجي تصوير کڻي توکي انگلينڊ جي رنگين رستن تي تلاش ڪندو هئس ۽ پوءِ هڪ ڏينهن مون کي

ويلينٽي سلي وٺي جنهن جي وجود ۾ توکي ڳولڻ لڳو هئس .... مون کي ساڻس لڳاءُ هو. هو منهنجن پارن جي ماءُ به ته هئي، پر اسان جي وچ ۾ ڪڏهن به ذهني همآهنگي پيدا نه ٿي سگهي هئي، ها.... ان کان سواءِ ٻي ڪا همآهنگي ڪابه حيثيت نٿي رکي.... اهوئي ڪارڻ آهي جو ساڻس سمجهوتو نه ڪري سگهيس ۽ هوءَ مون سان وفا نه ڪري سگهي." نينهن سندا ناسور چڻ اکلي پيا هئس.

هوءَ ڏانهنس ائين نهاري رهي هئي، جيئن ڪو ٻار ٻترين جي آڪاڻي ٻڌي رهيو هجي. ڪي گهڙيون ماٺ رهي شيراز چيو: "مون توکي پهرين ڏينهن ڏسڻ سان چيو هو ته پنهنجو پراڻو رشتو آهي.... مون کي توسان هڪ نئين رشتو منظور هو، اهو هو توتان فدا ٿيڻ جو، سڄو گهورڻ جو.... تنهنجو تن من پنهنجو ڪرڻ جو ۽ پنهنجو تن من، دل جون واڳون تنهنجي هٿ ۾ ڏيڻ جون. ان کان سواءِ ٻيو رشتو نه اڳ مون کي قبول هو نه هن کان پوءِ ٿي ٿيندو، مان توسان شادي ڪندس.... دير از ٽنگ ڏو اسٽاپ آس.... نٽنگ .... تون چنڊ بڻجي منهنجي زندگيءَ ۾ چمڪندينءَ."

"اهو ناممڪن آهي شيراز." هن پهريون ڀيرو سندس نالو ڪنيو.

"وائي، جسٽ ٽيل مي وائي؟"

"انڌيرو منهنجو مقدر آهي.... سان تنهنجي زندگيءَ ۾ ڪابه چانڊاڻ پکيڙي نه سگهنديس."

"منهنجي دل ۾ تنهنجي چاهت جي چانڊاڻ هزارين چنڊ چمڪائي ڇڏيا آهن.... آءِ ول ميڪ يو هيپي، آءِ ول لَو يُو ناؤ اينڊ فار ايور وٿ آل ماءِ هارٽ اينڊ سول."

"اوهان ويلنٽي کي بيوفا چئو ٿا، مون به ته زلفي سان توڙ نڀائڻ جو وعدو ڪيو هو.... محبت ڪئي هئي.... هو ڪٿي دنيا ۾ ناهي.... هن جي ياد ته مون سان آهي. وفا جو

وعدو ڏوڙي، مان به تہ بيوفا ٿينديس!"
"فارگيٽ اِٽ، ليٽ اس اونلي ٿينڪ آف ٽُڊي."
شيراز سگريٽ دکائيندي چيو، "مان پيار ۾ ڪي حساب ليکا نہ ڄاڻان. تون ڪنهن جي بہ پلؤ ۾ ٻڌل هئينءَ . ڪنهن سان بہ وعدا ڪيا هئا. مان اهو وساري ڇڏيندس، پر هاڻي تنهنجو تن من منهنجو هوندو. جيڪي بہ پهر گهڙيون مونسان گهاري سگهندينءَ اهي منهنجا هوندا...."
هوءَ ڳڻتين ۾ پئجي وئي، ڪيس ڪو جواب نہ سجهيو.
"واٽ از ورئينگ يُو؟"
هوءَ وري بہ ماٺ رهي.
"شبنم، مان توکي سچيءَ دل سان پاڻ آڇيان ٿو. جو تون هن ڏوهہ جي، مون وانگر خطاوار ناهين. پر تون تہ ماڪ جيان صاف ۽ شفاف هئين؛ توکي هرويرو مان ڌرتيءَ جي ڌوڙ ميرو ٿو ڪريان.... تنهنجي سڪ وسرڻ جهڙي ناهي، پر مان وعدو ٿو ڪريان پاڻ کي توکان هزارن ڪوهن جي فاصلي تي گهلي وڃڻ لاءِ تيار آهيان، جتي پنهنجي پياري وجود تي منهنجو پاڇو بہ محسوس نہ ڪرين."
شبنم جو منهن ائين ڪومائجي ويو جيئن ڏانگر تي سرهہ جو سايو ڍلبو هجي.
"شبنم، ان راهہ ۾ جڏهن گهڻو پنڌ گڏ هلياسون تہ پوءِ شايد موت کان سواءِ ٻي ڪا شيءِ جدا نہ ڪري سگهندي.... منهنجون اکيون اهو سور سهي سهي نيٺ بہ ماٺ ڪري وينديون پر جي تون مون کي پاڻ کان پري ڪرڻ لاءِ تيار ناهين تہ پوءِ مان اها ساڳي وات وري ڪڏهن بہ نہ ڏيندس. ۽ توسان شادي ڪري رهندس...."
"ائين ڪيئن ٿو ٿي سگهي؟"
"ڊيئر از نو هري، ٽيڪ يوئر ٽائيم.... تون پلي آرام سان سوچ."

”مان ان لاءِ سوچي بہ نٿي سگهان.“

”هي شادي ڪرڻ گناهہ تہ ناهي.“

”جيڪڏهن مان زلفي سان پيار جي شادي نہ ڪريان ها تہ هي شادي منهنجي لاءِ گناهہ نہ هجي ها.... هي شادي ڪرڻ سان اوهان جو ساٿ منهنجي گهايل دل کي قرار تہ ڏيئي سگهي ٿو پر منهنجي ضمير جا زخم ڪڏهن بہ نہ ڀري سگهندو.... اهي ناسور بنجي منهنجي اندر ۾ چڪندا رهندا.“

”اهو تنهنجو اجايو وهم آهي.“

”اها حقيقت آهي.“

”پوءِ تون مون کي هميشه لاءِ وڃڻ چو نٿي ڏين؟“

”.......“ پنبڻيون پٽ تي جهڪي پيس.

”تون مون سان پيار ٿي ڪرين؟“

”نہ....“

”اهو پيار ناهي تہ ڇا آهي.“ شيراز جون اکيون سج وانگر چمڪڻ لڳيون.

”ان کي دوستيءَ جو نالو بہ ڏيئي سگهجي ٿو.“

”دوستي بہ تہ پيار جي بنيادن تي قائم هوندي آهي ۽ پيار دوستيءَ جي بنيادن تي قائم رهندو آهي. خبر اٿئي ميڊم.“

هن ڪوبہ جوب نہ ڏنو. ڇڙو ڏانهنس تڪيندي رهي. شيراز ڇپندڙ نظرن سان ڇپن تي مرڪ آڻيندي چيس: ”تون وعدن جي پابند آهين. قول جي سچي رهي آهين، ان ڪري زلفي سان ڪيل محبت جا وعدا ٽوڙيندي پاڻ کي گنهگار ٿي سمجهين. نہ تہ تون دل سان منهنجي ٿيڻ تي چاهين...... توکي مون سان محبت آهي.“

”نہ نہ، ائين ناهي.“ هوءَ گهٻرائجي وئي.

”ائين ئي آهي، ماءِ سُويٽ ماءِ پريشيس لو.... يو آر مائين.“

”مان توکي صرف روحاني پيار ڏيئي سگهنديس، تنهنجي

دوست ئي رهنديس.... تمام سٺي دوست."

هوءَ کيس 'تون' چئي مخاطب ڪرڻ لڳي.

شيراز جو چهرو مرڪ سان روشن ٿي ويو: "آءٌ
اِيگري وٽ يو.... دوستي جي بنيادن تي ئي سهي، مون سان
پيار ته ڪرين ٿي." معنيٰ خيز نظرن سان ڏسندي چيائين، "اسان
جي وچ ۾ شرافت جي هڪ تلوار رهندي."

"سچ!؟" سر تان چنڻ ڪو شرمناڪ بوجهو لهي پيس.

"ها." هن مرڪندڙ اکين سان ورائيو.

"پڪو وعدو."

"ها، پر اهڙو نه جهڙو تو زلفي سان ڪيو هو."

هوءَ خوشيءَ ۾ لفظن جي گهرائيءَ تائين نه پهچي
سگهي. هن لاءِ ته اها خاطري ئي ڪافي هئي ته هوءَ سندس
دوست رهندي.

"آخر دوست ٿيڻ ۾ حرج ئي ڪهڙو آهي؟" هن سوچيو.

پر جڏهن شيراز پنهنجي گهر هليو ويو ته ساٿس ٿيل
سموريون ڳالهيون ور ور ڪري کيس سڄي رات ڏونڌاڙڻ
لڳيون. پنهنجي خوشي چڻ عارضي محسوس ٿي هئس.

اڄ صبح سان ماٽس حيدرآباد ويل هئي. سيءَ گهڻو هئڻ
جو بهانو ڪري هوءَ ساٿس گڏجي نه وئي. جيتوڻيڪ ٻار ٻه
گڏ هئس ته به اڪيلائيءَ جو احساس ٿي رهيو هئس. شيراز
ٻه ڪونه آيو هو ۽ هوءَ شام کان ڊرائينگ روم ۾ سندس
انتظار ڪري رهي هئي. ذهن منجهيل خيالن جو مجموعو بڻيل
هئس. شيراز سان شادي ڪرڻ لاءِ ڪير ٻه ته هن کي نٿي
روڪي سگهيو، پر زلفي سان محبت ۾ توڙ نباهڻ جا وعدا ڇا
سڀ فريب هو.... دوکو هو.... مان اهڙي دوکيباز ٻه ٿي
سگهان ٿي.... هوءَ پنهنجو پاڻ کان پڇندي رهي.

ڪڏهن زلفيءَ سان ڪيل وعدا ٻاراڻا ٻول ٿي لڳس،
جذباتي فيصلا ٿي سمجهيائين. ڪنهن مهل عمر جي پختگيءَ

شيراز سان سچي پيار جو سرٽيفڪيٽ ٿي ڏنس.... هن ڪان سواءِ زندگيءَ جو تصور به نٿي ڪري سگهي.... پٺي ٿي لمحي زلفي هڪ معصوم ۽ پرخلوص فرشتي جو روپ ڌاري سندس سامهون بيهي رهندو هو ۽ هوءَ پاڻ کي دغاباز بيوفا سمجهي هن جي قدمن ۾ جهڪندو محسوس ڪندي هئي.

پوءِ شيراز لاءِ هن جي دل ۾ ايتري محبت ڪٿان آئي.... اها ته هڪ سان ٿي ٿيندي آهي.... اهو سڀ وقتي لڳاءُ آهي پيو ڪجهه به نه.... مان هن سان محبت نٿي ڪريان.... نٿي ڪري سگهان.... ها صرف.... دوستي.... محبت.... محبت!

دل ۽ دماغ جي انهيءَ جنگ هن کي جهڙو ساڻو ڪري ڇڏيو.... هوءَ آهستگيءَ سان ديوان تان اٿي ۽ اسٽيريوڊيڪ آن ڪري قالين تي ٿي ڪشن رکي اونڌي ٿي ليٽي پئي.... هلڪي موسيقي جي سُرن هن جي منجهيل ذهن کي ڄڻ شاور جهڙو سرور ڏنو. در کي اندران لاڪ ڪرڻ جي آواز تي هن پاسو ورائي ڏٺو. شيراز باز وانگر هن ڏانهن وڌيو ۽ کيس ٻاڪر ۾ ڀري بي اختيار پيار ڪرڻ لڳو.

”آءِ لو يو، ماءِ بيوٽيفل انوسينٽ ڊارلنگ.“

”بس ڪر شيراز....“ گرم ٻانهن ۾ موم وانگر وگهرڻ جو ڊپ ٿيس.

”مون کي پورو پيار ڏي شبنم.... مان ائين ٿو محسوس ڪريان ڄڻ تو پنهنجي حسن جي زڪوات، جا صرف چاليهين پتي هوندي آهي، مون کي ڏني آهي.“ شيراز سندس چپن مان امرت ڦڙا اوتڻ کان پوءِ پنهنجا چپ سندس اکين تي رکيا ۽ تر جيان پنهنجي جسم سان چهٽائيندي چيائينس: ”ڊارلنگ، اهي ٿينديون آهن محبتون.... ائين ٿيندا آهن پيار.... ڏس، ڪيئن پيا لڳون.... ڄڻ پورا ٻارهن ٿيا هجن.... پنهي ڪانٽن جو ميلاپ.“

”اهو سيلاب وقتي هوندو آهي شيراز.“ هن پاڻ ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪئي.

”ڊارلنگ ڪڏهن به نه.... ڪڏهن به نه.“ مٺين جو مينهن ڳالهه، ڇپن ۾ اڪين تي وسائيندي چيائينس، ”مون تي اعتبار ڪر ڊارلنگ، آزمائڻو هجئي ته آزمائي ڏس.... پر پوءِ سڄي زندگي پڇتائيندينءَ.“

”ڇو؟“ هن جهيڻي آواز سان پڇيو.

”مان سر گهوري يقين جو ڏياريندس.“

”شيراز، ڇا سچ تون مون کي ايڏو پيار ٿو ڪرين؟“

”ها، ذرت نٽنگ بٽ ’ذرت.“

شبنم جيئن پوءِ تيئن ويجهو ايندي ڏسي ننڍڙا ڪڙو احتجاج ڪيو: ”ائين نه شيراز، ائين نه....“

”جان، مون کي نه روڪ، مان مرانءِ ٿو.“ شيراز سندس چهرو پنهنجن هٿن ۾ جهليو ۽ پيرن کان چوٽيءَ تائين التجا بڻجي ويو.

روهه پاري ۾ هن جو جسم ڪوري جيان پرڻ لڳو ۽ سڄي جان ڳهرجڻ لڳي.

”مان اهو ڪڏهن به نه چاهيندس.... پاڻ صرف دوست آهيون.... سدا دوست....“

شبنم پنهي پاڻهن سان ڪيس ڌيلهو ڏنو. شيراز جو ان همالیہ جبل جي چوٽيءَ کي سرڪرڻ کان پوءِ وڪون پري هيو تنهن پاڻ کي ان اوچائي تان ليٽڙجي ڪرندي وڏي پيڙا مان چيو: ”ڏاڍي ظالم آهين.... ڏاڍي ظالم آهين....“

پل لاءِ شبنم جي هيانءُ کي جهٽو آيو ۽ دل جي ديول ۾ مريم جو مقدس بت ڀُري پور ٽيڻ تي هو پر هن پاڻ مراط تي پنهنجا ڪنبندڙ پير سنڀالي ورتا ۽ ڊرائينگ روم مان ڊوڙ پائي وڃي پنهنجي ستل ٻارن کي چمڻ لڳي.

سوڀي

سوڀيءَ جي مڙس جي بيماري اينگهجي ڇا پئي جڻ گهر ۾ چوويهه ڪلاڪ ميڙو متو پيو هو. انهيءَ ميڙي مچائڻ ۾ سوڀي ۽ سندس ڏيڻ جي فطري خوشمزاجيءَ سان گڏ رلڻي ملڻي سڀاءُ جو پڻ وڏو دخل هو.

پنهنجون پرايون، اوڙي پاڙي جون ٻارين ٻچين سوڌو طبيعت پڇڻ جي بهاني روز بيٺيون هونديون هيس.

پهريائين ته دستور موجب ڏڪنديون ڪنبنديون ڇپا منهن ڪري گهر ۾ گهڙنديون هيون ته متان مڙهو راتو رات آسهيو نه هجي. هنن جو انديشو به پنهنجي جاءِ تي صحيح هو. ڇو ته لڳاتار نازڪ دور مان گذرڻ واري شيءِ ڪي ڪنهن مهل به خطرو ٿي پئي سگهي. پوءِ جيئن گوگڙوءَ تان مٿي لاهبي آهي تيئن بنا ڪنهن دير جي مغز جي ڪيسٽ ۾ ٽيپ ٿيل سوال ڪي ورجائيندي پڇنديون هيون، ”ڪيئن آهي ادو؟“ يا ”ڪيئن آهي چاچو؟“

”ساڳيو ئي حال آهيس!“ سوڀي به بنا ويسارڻ جي ساڳئي جواب ڏيڻ تي هري پئي هئي. رڳو اهو ٻڌڻ جي دير هوندي هئن، پوءِ ته اوڪا ٻوڪا لاهي ڪٽن تي چڙهي ويهنديون هيون ڪچهريون ڪرڻ ۽ ڪلڪا لائڻ. سندن ٻارن جي ٻلٽڻ سٽ پائي ڌم ڌم ڪندي ڪٽڻ تي حملو ڪري ڏيندي هئي.

سوڀيءَ جي مڙس جي ڪوٺيءَ واري ڇت تي سوڀيءَ جي سهري جو ٻراٺو ڪموڻ، وڏي ڏيءَ جو چاليهه سال

اڳوڻو ٽٽل ننڍڙو پينگهو، سوڀيءَ جي مڙس جي هٿڊل نڪتل سائيڪل، گهڙامچون، رسا، ايسون پاوا، تباخ، ڪونئرا، چلمچون، دٻا ۽ ٻيو گهڻئي ڪَن ڪچرو سندن ڌيان ۽ دلچسپيءَ جو خاص مرڪز هو. بس پوءِ ته ڪڏ تي ڌم ڌمان سنڪا ۽ ڦهڪا لڳا پيا هوندا هئا، هوڏانهن هو اڳهو اهڀاپي، سورن جو ستايل، ڏکن جو ڏتايل اڪيلائيءَ جي عذاب جو پهاڙ جيڏو ڏينهن ڇت جا ٽيئر ڪاڙدر ڳڻيندي گذاريندو هو ۽ پنهنجي نصيب جو لکيو ڄارن سان ڀرپور پلستر لٿل ڇُرَ جهڙي ڪوٺڙيءَ ۾ پيو لوڙيندو هو. ڪيس ائين محسوس ٿيندو هو ڄڻ سندس جسم جي پلستر ڪي به ڪلر کائي رهيو هجي. ڪوٺي هن لاءِ جيئري قبر هئي، ۽ هو آن ۾ جيئرو لاش، انهيءَ قبر ۾ عطر ۽ ڪافور بجاءِ ڦڪين ۽ ڪاڙهن سان واسيل اجرڪ جو ڪفن اوڍي پيو ڪڙهندو هو.... سڙندو هو.... ڳرندو هو.... پر مرندو نه هو. ٻاهران ايندڙ زالن جي ٽهه ٽهه ۽ ڪڪڙن جي ڪُڙ ڪُڙ هن لاءِ روز جو ويل هو. ڪڪڙيون به هيٺئن تي مگ ڏرڻ ڪاڻ صبح سانجهي اوڇا ڳاٽ ڪٽي ڪڙ ڪڙ ڪري ڪوٺيءَ ۾ هڪ ٻئي پٺيان ڪاهي پونديون هئس. ڪا ڪٽ جي هيٺان، ڪا مٿان ڪا ٽپائيءَ تي پيون 'ٺمڪن تي ٺمڪا' هڻنديون هيون. وس نٿي هلين نه ته ڪر آرو به سندس هنج ۾ ويهي ڪن ها.

سوڀي جڏهن کان ڪڪڙيون پاليون تڏهن کان محشر ٿي رلي پيس، سڄو ڏينهن آنهن ڪڍ نڙ هٽ ۾ ڪنيو ڪڙ ڪڙ ڪري پٺي هڪليندي هئن.

"ڪُڙ ڪُڙ، ڳاٽو ڀڃيو."

"ڪڙ ڪڙ، ٽنگ ڀڃيو." پاراتو ضرور ڏيندي، پوءِ ڇو نه هلي هلي سندس ٽي ٽنگون ٽڪر ٿي پيون هجن.

جوٺس جي واتان هر وقت ڪُڙ ڪُڙ ٻڌي نه رڳو

هوءَ ڪيس وڏن ڪنين واري فارمي ڪڪڙ لڳندي هئي، پر پنهنجو مغز به چڻ پولٽري فارم محسوس ٿيندو هئس. ليٽي ليٽي غير ارادي طور ڪڙ ڪڙ پيو ڪندو هو ته من ڪجهه آرام مليس. پر آرام ڪٿي. ڏينهن جو ڪڪڙين ننڊ حرام ڪري ڏني هئس ته وري رات جو سڄي پاڙي جا ڪتا سندس ڪوٺيءَ جي دريءَ ٻاهران وڏا ’پار، ڪيدي ويتر سندس هيانءُ ڦاڙيندا هئا.

”لا.... خ .... جي لعنت هجيو نياڳا۔ چنبدا.“

هو انهن ڪي پڃائڻ لاءِ ملئول هٿ سان پير ۾ پيل ٽپائي تي ڌڪ هڻي هڪل ڪندو هو جنهن تي ڪٽ هيٺان ستل ٻلي سجاڳ ٿي بيزاريءَ مان مياڻون ڪندي هئس ڄڻ دهمان مان چوندي هجيس: ”ماٺ ڪري پنهنجي رهه اکيا ڏسين نٿو رات جا ٻه وڳا آهن، طبلو ڪوه پيو وڃائين.“

هو تيئن ٽپائيءَ تي ڌڪ هڻندو، هو پر ڪتن ڪٿي ٿي ٻڌو. ويتر اوناڙيون ڪري وڏا پار ڪيدي رهيل سهيل رت جا ٻه ٽي ڦڙا به سڪائي ڇڏيندا هئس.

هينئر ته خير ويچارو نه ڏهڻ جو هو نه ڪهڻ جو، پر جڏهن اهان ڪڙو تڙو هو، رت پت ۽ ست ساهه هيس، تڏهن به سوڀي ڪيس لفٽ ئي ڪونه ڏيندي هئي، اهي چار ڏيئر به الائي ڪيئن زورئي ظلم سان ڄڻي ڏنائينس- جن مان هڪڙي ته ٻن نياٽين جي بيواهه ماءُ ممتاز هئي، ٻي طلاق يافته دمساز، ٽين مومل، پنهنجي راڻي يعني مڙس ڪان رنل، ۽ چوٿين ڪنواري ڪنيا سومل.

ڪين به مڙس جي نه ڪا پرواه هئي ۽ نه ضرورت. پنهنجي ليکي پاڻ مڙس ماڻهو هيون، ڏاڍي هوشياريءَ ۽ سگهڙاپ سان گهر جو گاڏو پئي گهليائون.

پيءُ جي پينشن توڙي ماستريءَ واري زماني ۾ خريد

کيل زمين جي نڪر کين ڇڳو سهارو ڏنو.

سوڀي، مڙسس جي ڪمري ۾ جڏهن بيٺو پين وغيره کڻڻ يا رکڻ ڪاڻ ايندي ويندي هئي ته هو حسرت مان نهاريندو هئس. هو پنهنجي رڳ جي پير مثل زندگيءَ ۾ ڇڻ ڪنهن ڇڻنگ جو ڳولائو هو. تنهن ڏينهن همت ڪري اجرڪ جي ڪنڊ مان پنهنجو هڏائون هٿ ٻاهر ڪڍي هن ڪـي ٻانهن مان جهلي مثل ڪراڙي رومينٽڪ آواز ۾ چيائين:

"سمل ماءُ، ۽ ڪهڙيون ويهه ته سهي هنيو ڏو مُنجهي."

"ايڏهين!" هن سندس هٿ کي ڇڏائي مان آهل ڏيندي چيو.

"سونکي اهي لاڏڪونه تا وڻن."

هن جو هٿ هوا ۾ سڪل ڏاريءَ وانگر جهولي هيٺ پن جيان کٽ تي ڇٽي پيو. اها هئي ٻه حقيقت. هن کي اهي لاڏ شروع کان ئي نه وڻيا هئا ته هينئر ڪٿان وڻنس ها. ان جي برعڪس سندس ساهيڙيون خوش قسمت هيون جن کي ٻنا ٻنا ڀاڪر پائي هنئين سان لائيندي هوءَ ٽڪبي ڪونه هئي.

هڪ طرف ڪڇيءَ کان پيءُ جي بي حد لاڏ پيار ۾ حاوي رهڻ واري انداز جتي کيس لاشعوري طرح مرد بنائي ڇڏيو، اتي ماءُ جي اجائي ڇينپ مردن لاءِ هن جي دل ۾ نفرت پيدا ڪري سندس نسوانيت جي جذبن کي ڄڻ ڇيپاڙي رکيو. ڏوراڙي وڏي ڇا ٿي ڄڻ پابنديون جو ڳرٽ اچي ڳچيءَ ۾ پيس. ٻاهر نڪرڻ تي بندش. سوٽ ماساتن سان کهرو ٿي ڳالهائڻ ۾ اعتراض، کلڻ تي ڪنٽرول، در دريءَ تي بيهڻ وٽ دڙڪا. هوءَ جا هر دم پيءُ سان گڏ ٻاهر رهندي هئي تنهن کي گهر جي چار ديواريءَ واري گهٽيل ماحول منجهائي ڇڏيو.

کيس رڳو گڏين سان راند کيڏڻ جي فراخدليءَ سان اجازت مليل هئي. وٽس کوڙ گڏيون هيون تن ۾ هڪ لُڙهيل ۽ ميرو مرض جهڙو گڏو، جيڪو راند مهل سيني گڏين جو

آهي ئي ڪونه."

"هي چاچي جي سيوي لاءِ آندا اٿم." بلقيس پرس مان پنجاه جو نوٽ ڪڍي، لڪائي مٺ ۾ ڏنس.

"ائي الله ٻچڙن مان گنج ڪندئي، سکي سها ڳڻ هوندينءَ."

"الله وڏي حياتي ڏيندو چاچي کي،" ايئن چئي هن چاچي وارو چيپٽر بند ڪرڻ چاهيو.

"ائي امان اهڙي دعا نه ڪرا" سوپي آمالڪ هيانءُ ڦاٽي دانهن ڪندي چيو.

"وڃي سکيو ٿئي.... محتاجيءَ کان بچي، عذابن ۾ پيو آهي جيئڻ جنجال اٿس.... ڪهڙي ڪم جي اهڙي وڏي حياتي."

بلقيس حيران ٿي شمان ڏانهن نهاريو ۽ ٿوري 'ترميم' سان ٻيهر دعا ڪيائينس.

"الله پنهنجي هلندي هلائيس."

"ها .... آ .... آ ...." سوپي ٿڌو ساهه کنيو، جنهن ۾ سوين سور هئا. اهو سور ڇا گهٽ هو ته سندس مڙس اڃا جيئرو هو.

ڪڏهن ڪڏهن ائين محسوس ٿيندو هئس ڄڻ مڙهو انتقاماً جي رهيو هجي. مٿانئس پنهنجي ٿهل ٺڪور جو بار وجهي دل ئي دل ۾ ڪڪيون هڻي کيس چيڙائي رهيو هجي. نه ڪيڏانهن گهمڻ گهتڻ جهڙي نه ڪيڏي اچڻ وڃڻ جهڙي. ٻاهر نڪري به نه ڪيئن.... گهر ۾ ئي ويل جي منهن ۾ هئي. فجر جي ٻانگ کان بس اگ اچان اگڻ ۾ مني ننڊ ستي پئي هوندي ته ورانڊي لڳ ڪوٺيءَ مان مڙس جا سڏ پيا پوندا هيس.

"او ممل ماءُ، ممل جي ماءَ، پاڻڙي کٽي آ.... جلدي.... ممل ماءُ... پاڻڙي."

"اونهه.... اچان ٿي...." هو ننڊ ڪوڙين اکين سان پاسو

ورائي چوندي هئي، پر سڏن ۾ تيئن چتو واڌارو ٿيندو هو آخر پرندي سڙندي آٿـي بيٺ پين ڪٽي ڪوٺيءَ ۾ ويندي هئي.... تڏهن وچي مڙهو ماٺ ٿيندو هو.

”بوا خوش تہ آهين؟“

”ائي ڪهڙيون خوشيون آهن امان بلقيس، بس ڪري ويهہ .... چاچهين جي بيماريءَ کان پوءِ آءٌ بہ سکهي ساهہ کاڻ پئي سڪان.... روح کـي راحت ڪانهي .... جيسين مفلر اوڍي ڊبل لوئي مٿي تي نٿي رکان تيسين مغز چڻ لڏي پيو، شڪر جو اڄ توکي ڏٺم تہ سهي چڻ سڀ سور لهي ويم.“

”بوا سونکي بہ تنهنجي ڏاڍي سار هئي.“

”ائي الله ڪري خوش هجين.“ سوپيءَ ناز مان ڪارا تارا مٿي ڪري اچا ڪيڏي چيو.

”ادي ممتاز توکي بہ گهٽي وقت کان پوءِ ڏٺو اٿم، خوش تہ آهين نہ؟“

”ائي ڪهڙيون خوشيون .... ڏسين نٿي گهـري پا ڳا تي وٺي آهيان، اهو نزلو ڇڏيم نٿو، هڪ ناس مان پاڻي هليو هلي.... نظر بہ پوري ڪونہ ٿي پئيم.“

”ائي وري بلقيس پڌ تہ.... خدا جون قدرتون، دمساز کي بہ مون جهڙي مغز واري تڪليف ٿي پئي آهي.“

سوپي، ڏيءَ جي ڳالهہ ڪانيندي عجب مان اکيون ڦاڙي چيو، ”مغز ۾ چڻ چڪ ۽ ڌم ڌمان پئي ٿيندس.“

”هان!.... چہ .... چہ.... پلا سومل جي اجان ڪٿي ڳالهہ پول ڪئي اٿو؟“ سومل کي اٽندي ڏسي پڇيائين.

”ائي امان، دمساز کي ئي مڙس ڇڏي ڏنو. هي ٽيون سال آهي. هنن ويچارين جا بہ الائي ڪوڙا ڀاڳ! سومل تہ ڇاڪ ئي نٿي رهي اهوئي دهڪو.... اوڪارا بيهنس نٿا، چڪر ٿـا اچنس.“

”بوا تنهنجون بہ تہ اکيون سچون سايون ٿي ويون آهن،

ڪي ڪل ڪونهي آهي ڇهنڊڙي هٽانس. انهن ڪندي ڇهنڊڙين سان ماس ئي پٽي ڇڏيائونس.

”ڇڪو پيڻ، هاڻي اسان کي موڪل ڏيو. گهڻئي وينيونسين شمان ڪي به سڏ ڪيو ته وڃون، سچ اچي لٿو آهي.“

”بلقيس اڃان ته سڪ ئي ڪونه لٿي.“ ممتاز چيو.

”اسان او امان، وئين ڪيڏانهن.“ سومل رڙ ڪئي،

”بلقيس هينئر ئي ٿي وڃي.“

”رڙيون ڇو پئي ڪرين.“ دمساز چيس، ”بابو نه جاڳي پوي.“

”ڪون ٿي وڃي، ڪون ٿي وڃي!“ سوپي غسل خاني مان بيڊ پين وارا هٿ ڌوئي ٻاهر نڪرندي چيو، ”بلقيس اسان اڃان ويهه گهڙي ساعت نينگرين کي سڪ ته لاهڻ ڏي، ورهين کان پوءِ ٿي منهن ڏيکارين.... آهي صدقو ٿي وڃئين منهنجي راڻي.... بوا جو چوڻ نه موڙاءِ.“ سوپي بلقيس کي ڪجهه دير ويهڻ لاءِ مجبور ڪري ڇڏيو ۽ پاڻ شمان ڏانهن ڪوٺيءَ ۾ وئي.

”ائي شمل تون به بلقيس سان گڏ ويندئينءَ هلي!“ ڀر ۾ وهندي چيائينس، ”اڃان ته حال ئي دل جا ڪون ونڊياسين.... سياري جي رات.... سوڙ وجهي ڪوسڙيون ٿي حال ونڊيون ها.... محفلون ڪيون ها.“

”پڻي آهي راتن جو محفلون ڪيان ڪون.“ شمان ڪٽ تي پٽ سان ٽيڪ لڳائيندي چيو.

”ائي اڄ رات ڪٽي ٽڪ، وڏيڪ نٿي ٽڪين ته اها هڪ رات. دستگير جو سنهن اٿئي، ڪٽي رهه.... ڀلا نٿي ٽڪين ته ڏينهن جو ئي ڪڏهن اچ، حال احوال ڪيون....“

”ائي پڻي....“

”ائي ذر ذر پڻي چئي هنيون ڇو پئي ساڙيم، مونکي

ته رڳو ايئن سوڍي ڪري سڏين ته ٻه هنيون ٺري برف جو ڳنڍيو ٿي پئيم.“ سوڍي اکين مان شود پاڻيءَ جا شعلا وسائيندي چيس.

”ائي پڻي ٻيو ڇا چوئين؟ منهنجي پڻي جيڏي ته آهين.“

”ائي ٻڌ مائي، آءٌ ڪالهوڪي ٻار، مڙس جي سورن اهڙي ڪئي آهيان.... نزلي ڪان مٿو اڇو ٿيم تنهن ڪري سڀ ساهيڙيون چڙي ويم، چڱو جو بلقيس سان گڏجي آئينءَ جو ورهين ڪان پوءِ توکي ڏٺم ته سهي.... اڄ ٻه مونسان چڱي طرح سلوڪت سان هل ته ڇوڪري ٿي پوان.“

”ائي چڏ جند پڻي، هاڻي تون ڇوڪري ٿئينءَ....“

”ائي ٺهيو ٺهيو.“ سوڍيءَ مصري رقاصه وانگر چيلهه کي جهجهڪا ڏنا، ”خوشيءَ جهڙي خوراڪ ڪونهي ڳڻتيءَ جهڙو مرض ڪونهي.“

”پڻي پوءِ ڪهڙو مرض لڳو اٿئي دشمنن کي؟ مون ٻچڙيوال جي سلوڪن مان ڪهڙو فائدو ملندئي.“

”ائي جيڪو ملندو سو مونکي خير آهي،“ سوڍي اکين ۾ رس گلن جي چاش ڀريندي چيو، ”توکي ٻه ٻڌائيندس.“

”پڻي آءٌ ته تنهنجون ڳالهيون سمجهي نٿي سگهان.“

”ائي پاڻهي سمجهندينءَ رڳو ڪنهن ڏينهن خلاصو اڄ، ’سمجهوگي يه باتين پيار؛ ذرا هولي‘ سوڍي غلام عباس جو ڳانو ڳائيندي ترنگ مان ڪنڌ لوڏيو ۽ ڳهٽيل اکين سان شمان کي جُوهه پائي ڏٺو. هوءَ حيران ٿي وئي.

”پڻي تسبيح پڙهندي پڙهندي ڇا ٿيئي.“

”توکي ٿي ڏسان جو تون وڃين پئي.“ سوڍيءَ الوداع، الفراق قسم جو ٿڌو ساهه کڻي چيو، ”وري الائي ڪڏهن دلين جو ميلاپ ٿئي.“

شام گهري ٿيندي وئي.... ڪوٺيءَ ۾ اونداهي پکڙجي وئي.... شمان کي وحشت ٿيڻ لڳي.... سوڍيءَ جي اکين جا

ڇپر ڳرا ٿيندا ويا .... بهاري جي موسم هنن کان پوءِ به سڀئي پگهرجي وئي.... هٿ ٿڌا برف جهڙا ٿي ويس.
”اڄ پڻي بتي ٻار.... اونداهيءَ ۾ هانو ٿو منجهي....“
”منهنجي دل جي سوجهري کان پوءِ به؟“ سوڍي اکين ۾ اکيون وجهندي چيس. شمان نظرون بچائيندي گهٻرائجي هيڏانهن هوڏانهن ڏسڻ لڳي.
”ڏڄين ڇو ٿي منهنجي جان.“ هو تيئن گهٻرائجي وئي،
”منهنجي ڳالهه ته ٻڌ....“
”پڻي ڇڏ انهن ڳالهين کي .... مونکي وڃڻ ڏي .... بتي ته ٻار....“
”بتيءَ کي هڻ ڪڏ ۾.... مونکي اهو ته ٻڌاءِ ته آخر تون اهڙي رُکي....“
”پڻي وڃڻ ڏينم.“ شمان جلدي ڳالهه ڪاٽي.
”شمل تون صفا ڪا ٻار آهين.... ٻڌ.... توکي خبر ناهي.... ته جڏهن من ۾ محبت....“
”پڻي پري ٿي آءُ اٿان....“ ايتري ۾ جڻ وڄ وراڪو ڏنو. سوڍيءَ جون لونڊڙيون ڏنوڻ لڳيون.... رڳون ڇڪجي ويس، تکو ساهه کڻڻ لڳس ۽ شمان کي ڪنهن جناتي اثر هيٺ ڏونڏاڙڻ ۽ ڇيڀاڙڻ لڳي، شمان جو مغز جڻ سن ٿي ويو.... سوڍيءَ جي جسم مان ايندڙ پگهر ۽ ڪن ۾ پيل عطر جي ٻڙي جي ڏپ کان دل ڪچي ٿيڻ لڳس.
”هان، هان! ڇا ٿي ڪرين پڻي....“ شمان پنهنجون سڀ قوتون گڏي ڇيو ۽ هڪ جهٽڪي سان سوڍيءَ کي ٺيلهي پاڻ کان الڳ ڪيو ۽ تڙ تڪڙ ۾ چلم سان ٺڪربي ڪوٺيءَ کان ٻاهر نڪتي.... رڏو به سوڍي جي هٿ ۾ رهجي ويس.
”ڇا ٿيو شمان، ڇا ٿيو؟“ بلقيس پڇيس. ”ايڏي گهٻرايل ڇو آهين، خير ته آهي؟“

”ڀڦي....“ شمان سهڪندي وراڻيو، ”ڀڦي آهي نه بلقيس.... ڀڦيءَ کي الائي ڇا ٿيو.... جو....“

”الائي الا امان کي ڇا ٿيو!“ شمان جي ڳالهه ڪاٽيندي چارئي چڙهيون، زلف بي بي ۽ شاه بي بي سميت ڊوڙ پائي ڪوٺيءَ ڏانهن ويون.... ٻتي ٻاري ڏٺائون ته سوڀي اونڌي منهن کٽ تي ڪريل هئي، سندس وات ايس تي لڳل هو جنهن منجهان رت پئي ويو ۽ ڏند هيٺ کٽ جي ٻائي وٽ ڪريو پيو هئس.

”الائي الا امان جو ڏند!“ ممتاز هانو ڦاڙ دانهن ڪئي. دانهن تي سوڀيءَ ڇنگهندي اکيون کوليون.

”ڪيڏانهن وئي شمل؟ الئي شمل ڪيڏانهن وئي رنون؟“

”الائي امان ڇڏ پچر شمل جي،“ ممتاز چيو، ”هڪڙو ڏند هيٺي سو به ڀڄائي ڇڏيئي، نه مڙيئين.“

”الائي الا امان ڪيئن ڀڳو.“

”الائي صدقي ٿيو شمل جي نالي تان.... ڪيڏانهن وئي شمل؟“

”الائي الا، نانيءَ کي ڪيڏو صدمو آيو هوندو.“ زلف بي بي ۽ شاه بي بي ڳڏجي چيو.

هنن جي 'الائي الا' جي هونگار ٻڌي ٻئي.... بلقيس ۽ شمان نينگريءَ کي ڪامڻيءَ ڪان وٺندي تڪڙيون تڪڙيون ڏاڪڻ کان لهڻ لڳيون.

—

سيٺ ڏيٿ

ڏاڪ منجهند جو وراندي ۾ پينگهي تي ليٽيل زيبل کي وڃڻي هلائيندي جهونا اچڻ لڳا ۽ آيا ڪيل گوڏا آهستي آهستي هُڪرڻ تي هيس جو در تي متر کي جهڙي ٺڙڪ ٺڙڪ ٻڌي سنڀالي ورتائين.

”الا، الا، ۾ گهڙيون ننڊ ٻه ڪونه ڪرڻ ڏنئون توبهن مائي، ماڻهن کي پنهنجن گهرن ۾ سک ئي نٿو اچي!“ ڀڻڪندي اچان اٿڻ جي ڪيائين ته ڪنگهه جي دوري اچي ورايس.

”اي ابا گلو.... شبو....“ راند ۾ رڌل پوٽن کي سڏڻ لڳي. ”پوڙا ته ڪون ٿيا آهيو، اٿي ڪو در تي ڏسي ته ڪير آهي، مونکان ته اٿيو ئي نٿو ٿئي..“

”ڏاڏي، آءٌ ٿو ڏسان.“ گلوءَ ڦڙتائيءَ مان چيو.

”تون وري ڇو، آءٌ ٿو وڃان.“ شبوءَ ڪاوڙجي چيو.

”آءٌ ويندس پهرين مان ڪڙڪو ٻڌو.“ گلو هشي ڏيندي در ڏانهن ڊوڙ پاتي.

”اونهه .... اونهه .... آ ن ن ن، تون نه وڃ.“ شبو رڙندو پڻيانس لڳو.

”ابا ڦٽجو ڇو ٿا،“ زيبل بيزاريءَ مان ڇينهين، ”هونءَ ته ٻئي ڪنن ۾ ڪپهه وجهو وينا هئا، هاڻي ته اچي لٽ لڳي آهي. ٻلي ٻلي، رب منهنجي جا شان. اها ڇونڪ ڇنڊي ناني هوندو، پيو ڪنهن جو اٺو ڪٿو هوندو جو هيڏيءَ مهل رلي مرندو.“

در جي لڳاتار ڪڙڪي ۽ ٻارن جي رڙين تي زيبل جي

ننهن ممتاز ڪڪو هنج ۾ ڪري پنهنجي ڪُنيءَ مان ورانڊي ۾ ايندي پڇيو: ”چاچي ڇا آهي، ٻار ڇو پيا روئين؟“

”ائي امان، در تي وڃڻ ڪاڻ ڦٽنجي پيا آهن پاڻ ۾.“ زيبل بيپرواهيءَ مان وراڻيس.

”آءٌ ٿي وڃي ڏسان ته ڪير آهي.“

”پر امان هرو ڀرو تنهنجو در تي وڃڻ جو ڪهڙو ڪم، ٻه ڄڻا ويا آهن. اها ماڻهين هوندي ٻيو ڪير هوندو. تون ڪو ڪيچ ۾ ته ڪونه ڪٽي ايندينس.“

”چاچي ٻڌين نه پئي، اڄان سوڏو ٺڙ ٺڙ لڳي پئي آهي ٻار در جي ڪڙي تائين ڪونه ٿا پڄن.“

”مائي تنهنجي خوشي.“

”اڇي تون ننڍڙي کي جهل ته وڃي ڏسان.“

”آءٌ اڳئي مٽي پئي آهيان، پنهنجو ساهه ٿي نٿي ڪٽي سگهان، ويتر ڪڪو ٿي ڪٽائيم.“ زيبل ڪنگهندي منجهندي لاچاريءَ مان چيو، ”ڏينم ڀلا ته ڪٽانس.“

”چاچي در جو ڪڙڪو ٻڌي تپي وئي آهين.“

”ائي آءٌ ڪوهه تپان، تپن منهنجا ويري جيڪي ڏينهن تتي جو رلي مٺا آهن.“

”اهي منهنجي ماءُ کي ٿي طعنا هڻين.... نه آءٌ اڄان ها هن گهر ۾ پرڻجي نه منهنجي ماءُ رلي مري ها....“ ممتاز روئڻهارڪي ٿي وئي.

”مائي ڇڏ منهنجي جند هاڻي دستگير جو ڀلاند اٿئي، ڪهڙا سر ڪڍيا اٿئي ڏينهن تتي جو خيري صلي. مونکي ڏي نينگرو وڃي در ڪولينس ويچاري اس ۾ بيٺي هوندي.“

”ڇو پئي ڀلاند وجهيم ٻچڙيوال کي“ ممتاز ڦوڪجي شوڪجي چيو ۽ ڪڪي سوڏو در ڏانهن هلي وئي. پيا ٻار ٻه ٺينگ ڏيندا پٺيانس لڳا. در ڪلڻ سان ماءُ کي ڏٺي ممتاز جي سونهيل منهن تي مرڪ مڙي آئي ۽ ٻارن ٻه ڏمڇر مچائي

ڏنو، سندن لينگهن وارا ميرا منهن، خوشيءَ ۾ ايئن ٻهڪڻ لڳا جيئن گدلي پاڻيءَ ۾ ڪو ڳاڙهو ڪنول.

سڀ ٻار نانيءَ کي ڏسي ڇهتي ويا ۽ ڪيس برقعي کان جهلي هٿن سان ٿيلهي ۽ ڇٻيءَ کي پٽ پٽان ڪري ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا.

”اي ابا ڇڏيوم ته سهي، ڪيرايوم ڇو ٿا؟ هاڻ ٻوساٽي ڇڏيو اٿو.... هاءِ هاءِ، گرمي ته ڪهڙي آهي ڇڻ جيئرو دوزخ.“ ٻارن جي نانيءَ ستَ سان اڇل ڏيئي پاڻ ڇڏائيندي چيو.

”ڪنهن چيئي ته ڏينهن تتي جو اچي ڌڪا کاءُ.“ زيبل پاڻمرادو ڀڻڪيو.

”امان هيءُ اڌ مڻ جو ٿيلهو ۽ ڇٻي ته رک سڄي پگهر ۾ پسي وئي آهين.“ ممتاز ٻارن کي پري ڪندي چيو.

”اهي رکڻ لاءِ ته آئي آهيان، 'رخشو' پينو آهي آءُ جيسين ادي لڪاني جي گهران چڪر هيون ٿـي اچان، پاڇائي ڪزل کي چيٽ ڏني هيم، سا وئي اٿم وٺي، وچانس ٿي نموني لاءِ اڳڙيءَ جو ٽڪر وٺڻ.“

”ائي امان، جي اهڙي سٺي آهي ته پوءِ منهنجي لاءِ به ٽي وال وٺيو اچجان.“

پر وري ڳٽيءَ مان پڇيائين، ”.... نمونو ڏينديون سهي؟“

”ڇو نه ڏينديون.“ بختاور ڦونڊ مان وراڻيو، ”اهڙيون زالون ٿي ڪونهن جو نه ڏين.“

”توبهن، توبهن“ زيبل ٺوڪ مان چيئن، ”ريس به ڪنهن شئي تي ٿيندي آهي، ڪني چيٽ ڪاڻ مانديون ٿي پيون آهيو.“

”ائي ادي گرميءَ ۾ چيٽ ٿڌي ٿيندي آهي انهيءَ لاءِ ٿيون چئون.“ بختاور ڦڪي مرڪ سان وراڻيو.

”مائي پاڻ ڇاڻو.“ زيبل موڙو ڏيندي چيئن ۽ زور زور سان وچٽي هلائڻ لڳي.

”اها تہ اسان جي پٽيان گهڻي ڇڏيندي ڪون.“ ممتاز هوريان هوريان ماٺس ڪي چيو، ”ڦاٽا آهيون اڇي مرسان.“

”ڇوري هوريان ڳالهاءُ تہ ٻڌي نہ وٺي.“

”ٻڌي تہ پئي ٻڌي، مونکي ڪو سندس ڊپ بہ آهي ڇا!“ ممتاز کي ويتر شهہ ملي.

”هم..... هم..... هم!“ ڏيڏ جي همت ڏسي بختاور ٺهڪ ڏئي وڏي واڪ چيو.

”منهنجي ڏيڏ آهين، سو تون ڪنهن کان ڇو ڊڄندين؟“

”واهہ ڪنوار واهہ، ماڻهين سهڻا سبق ٿي سيکارئي.“

”ائي ٻڌي ورتئين“ ممتاز پڙڪيو.

”ٻڌي ورتئين تہ ڇا ٿيو، ڪهڙو آ گونڌو پٽيندي وڃانس ٿي اڄ ئي ڏاندار بي بيءَ کان تعويذ ڪرائڻ، پاڻيان ٿي تہ اڳئين تعويذ جو مدو ختم ٿي ويو اٿس، تنهن لا ڪر نڙي سرلي ٿي آهيس، هاڻي اهڙو ٿي تعويذ ڪرايانس جو اصل مرلي ئي بند هوندس.

”ائي امان، منهنجو تہ رت ئي سڪائي ڇڏيو آهيس، هڪڙو هنن ڇهن پڇن ۾ ستين انهيءَ پانڊ! سڄو ڏينهن گهڻي تہ هيئنءَ نہ ٿيو، هونءَ نہ ٿيو، وڃان ڪٿي ڪيڏي تہ چويم،

”اڇها، پئي ٻُرقي ماڻهين وانگر. اسانجو خاندانو برقيون پائي ڪون هلي. ويٺي سڄو ڏينهن پئي پنهنجو خاندانو پڏائي.“

”اسانجو وري ڪو گهٽ خاندان آهي ڇا؟ شجرو ڇوري ٿي ويو نہ تہ هينئر جو هينئر ڪڍي اڇي منهن ۾ هڻانس تہ اسين بہ ڪنهن کان گهٽ ڪون آهيون.“

”هون..... هون..... بلي، بلي، ڪاري ڪڪڙ دنبدار جيڏي بچينس تيڏي تيار.“

”ها امان، ها. اسانکي ڪڪڙيون ڪرين، ٻليون ڪرين ٻلي ڪر! موتين جهڙي سون سرکي ڏيڏ ڏنم تڏهن ٿي اهي ’مانائتا‘ لفظ ٻڌان.“

”تنهنجي سون سريکي آهي ته منهنجو پٽ وري ڪو لال واهه جو ٽِڪڙو آهي ڇاهه منهنجو پڻ موتين جهڙو شهزادو پٽ آهي، املهه ماڻڪ، سمجهين ڇا پٺي پاڻ کي جو ڏر تتيءَ جو ايڏو وٺي مٿو هنيو اٿئي.“ زيبل تڪائيءَ مان چيس.

”ممتاز ڏسين ٿي سسٽين کي، چيلاٽي وانگر ڇهني وڌي اٿم.“

”امان تون بس ڪر، پاڻهي ڏينهن جا تارا ڏيکاريندي سانس. رڳو اچڻ ڏي ڪلوءَ جي پيءُ کي تون هن سان ڪون پڇي سگهندينءَ، آٽ ته هلي هيڏانهن ويهون.“ ممتاز، ساءُ کي پانهن کان جهلي ٽيلها ڇپون ڪٽائي ورانديءَ سان لڳ ڪمري ۾ وٺي آئي ويهاريس.

”ائي امان، ڪرانهن ذرو هجيئي ته ڏي، بڪ کان چڪر اچي ويو اٿم، مٿو ابو لڪاني جو هينئر اوڏانهن نٿي وڃان.... اچي هي پئسا، ڏينس ڪلوءَ کي ته وڃي ڏانديءَ لڳي ’رخشي‘ واري کي ڏيئي اچي.“

بختاور ويهاٽي کي ٽيڪ ڏيندي چيو، ”سسٽهين ’بليڊ پيشر‘ چاڙهي ڇڏيو اٿم. بدن ڇڻ باهه ٿي ويو آهي. پانيان ته وڃي چنڊا پٽيانس، وس هليم تہ نڙيءَ تي ننهن ڏيانس، نہ ٿي مري نڪي ٿي منجو ڇڏي.“

”ٺهيو امان ٺهيو، ڪلمو پڙهه“ ممتاز دريءَ تي رکيل بلوري جڳ مان پاڻي اوتي ڪلاس ڏانهس وڌائيندي چيو، ”اچي هي ٿڌو پاڻي پيءُ ته هنيون ٺرئي، آءٌ تيتر ماني ڪٽي ٿي اچان.“

”ڳڙت ڳڙت ڳڙت.“ بختاور يڪ ساهي سڄو ڪلاس ڏوڪي سامت ۾ ايندي چيو، ”ڪرانهن ذرو سنڀالي ڪٽي اچج ته ڏيڻ نه ڏسي، سامهون ويٺي آهي تارا ڦوٽاريو.“

ٿوري دير ۾ ممتاز پوڙمانيون گرم ڪري آٽي اڳيان رکيس ته پوپاري ڪڏيءَ جهڙو وات مچڪائيندي پڇيائين،

”هي ٻوڙ ڪنهن رڌو آهي؟“

”مون رڌو آهي ٻيو ڪير رڌيندو.“ ممتاز چيو.

”آءٌ صدقو ٿي وڃئين منهنجي ٻچڙي! گرميءَ ۾ ٻه اهي پورهيا تون ٿي ڪرين.“

”ٻيو ڪير ڪندو؟ نوڪريائيءَ کي چاچي سهي ئي ڪون، رات به چيائين ته مائيءَ ديڳڙيءَ ۾ ڏوئي گهمائيندي ماچيس جي تيليءَ سان ذات ٻي ڪوڏي سو ماني نه کائيندس. تنهن لا ڪر ٿي آءٌ پچايان.“

”ائي ڪيئن نه کيئن، ٻي جهانين نه ڪيئن. خوشي سندن، تون چــو ويهي سور سهين. ايترا پورهيا ڪري ٻاٽ ڪـي جهوري رکيو اٿئي.“ بختاور پٽاڻو ڳيهندي چيو.

”ادي واڌاري ته آءٌ آهيان، ٻيو ته سڀ راڄ ئي پنهنجو اٿن.“ زيبل چڙ مان چيو.”هرو ڀرو پاسو ڪٽي ڏيءَ جي ٻيڙي نه ٻوڙ، پنهنجو گهر اٿس، آخر به ته ڪيس ئي ڪرڻو آهي ڪا ٻي ته نتهن کانه اٿم.“

”ڪن ته ڪهڙا نه سرلا اٿس.“ بختاور ڏيءَ کي چيو،

”ٻوڙي به اجان کانه ٿي آهي.“

”ائي چــو ٻوڙي ٿيان.“ زيبل ڀٽڪ ٻڌندي وراڻيو،

”ڪيس هٿي ڪارو مٿو ڪيو اٿئي، ڏٺو اٿئي ٻاٽ کي، جو نناڍڙي پئي ڏٺين تنهنجي ۽ منهنجي عمر ۾ فرق ڪهڙو؟ ٻدڪ جيڏي ٿي پئي آهين، تنهنڪري ڀانئين پئي ته ننڍڙي آهيان.“

”مائي زال ٿي چا ٿي! ٻڌين ويٺي نه ممتاز؟ ڪهڙا نه ويڌ ويٺي وجهيس، گهرائي ڏينم ’رخشو‘ آءٌ مرڳو وڃان ٿي.“

”ڪن ئي نه ڏينس امان، پئي مٿو هٽي.“

بختاور کي گهڙيون مات رهڻ ڪانپوءِ وري سر ڪڍيو:

”اڄ دڪان تي ڳاڙهو هندورو ڏسي آئي آهيان، هانو ۾ چڻ پيهي ويو، رخشو ٻيهاري انهيءَ مهل ئي سوٽي ڏيئي

ڇڏيم، ننڍڙا ٻار اٿئي لوڏي ڪاٺ ٻيا سڪن، تن لاءِ چڱو ٿيندئي.“

”اٿئي اماں پينگهو اڳ ئي پيو جو آهي.“

”اٿئي انهيءَ پينگهي جو آسرو لاهي ڇڏ. اها مڙهه ٻيسين جيڏي هوندي تيسين ڇڪ هنيو پينگهي ۾ پئي هوندي.“

”امان رڪنداسين ڪٿي؛ ڏسين ٻه پئي ته سمورا صفحا وراڻيا چاچيءَ بلي، مون وٽ ته رڳو اهي ٻه ڪمرڙا آهن.“

”اٿئي ٻاٺهي ڪو بلو ئي پوندو، تون پئسن جو ڪو بندوبست ڪر نه ته ٻه اهي چوڙا چڙا ڳروي رکنداسين آخر اهي ڏکيءَ ويل ۾ ته ڪم ايندا آهن. آءٌ ٻاٺهي ڇڏائي ڏيندي سانءِ رڳو مٽڪي ڀڳو چاچهين پئسا ڏيم.“ پمبڻ تسي وينل ميہر کي اڏائيندي چيائين، ”ممتاز، امان ڏينهن ڏٺي جو ميہر ته ڪيترا اٿئي گهر ۾، درين دروازن کي چاريون ڇو نه ٿي ڪٽي هٽائين.“

”امان اڄان ٽيپ رڪارڊر، چينجر ۽ مشين جون قسطون ئي پوريون ڪانه ڏنيون اٿم، مٿان وري ڪپڙي وارو پٺاڻ ٻه روز پئسن لاءِ در تي بيٺو آهي، چاري ڪٿان وجهايان.“

”الله مالڪ آهي، وڏي دل ڪر ڪوڙ پئسا ٿي پوندا، هالي چاري ته وجهائي ڇڏ.“

”چاچيءَ ٻه انهيءَ ڏينهن ڳالهه پئي ڪئي ته ساسي ميرل جي گهر چاريون لڳل آهن.“

”اٿئي ڪو رڳو ٻاٽس ميرل جي گهر لڳل آهن چا.“ بختاور موڙو ڏيئي ڏاڍيان چيو، ”گهر گهر ۾ ڏس ته چاريون لڳل آهن.“

”ادي هاٺي ٻين گهرن جي مونکي ڪهڙي خبر. گهر گهر ۾ برقي پاڻي ڏڪا ڪائيندي هجان تـه خبر پويم، مون ته رڳو پنهنجي ٻاڻ ميرل جي گهر ڏٺي سو ڳالهه ڪٽي ڪيم.“

”اٿئي اهي مونکي تي طعنا هٽي، مائي هتي ايندو ڪير،

ننگ جون پاڙون ڀاتار ۾ چوندا آهن نہ تہ هتي اچان ڇو.“
ايئن چوندي برقعو ڪنيائين.

”ترس تہ سهي امان.“ ممتاز چيو.

”مائي تون ڇو ٿي پاڻ کي ٿڪائين.“ زيبل ننهڻس کي چيو، ”وڃڻ ڏينس، ڏس تہ ڪيئن ٿي پاٺهي موڏي اچي.“

”ائي ها، ها، آءٌ تہ آهيان نُي بيعزت جو گهڙي گهڙي بيعزتي سهي وري وري پئي ايندس.“ بختاور ڪاوڙ مان چيو.

”خدا جو قسم ڏيءَ هتي نہ هجيم ها تہ آءٌ هن گهر کي ٽڪ بہ نہ هڻان ها.“

”مائي ڏاڍو خيال اٿئي ڌيءَ جي گهر جو ويٺي هج، آءٌ ڀائيندس تہ ڏاج ۾ آئي آهين.“

”امان تون ٿي ڪٽي ماٺ ڪر، چاچيءَ جي اکين ۾ مهمانن لاءِ ڪا عزت نہ رهي آهي.“

”واه جو مهمان ٿا اچن.... هون.“ زيبل منهن ڦيرائي ويهي رهي ۽ بختاور کي گهڙيون گهڙيون گيهہ ڪٽي پر جڏهن کيس زيبل جي طرفان پرچاءُ جي ڪا اميد نہ رهي تہ پوءِ پير سٽيندي هلي وئي.

”هاڻي تہ هيانءُ ٺريئي.“ ممتاز ماءُ کي ويندو ڏسي ڪاوڙ مان سس کي چيو.

”مائي ڪو ليچڻ ڏار وڏن سان ايئن نہ ڳالهائبو آهي.“

”مون ۾ تہ ليچڻ ڪونهي، باقي تو ۾ تہ ليچڻ ئي ليچڻ آهن، اچڻ ڏي هن کي تہ اڄ ئي ٿي فيصلو ڪرايانس.“

”ڪهڙو فيصلو؟ مان بہ تہ ٻڌان.“

”اچڻ ڏينس، آءٌ ڪا نوڪرياڻي تہ ڪانہ آهيان جو گهڙيءَ گهڙيءَ منهنجي بيعزتي پئي ٿيندي.“

”ائي مائي هيءُ گهر ٿي تنهنجو آهي، پر گهر کي گهر تہ ڪري سمجهہ، توبهہ، جڏهن بہ اها دهلڙي اچي تڏهن ڪو نہ ڪو ممڻ مچايو وجي، خدا پڇيس.“

"ڏس چاچي، منهنجي ماءُ کي پيٽ ـ نہ، نہ تہ ٻوه پاڻ ئي چائين."

"امان، آنو.... شيءِ وٺان...." شبوءَ ماءُ کي ڇهٽندي چيو.

"پيڙيءَ تريا، آءٌ ڇو اچي توهان مان ڦاٽي آهيان."
ممتاز شبوءَ کي چنبو وهائيندي چيو، "مهل ڪهل نہ ڏسندا، بس آنو.... جن تہ مون وٽ ڪا ڏراوت پئي آ."

"ڇتي ڇو ٿي آهين مائي.... ٻارن کي هرو ڀرو ماري نثر ڪري ڇڏيو اٿئي."

اهڙوئي ٻارن جو خيال اٿئي تہ ويهي پاڻ سنڀال."
ممتاز، شبوءَ کي زيبل ڏانهن ڌڪو ڏنو زيبل ٻونس کي ڀاڪر ۾ ڀري پيار ڪرڻ لڳي تہ ممتاز وڃي برقعو پاتو ٿوري دير ۾ مٿان ٻورل بہ اچي ويو ۽ ماءُ کان پڇيائين:
"ممتاز ڪٿي آهي امان؟"

"ابا پکهر تہ سڪائي."

"امان آءٌ ڪم سان آيو آهيان تمام ضروري ڪاغذ رهجي ويا آهن."

"ابا اڃهو هينئر وئي آهي."

"جنهن وقت گهر ۾ اچ غائب، آءٌ تہ تنگ ٿي پيو آهيان.... ڪبٽ جون ڪنجيون ڪٿي آهن؟"

"ابا اهي بہ ونس آهن."

"اوه.... خدا جو قسم.... صبح جو گهر مان نڪرڻ وقت هوش هجي تہ ڳالهيون ڇو وسرن، تمام ضروري ڪاغذ آهن، صاحب ايڏو ناراض ٿيندو جنهن جي ڪا حد ڪانهي. انهيءَ ڪري، هن ڏر تتيءَ جو پنڌ پيو آهيان- ۽ هيءَ آهي جنهن کي پل لاءِ گهر ۾ سک نٿو اچي.... پريشان ڪري ڇڏيو اٿس.... بہ ٿيا آهن.... ڇئين بجي آفيس بند ٿيندي."

"ابا بس ايندي پئي هوندي."

”چاچي به آئي هوندي؟“ پورل سوچيندي پڇيو:
.... زيبل ڪنڌ سان هائوڪار ڪئي.
”بس پوءِ ته پڪ بازار وئي هوندي، الائي ڇا ڇا اجايو خريدي ايندي.“ پورل ڪمري ۾ ويندي چيو.
”ابا ڇا پيو ڪرين؟“ ڪمري مان ڪنهن شيءِ جي ڀڄڻ جو آواز ٻڌي زيبل پريشاني مان پڇيو.
”امان تالو پيو ڀڃان پيو ڇا ٿو ڪريان.“
”هجين گهر ۾ سک ته اجايو زيان نه ٿئي.“ زيبل ٻڌڪيو.
ايتري ۾ پورل به فائيل ڪڇ ڪاوڙ مان تڪڙو تڪڙو گهر مان ٻاهر هليو ويو.

....

”بابا اچي ويو، اچي ويو.“ ٻارڙن خوش ٿيندي چيو.
”ائي امان اٺ مڙسهين کي ماني گرهه ڪڏي ڏينس.“
”آءٌ نه ڏيندي سانس ته پيو ڪير ڏيندس.“ ممتاز رنڌڻي ڏانهن ويندي ٻڌڪيو.
”بابا منهنجي لاءِ ڳاڙهي عينڪ آندءِ؟“ گلوءَ پڇيو.
”بابا منهنجي ڦٽاڪن واري بندوق؟“ شبوءَ به پڇيو.
”بابا ’ڇيون‘ نينڊڙي به پتڪڙا هٿ اڳتي وڌايا.
”ابا ساهه ته پٽڻ ڏيوس ٿڪجي آيو آهي، ڪپڙا ته مٽائي وٺي، ڪو ماني پور ته کائڻ ڏيوس.“ زيبل ٻارن کي سمجهايو.
”ها بابا، حاضر.“ پورل ٻئي ڪمري ڏانهن ويندي پيار مان چيو، ”ڪوڙ بندوقون، ڪوڙ شيون.“

....

”منجهند جو ڪاڏي وئي هئينءَ؟“ پورل پريان ئي ممتاز کي ڏڀائيءَ تي ماني رکندو ڏسي ڪاوڙ مان پڇيو.
”پاڙي ۾ ويئي هئس.“

”توکي گھر ۾ سک چو نٿو اچي، جيڪڏهن اچ تالو
پڇي ڪاغذ نہ ڪڍي وڃان ها تہ نوڪري بہ وڃي ها ۽
بيعزتو بہ ٿيان ها.“

”ماني تہ کائو.“ ممتاز پشيمانيءَ مان چيو.
”ڏوڙ کاوان.... جڏهن بہ چاچي بختاور گھر ۾ ايندي
آهي تڏهن کو نہ کو ممڻ ضرور مچندو آهي ۽ تون برقعو
پائي نڪري ويندي آهين.... ماڻهو چوندا ڇا؟“

”ماڻهو ڇا وري ڇا چوندا؟“ ممتاز پوٺ سڃائيندي
چيو. ”چوندا تہ سس، ننهن کي سهي نٿي ڪانہ ٿي، اچ امان
آئي تہ ان کي پيٺي پير بيعزتو ڪري گھر مان ڪڍي
ڇڏيائين، انهيءَ لاءِ تہ اوهان ڪجهہ بہ نٿا چئو.“

”بس توکي سواءِ امان جي شڪايتن جي ٻيو ڪجهہ
بہ نٿو اچي. پنهنجن ڳالهين بابت ڪڏهن سوچيو اٿئي، سدائين
امان جي شڪايت.“

”آهستي تہ ڳالهايو، چاچي نہ ٻڌي تہ ويل ۾ نہ پوان،
اڳئي مون سان وڙهيو ويٺي آهي.“

”جڏهن بہ ماڻهين ايندي آهي، توکي الائي ڇا ٿيو
وڃي.“

”آءٌ تہ ماڻهي هوندي آهيان.“ ممتاز ڦوڪجي چيو،
”چاچيءَ جو رخ سو امان جي اچڻ ڪري بدلجيو وڃي.“
”تون سدائين امان جي شڪايت ڪندي آهين پر امان
تہ ڪڏهن بہ تنهنجي شڪايت مون سان ناهي ڪئي.“
”آءٌ حق تي جو آهيان.“

”تون پليل آهين ممتاز، امان توکي پنهنجو سمجهي
ڇڳائي چوي ٿي. توکي دل ۾ نہ ڪرڻ گھرجي تون بہ هن
کي مون جهڙي ئي عزيز آهين، مان سندس اڪيلو پٽ
آهيان تون سمجهين ٿي تہ مان تنهنجو پاسو کڻي ماڻس جهيڙو
ڪندس.“

”ڪاوڙ ڇو ٿا ڪريو، سڀ منهنجو ڏوهه آهي منهنجي ماءُ جو ڏوهه آهي.“

”مائرون اولاد جون دشمن نه هونديون آهن، پر ڪي مائرون اڻ ڄاڻائي ۽ ڪم فهميءَ سببان اولاد جي پرسڪون زندگيءَ ۾ ڪنڊا پوکينديون آهن. چاچي انهن مان هڪ آهي.“

”ڇا ڪيو امان؟“

”چاچي نه صرف هر ڳالهه ۾ تنهنجي طرفداري ڪري ٿي پر توکي فضول خرچي ۽ راڻ جي سکيا ڏيندي رهي آهي، ۽ اهوئي ڪارڻ آهي جو امان جي ساڻس نٿي پوي ۽ ٻڌي ڇڏ، جيڪڏهن تنهنجي اهائي هلت رهي ته پوءِ پنهنجو گهر ڪڏهن به آباد نه ڪري سگهندين چاچي به انهن ئي ڳالهين ڪري پنهنجو گهر برباد ڪري چڪي آهي نه ته هونداچ هوءَ پنهنجي گهر جي راڻي هجي ها.“

اوهانجي ته سدائين امان تي ڪاوڙ ٿيندي آهي.“

”ڪاوڙ جي ڳالهه ئي آهي، آخر هوءَ گهر ۾ ڪيئن ڇو ٿي وجهائي؟“

”هوءَ ٿي وجهائي؟“

”نه ته وري؛ جڏهن به چاچي اچي يا ته توکي امان سان ٽڪرائي وڃي، يا وري توکي ابتا ڏس ڏئي پگهار ئي پوري ڪرائي.“

”پر اڄ ته اهڙي ڪا به ڳالهه ڪانه هئي.“

”امان، اڄ ڇا تي جهيڙو ٿيو هو؟“ ٻورل ماءُ جي ٻر ۾ ويهندي پڇيو، ممتاز در وٽ ڪن ڏيئي بيٺي.

”ابا مڙئي خير هو، ڇا جو جهيڙو، ڪهڙو جهيڙو؟“

”ممتاز ٿي چيو ته چاچيءَ سان....“

”ادي بختاور جون ڳالهيون پنهنجون هونديون آهن پٽ؛ منهنجي دل ۾ ته هن لاءِ وڏي حب آهي، پر سندس ڳالهيون اهڙيون هونديون آهن جن ۾ رڳو اجائي خرچ ۽

ڦيٽاڙي جي ڳالهه هوندي آهي.... سو اڄ به سمجهايو ماڻس پئي ته انهن اجاين عادتن گهٽائي گهر ڦٽايا آهن، پوءِ بس ڪاوڙجي هلي وئي.... پوءِ ته ڪا ڳالهه ڪانه هئي.“

”ممتاز به ماءُ جو طرف ورتو ڇا؟“

”ڪنوار سان منهنجو ڪهڙو رسڻ مان ته ڪيس چڱائي چوندي آهيان. آءٌ اڄ آهيان سڀاڻي نه هوندس لٽي پٽي هي سڄو ماندڻ ڪيس ئي سنڀالڻو آهي. جيڪڏهن هينئر ئي هٿ جهلي هلندي ته يا عمر خوش گذاريندي نه ته....“

”ڀڏين پئي ممتاز.“ ڀورل چيو.

”اڇو نه هاڻي.... ماني تڏي پئي ٿئي.“ ممتاز ڪنڌ هيٺ ڪري نرميءَ سان چيو.

”ابا وچ ماني ڪاڻ، ٿري وئي ته مزو ڇڏي ويندي.“

....

”گهرڙ .... گهرڙ .... گهرڙاٽ.“ رڪشا ممتاز جي در وٽ زور سان بريڪ لڳائي ۽ ويرم ڪانپوءِ بختاور ڇلي هٿ ۾ ڪري ڏيڍيءَ مان جهاتي وجهي ڏيٺس ڪي سڏ ڪيو.

”ممتاز سڪهي ٿيءُ ’رخشو‘ بيٺو آهي برقعو پائي اڄ ته قسطن تي ٽي۔ وي وٺي اچون. ڪلوءَ پان واري جي زال به وٺي آئي آهي ماريا سڄو ڏينهن پيا ڪيل ڏسن.“

”اڄهو آئي گهمڻ جي گهوڙي سنجن سوڏي.“ زيبل پٽڪيو.

”اندر ته اچ امان.“ ممتاز اتان ئي چيو.

”اٿي سدوري جلدي ڪر وقت نه وڃاءِ، رخشو نس وڃي هليو.“ پريشانيءَ مان چيائين.

”مائي ڪهڙين ڳالهين ۾ پئجي وئي آهين؟“ ممتاز ڪي ماٺ ڏسي پڇيائين.

”امان آءٌ هينئر نٿي هلان .... ٽي۔ ويءَ جي آخر ايتري ضرورت به ڪهڙي جو قسطن تي وٺجي. الله ڏيندو ته يڪا

پئسا ڏيئي وٺنداسين."

"اُئي امان ڏاڍي سهڻي T.V اٿئي، گهر ۾ رونق وڌي ويندئي پيو ته 'مسڪيءَ' لاءِ ڪپڙو به ڏسي آئي آهيان." ۽ وڪون اندر ايندي چيائين.

"نه امان بس، مونکي انهن شين جي گهرج ناهي. ۽ تون به .... تون به اجايو روز روز بجڪو ڪٽي بازار نه ويندي ڪر."

"اُئي گهوڙت! منيس، چا پئي چوين؟ هن مسمر توتي کو زبرو تعويذ ڪرايو آهي جو اهڙا ابتا پول پئي ڪيين."
بختاور، حيران پريشان ٿيندي چيو، "آءٌ اڄ ئي تـي وڃان ڏاندار بي بيءَ وٽ .... مٿيءَ تي اهڙو ئي تعويذ ڪرايان جو ياد ڪندي."

"ادي هيڏانهن ته اچ." زيبـل کيس ويندو ڏسي مرڪندي سڏ ڪيو.

"چو؟" پريان ئي پڇيائين.

"اچ ته سهي." چٽ مان چيائينس.

"ها، چئو."

"هي وٽ پنهنجا تعويذ، وڃي ڏاندار بي بيءَ جي ڳچيءَ ۾ ٻڌجانس ۽ کيس چئجانءِ ته مان به تو جهڙي پير پوڻي آهيان، اهڙا تعويذ مون تي اثر نه ڪندءِ."

لاڻ

لاڻ جي ٻوڙهي ڏاڏيءَ، جنهن جا مٿيان ڏند ڀڄي پيا هئا، هيٺيان چار ڏند ڪکڻ وانگر ٻاهر نڪري آيا هئس، چپ ٻوڙهي اٺ جيئان لڙڪي پيو هئس، نڪ جي چهنب ڍرڪي اچي چپ سان لڳي هئس تنهن پاڻيءَ مان نڪتل سيسر وانگر وڏو وات ڦاڙي منهن تي پلاند وجهي اوڇنگار ڏني: "لاڻ، تنهنجو ڪلمو به نصيب ڪونه ٿيم ابا سڄي عمر آسرو ڪيم ته ڪلمو ڏينديم پر اڄ ڇڏيو ٿـو وڃيم، پيءُ ٻوڙهي کي رلايو پيو وڃين." لاڻ جي ماءُ سسٽس جي پـر ۾ ويٺي هئي تنهن پڻ وڏي اوڇنگار ڏيندي چيو: "منهنجا ابا، مونکي. تـه وڏي اميد هئي ته توکي موڙ ٻڌنديس، پر تو پيٽن کي ميندي به لائڻ ڪونه ڏني."

"ڇوڪر منهنجي چيلهه ڀڃيو وڃين منهنجي اڇن تي ته رحم ڪرين ها." لاڻ جي چاليهن ورهين جي ڪنواري چاچي عطالو پنهنجي مٿي تي ڌڪ هڻندي چيو. ايتري ۾ ٻاهران هڪل ٿيس: "عطاعلي خان، هيڏي ٻاهر ته اچجان."

"ادا اسانجون چيلهون ڀڄيون پيون آهن، اسانجا ڪهڙا حال هوندا جو ٻاهر اچون. جنهن کي ساوڪ سڄڻ جي مس ڦٽي سو ئي اسانجو نه رهيو."

"ٻيلي هاڻي ڪلمو پڙهيو، سنجها جـو وقت آهي." يارمحمد خان ٻرڙي عرف ياروءَ در تان وراڻيو.

"ادا توهانکي ڪلمن جي لڳي آهي، هتي قلبن جا

ڪتاب ئي سڙيا جليا پيا آهن" عطالو رانيات ڪندي وراڻيس.

لاڻ جي پڻيءَ کي جا هيءَ ڏک ڏائڪ خبر پئي تنهن اچڻ سان پاڻ کي تڏيءَ تي سٽيندي پار ڪيڏيو "ابا وڻ وڏي واڻون ڪريان، تنهنجي نيلي گهوڙي سڏئي بيٺي تون ڪيڏي ڇڏيو پيو وڃين." ايئن چوندي جهڙو وات ڪوليائين ته مک اڏامي وڃي ڪاڪڙي ۾ اڙڪيس. زال جو ساهه هيٺ ساهه مٿي، آت جو نڪاهَ پيو پيس. سيئي پريشان ٿي وياه مائيءَ جو ڪاڪڙو ئي ڇلجي پيو. ڪپڙو ڪٽي وات ۾ وڌائين. اڌ ساڻي ٿي پئي. مس مس اها مک پاڻيءَ جي ڏڪ سان هيٺ ٿي ته مائيءَ سامت جو ساهه ڪٽندي چيو "مائي زالون آهيو ڪير آهيو، اسين به ڳوٺاڻيون آهيون ته به صفائي گهر ۾ اهڙي رکيو اچون جو چڻ مک پئي ترڪي، ايتريون زالون وينيون آهيو ته بہ گدلائي ايڏي جو مکيون ئي چتيون ڪري ڇڏيون اٿو."

"پوءِ آئينءَ چو ٿي،" ڀائينس جنت چيو، "اسين ته برابر اهڙيون آهيون پر تو وٽ سيڙ ته ڪانہ موڪلي سين جو اچڻ سان ويٺي آهين عيب ثواب ڪيڻ."

"آئي آهيان ته پنهنجي ابي جي گهر آئي آهيان ڪو پٺهين علوءَ ڪونہ نهرايو آهي."

"ائي تون اسانجي پيءَ جو ٿي نالو وٺين!" ڀي ڀائينس زينوءَ چيو.

"ائي پٺهين ڪو ارباب اچي لٿو آهي ڇا، ڀاءُ منهنجو آهي ڪجهه بہ چوانس توهان جو ڇا وڃي ڪمريون، نار جون لوڏيون، اچڻ سان وٺي ويون آهيوم."

"لوڏي اٿئي اها ماٺهين، جيڪا چار ڏند ڪنيو ويٺي چمڪائي." زينو چيو.

"شال ڪاڪڙي ۾ مٽي پئيو ڏيٺون، منهنجي ٻچڙ ڇڏيو، مون هٿ ٻڌا."

”مٺيون منهنجي ڌيءَ کي سهڻي ڪين ٿيون، کهڙي اوهانجي ڳنڙ تي لت ڏني اٿس! ۽ گهوڙيون ابي جي گهر اچي ٿي ته ڏائڻ وارو ڏهڪاءُ ڏيو هنيون ٿي روڙيو ڇڏيوس، ڇڻ اکين جو ڪنڊو هجيو.“

”اڄهو شروع ٿيو ڪينرو“ جنت پٽڪيو، ”ڏاڏي هاڻي بند ڪر پنهنجو ڪينرو.“

”بلي! ٿوم مان جعفران ٿي پٽي آهين! آءٌ آهيان ڪينرو؟ هي روز جو ناناڻيون پلنٽيون گهر ۾ وينيون اٿو اهي بهشت جا ڳڙا اٿو؟ توهين مونکي ڪين سهنديون ڇوريون، وڃي در در پندس ته به مونکي ٽڪر پيو الله ڏيندو.“

”ائي جنت ڏٺي نه؟ نه وات ڪرين ها نه پنهنجا ناناڻا ڪڍرائين ها،“ لالڻ ماءُ چيو. ”هن ڏاٽ مان ته اسين ڦاٽا آهيون، پاڇا پير ڪا ڪنڌري زبان کي هٽيس، اسانجا ته پتائي ساڙي ڇڏيا اٿس.“

”اڇي پٽنم ته چوانس،“ ننهڻس کي اٻڏو ڪندي وڏي واڪ چيائين. ”ته ڇوريءَ کي شينهن ڪلهي چاڙهي واترادي ٿي پٽي آهي، ماڙس اڳ ٿي ڏاڏاڏار ڪري ڇڏيا وري هاڻي هيءَ اٿي آهي ٻانگون ڏيڻ.... پر هن ڇوري کي به ڇٽي ڇا ڪنديس.... کهڙو سندس ڏوهه.... جيئرا ڇمڙا پيٽ ۾ پيا اٿس، ڇمڙن وانگر ڇهٽو پيو اٿن.... مارئي کي اهو پٽسو ڪونهي جو ڏاڏون ڪٽي پرائي، رڳو ڳانا سوني ۽ ڪنگڻ پايو ڇاڏي.“ ”ائي اسين ته ٻچڙيون آهيون، هاڻي ٻيو پٽ پرڻائي ته اها ننهن اچي تخت تي ويهارينئي.“ لالڻ ماءُ چيس.

”ڪارو منهن تخت جو! توهانجي هٿ چڙهندي سو تخت مونکي ملندو؟ تخت ته نهيو تختو نڪرندم، منهنجي ڪٽي جند ڇڏيو.“

”ائي ٻاچائي، ڇو ماءُ ڏيئون اچي هٿ ڏوئي منهنجي

مسڪين ماءُ جي پٺيان پيون آهيو، ويچاري اڳيئي بيمار اڌ ماڻهو."

"ادي ڪير چوي هن کي اڌ ماڻهو، هن 'ڪرين' جو ڪنيو ڪاڏو آهي سڄي عمر، ڏسي به ٿي ته اسين ميون پيون آهيون پنهنجن سورن ۾!"

"ائي سو توهانکي سور آهن مونکي ڪونهن؟ آءٌ سڙي جلي پئي آهيان، طاقت هجيو ته منهنجو اندر کولي ڏسو، ڇرو هڻو ته رت جي ڦڙي ڪونهي. منهنجو به ته جگر آهي جنهن ڪاڻ هي حال ٿيا اٿم. يادگيري ٿي پويم ته دل ڏڪر ڏڪر ٿيو پويم. ٻارهين وڳي سوڏو راتين جو لوليون ڏيون مانس پر منهنجي ڪانه هلي، ڪانه هلي هجت ٻاروچن تي...."

"امان روئاڙيم ته نه، اڳ ئي روئي روئي ماندا ٿيا آهيون" لالڻ جي ڀڦي پنهنجا ڳوڙها اگهندي چيو.

"ڇا آهي؟ ڇا آهي؟ خير ته آهي ڏاڏي."

لالڻ ڪونڌيءَ ۾ گهڙندي پريشانيءَ مان پڇيو. "ڪهڙا خير هوندا، مري وئي ڏاڏهين! ڏاڏهين ۾ آهي باقي ڇا رکيو، جيئرو لاش آهيان، سو پئي هلان. جيئري امڙيون ڏيئي ڇڏيئيم اکين ۾! اڃان تو پڇيم ته ڏاڏي ڇا آهي؟ ننڍ جون گوريون وٺي ڏينم ته ڦڪي سنجهيئي پنڌ پوان ته ڏٺا ڏنب نه ڏسان."

"پر ٻڌايو ته ٿيو ڇا آهي؟"

"اي وڃي پڇ ماڻهين کان منهنجي هلندي هلي ها ته گهٽا ڏينهن اڳ هليم ها."

"آئيءَ کان دائيءَ کي منو ٿيو؛ آءٌ به ماءُ آهيان، گهوڙا گهوڙا ڪري سڄو پاڙو ڪٺي مٿي تي ڪنيو اٿئي."

"ائي سو کهڙن پاڙن ۾ منهن مئي وئي آهيان جو تون مون تي پئي هرو پرو ڪاوڙجين پنهنجي مڙس جي گهر ويني آهيان ڪو تنهنجي مڙس ته ڪونه نهرايو."

"چاچا عطالو پلا آهي ڇا؟ ڇا تان مانڊاڻ متو آهي؟"

”ابا ڪارو سنهن ٿيو پيو اٿئون هاڻ کھڙي او گهڙ ڪريون.“

”چه! پر ڪهڙو پرو چڙهيو اٿو ٻڌايو ته سهي ته اهو علاج ٿئي.“

”بس سمجهه ڪٽي ته مري ويا آهيون، مٺلن جا ڪهڙا علاج.“

”گهر آهي جيئرو جهنم آهي.... گهڙيءَ جو به دل کي آرام ڪونهي،“ لالڻ پڙڪيو. ”دل جي ڳالهه ڪريو ڪٽي هرو ڀرو برباد ڇو ٿيون ڪريو، امان تون ئي ڪٽي ٻڌاءِ، ڇا آهي؟“

”ڇا آهي! ويهه سال پاليو ماڻهو، اڄ ڇڏيو ٿو وڃين اسانکي، اسانجي اندر ڪان پڇو اٿئي؟ ئي ڏينهن ٿي ويا آهن جو پيٽن وات ۾ گرانهن وڌو هوندو ڇاڇهين ڪي پيٽ ۾ ولوڙ ٻيهن ئي نٿا. اسانکي جي خبر هجي ها ته اهڙو ڪامورو ٿيندين ته توکي پڙهايون ئي نه ها پنهنجي جائي جٺاري ڪايو گهر ۾ وينا هجون ها، پرديس ته نه جهاڳين ها....“

”هاءِ پرديس! پکين ۽ پرديسين جا ڪهڙا مڙهه مقام.“ ڏاڏيءَ ڇاتيءَ تي مڪ هڻندي چيو.

”ابا موڙ به مونکي ڪونه ڏيکاريئي....“ ڀڦيءَ چيو.

”اڙي سرڻ ٿو وڃان ڇا؟“

”اڙي ماريو ته مونکي ٿو وڃين، ڪنڌ پر ڪيرايو تو وڃيم، مٺڪو تو پڇيو وڃين“ ڏاڏيءَ واڇوڙي جيان وسندي چيو.

”ڏاڏي هاٺي ڇڏ گهه پي، اڇي هي ٻه رپيا وٺ، وچي ناس پاس ڏجئين.“

”منهنجا سدان جڙيا، شال ٻچيم جيئنم! ابا تومان سيڪي ٿيندو، او ڪراچيءَ مان تکو تماڪ وٺي اچجئيم....“

”ادي جنت، بيگ تيار ڪري وٺ دير ٿي وئي آهي.“

”تيار ڪري ڇڏي اٿم ادا، ڪوپ، چمچل، ڏنڊڻ، ڏوال، ڪپڙا سڀ وڏا اٿماس. خط پٽ لکندو رهجان سعيو ڪري.“

”پڙهائيندو ڪنهن ڪان؟“

”ادا، دڪان واري چاچا پائي ڪان پڙهائيندا سين، ڪٽي ۾ آنا پڙهائي وٺندو سو ڪري ڏيندا سين.“

”ادا، ادا“ ستارو پاهران ڊوڙندو آيو، ”ٽانگو اچي ويو.“

”چڱو هاڻي پرتو الله کي“ لالڻ موڪلائيندي چيو.“

”تتر آنا پٽ ۾ جنهن جو واهي الله، ابا پٽ ڏيئي وڃين ٿو شال منهن ڏيئي ايندين.“ لالڻ ماءُ چيو.

”او الله سائين ائين رکندئي جيئن پلي جا پلونگڙا نهائين ۾ بچايا هئين.“ ڏاڏيءَ چيو.

”رب جون رکون اٿئي بچا باقي چيلهه پڄيون پيو وڃين، حال ڪونهيم ڪو.“

”چاچا مڙئي خير آهي، مڙئي خير آهي، موڪلن ۾ ايندس پيو، ڪو پري ڪونه آهيان.“

”اي ابا بس ڪري ويهه! سٽ ڪوهه ڪي ٿورا آهن؟ اسان جو تہ هنيون ٿو ڏري.“

”دل وڏي ڪريو چاچا.“

”الله واهي بچڙا، الله واهي! جيڏي پير تيڏي خير، پر ٿورو ترسين ها پڻهين بہ ڊيوٽيءَ تان چاڻ موٽيو، موڪلايون وڃيس.“

”چاچا هاڻ بابي کي منهنجا پيرن تي هٿ ڇنجو ريل جو ٽائيم پريو بيٺو آهي.“

”چڱو مولي مدد“ چاچي اداسيءَ مان وراڻيو. لالڻ جو ٽانگي تي ويهڻ ۽ سيني زائفان جو اوچنگارون ڏئي روئڻ.

”او ابا چيلهه پڄيو وڃي! اها نہ ويل تنهنجي وڃڻ جي“ چاچي رانيات ڪئي.

”او جانب ادا گهاريون وجهو، ڦٽ ڇڪايو پيو وڃيم.“ جنت رڙ ڪئي.

”ڇوريون هاڻي ڪلمون پڙهيون مون بيمار جو هيانءُ نه ڦاڙيو.“ چاچي پاسي ۾ رکيل ڪونڊي ۾ هٿ وجهندي لوڙهي جو رخ رکيو.

* * *

”پوسٽ مين.“ نيپاليءَ جو سريلو آواز دريءَ مان گونجيو. لالڻ جي ڏاڏيءَ، ننڍڙن پونڻ ۾ پونئين جي ولر سوڏو در طرف ڊوڙ پاتي. ولر جي ونگن ۾ وچڙجي ابتي ٿي وڃي ڏلهي تان ڪري پئي ۽ ڏند پڇي پيس، ۽ زخمي ٿيس. رت ڏيندڙيون تي وهڻ لڳو. ”مٺن جي پنيان رلي مئي آهيان. ڇلي پار ڇٽي پاڻ سکي ويني آهي، پري ٿيو ته هٽانو نه منهن وار بجا ڇونڪ ڇنڊا!“ پوڙهيءَ پٽ تان ڏند کڻي ترئيءَ تي رکي گهوريندي چيو.

”ائي ڇو پئي پٽين؟“

”تنهنجي ٻارن ته هي ظلم ڪيم.“ پڳل ڏند تريءَ تي رکي ڏانهس وڌائيندي چيائين ”باقي ۾ ڏند منهنجي ڏهڻ جا يا کهڻ جا، هاڻي اهي ٻه جنبوري کٽي ڇڪي تون ئي ڪيڏيم، من هيانءُ ٺرئي. سور ئي منهنجي ڏندن جو هيو، سڄو ڏينهن طعنا ڏيندڙيون هيون ڏندن جا ته چار ڏند! گهرواريون نه ٿهيو، اوڙي پاڙي واري جيڪا رسندي هئي ته ڇٽن ڏندن جو طعنو، ڇڻ آءٌ ڪا پڇي آئي هئس. هاڻ ’ڇٽي لولي ڪٽڻ ڪان، ڪڏڻ لڳنس ٻار‘.“

”پر تون هرو ڀرو ٻارن سان ٻار ڇو ٿيئن.“

”بس اها ته دانگي ملي!“

”امان مونکي ڏي ته آءٌ ڏسان ادي جو خط“ جنت ڀيڻتو هٿي خط ماءٌ کان ڦريو، ۽ عربي جا ٻه ٽي اکر هڪي ڙهڻ لڳي ”لکيو اٿس، اسلام عليڪم رحمت الله وبرڪات

دائم قائم!"
"مائي ڏسو ته، ڇوڪر هاڻ قرآن ۾ ٿو ڳالهائي!"
ڏاڏيءَ عجب مان چيو، "اسين ته علم کان انڌا لوڪ سمجهي
نتا سگهون ڇا لکيو اٿس! الائجي ڪنهن رحمت الله وٽ وڃي
رهيو آهي يا انهن جي پٽن دائم ۽ قائم سان گڏجي ٿو پڙهڻ
وڃي.... الائجي اهي ڪير آهن.... سڏيو ڪنهن علماءَ کي يا
چاچا پائيءَ کي ته اچي خط پڙهي ڏي."

* * *

چاچا پائي، چاچا پائي! هلي خط پڙهي ڏي" لالڻ جي
پاءُ لاڏ ڪندي چيو.
"ڇورا آءٌ ڪو پڙهين جو منشي آهيان جو ويٺو خط
پڙهندس. هل هاڻي هل!" چاچا پائيءَ جي رهڻ کان ڇورو
ڇرڪي وڃي گهر پڳو.
"امان خط نٿو اچي پڙهي ڏي."
"ابا وڃي ڏوڙ پائي سگهرو مئو."
"ائي سونکي ڏيو ته آءٌ قلندر جي ڇوهي کان پڙهائي
اچان" ڏاڏيءَ چيو.
ڏاڏي لمڪا ڏيندي ڇوهي جي گهر رخ ڪيائين.
"امان ڪٿي آهي ڇوڪرو؟ ڏاڏيءَ ڇوهي جي ماءُ
کان پڇيو.
"اهو ته ديوڙيءَ تي ويو آهي، هڪ ٻجي ايندو."
"ڪارو اٿس منهن، نيرا اٿس پيرا!" ڏاڏيءَ دل ئي
دل ۾ قلندر جي ڇوهي تي قلندر جي ڦٽڪار وجهي ور ڪائي
مولويءَ جي گهر روانـي ٿـي. پـريان ئـي تـوتـاڙي جيان
واڪا ڪندي واءُ ڇوهو وسائيندي اچي حجري تي پهتي.
"ابا نصرالدين، خط ته پڙهي ڏيم،" ڏاڏيءَ ايلاز ڪندي
چيس. "رلي مئي آهيان: ڏند به پيجرايم، ڏسين ٿو، چپ بـه
سڄيو پيو اٿـم،" سٽڻ جـو ويڪرو پانچو ڪٽيندي چيائين.

”هي ڏس!“

مولوي نصرالدين جا گول تارا حيرت ۽ سسپينس ۾ ڦاٽندا ويا... لاڻ جي ڏاڏي پانچو مٿي ڪڻندي وئي. هي ڏس... هي ڏس ... اڇهو... هي ... هي گوڏا ڦٽيا پيا اٿم!“

”ڏينم خط تہ پڙهان.“ مولوي وسائيل آواز ۾ چيو.

”ابا ڪٿي ڪونہ آئي آهيان، ڇورين ڏنم ئي ڪونہ، هلي پڙهہ....“

”مائي آءُ هينئر ڪٿان هلندس، هي درگاهہ وارو دڪان سڄو ڪيئن ڇڏيان، ريوڙيون پتاشا، هار گل، اگربتيون سڀ پيون آهن.“

”ابا روهہ رلين خط ڪونہ ڏنم، هلي هلي منهنجون تہ ٽنگون ٽڪر ٿي ويون آهن تنهنجا لائق ٿيندا هلي پڙهي ڏينم.“

”نہ مائي نہ، آءٌ واندو ئي ڪونہ آهيان!“ ملان ريوڙين تان ڇيلاٽا اڏائيندي چيو.

ڏاڏي موٽي ماڳ پهتي.

”موت پئيو مونکي تہ ماري ڇڏيو اٿو، منهنجو تہ اهو حال آهي تہ ’ڪتو بہ انهيءَ ڪي ڪائي موچڙو بہ انهيءَ ڪي لڳي‘! خط ڏيو ها تہ آءٌ پڙهائي اچان ها، هتي تہ ڪير بہ نٿو اچي.“

”نهيو ڏاڏي نهيو، اسان پڙهائي ڇڏيو. ادا لاڻ سڀ خير لکيو آهي. اسڪالرشپ منظور ٿي اٿس. نوڪريءَ جو آسرو بہ آهيس، تمام خوش آهي.“ زينوءَ چيو.

”نپٽيون، روهہ رليون! پوهہ مونکي رلايو ڇو ٿي؟ ڏند ڀڃرايو گوڏا بہ ڦٽرايو اچان بہ اندر ڪونہ ٽريو اٿو. هن گهر ۾ هاڻي منهنجو گذارو ڪونہ ٿيندو.“

”پوهہ الله واهي، ميڙهہ اسانجي ڪانہ ايندئي.“

اهو ٻڌي لاڻ جي ڏاڏي سڌي پڳي ٻورل جي

حويليءَ تي.

”ائي جيجي زيبل! اي پورل مساءُ، ڪٿي آهين؟ او جيجان ....!“

”ائي ڇاهي، اڃان پئي، ڪهڙو وٺي ڏمچر مچايو اٿئي.“

”ائي ڏمچر تہ هوڏانهن متا پيا آهن!“

”ڪيڏانهن!؟“

”پوٽهين جو خط آيو اٿئي.“

”ڪهڙو پوٽو!؟ هانوءُ ڇو ٿي ڦاڙيم! منهنجو ٽن سالن جو پوٽو ڪيئن خط لکندو!“

”ائي جيجان سمجهہ ڪٿي تہ منهنجو پوٽو سو تنهنجو پـوٽـو ـــ“

”ائي تنهنجو پوٽو سو منهنجو پوٽو ڪيئن ٿيو! آءٌ تنهنجي هٿن جي ٻار؛ هيڏا ڏڳڙا ٿا منهنجا پوٽا ٿين. ڏند پچائي هوش وڃايو اٿئي.“

”ڏند ويم تڏهن بہ طعنو نٿو وڃي.“

”اهو طعنو تہ جيتر جيئري هونديس تيتر ڪونہ ويندئي.“

”ٺهيو، توکي بہ ڏنم....“ هو بنا موڪلائڻ جي رسي اٿي هلي.

* * *

”ائي لاٽ آيو ڙي آيو! جيئيس ڙي جيئيس! منهنجي صبح کان اک پئي ڦڙڪي.“ لاٽ کي ٽانگي تان لهندو ڏسي ڏاڏيس چيو.

”ائي منهنجو صبح سان، ڪلهو پئي ٽپڪيو ڪانگ لنوڻ وينو؛ چيومانس لنو ڪانگ مٺي ٽڪي ڏيانءِ، منهنجو لاٽ اچي پيو اهو بـڌي ڪانگ اڏامي ويو.“ لاٽ ماءَ ڙڙندي چيو.

”آءٌ پاڻ پتنگ فقير ڏانهن ڳيٺي ڳار شربت پيئڻ پئي

ويس ته ٻه ڪپڙيون بابي جي قبر مٿان ويٺيون پيهون پيهون
ڪن! ڇيومان، رنون جهجو ان پيٺو پيو آهي رڳو اسانجو
ڇوڪر پرديس مان اچي" چاچي عطالوءَ چيو.
"اڄي لاڻ آيو پيهي، ويا سور سيئي، جيئس جيئس آءُ
جيڏيون منهنجو لاڻ آيو پيهي" ڏاڏي خوشيءَ ۾ ڳائڻ لڳي.
"چاچا عطالو هي توهانجي لاءِ ملتاني گوڏ آندي اٿم،
ٻانهن جو قلندري ڪنگڻ، ڪن جو والو، هار، اهي سڀ
پائجان ۽ هي پندرهن رپيا روڪ اٿئي."
چاچي جون خوشيءَ کان واڇون وڪرجي ويون اکر
آڪليو ڪونه ٿيس.
"ابا منهنجي ڪاڻ ڇا آندئي، ڏند ٻه تنهنجي پٺيان
وڃايم."
"فڪر نه ڪر ڏاڏي، تنهنجا ٻٽيهه ڏند ڪراچيءَ ۾
هلي وجهرائيندس."
"اي ابا خير گهر! پيريءَ ۾ پرديس وڃي آءُ پنهنجو
ابو ڏاڏو لڄائيندس! ڪهڙا ٿو ڏس ڏين. اتان ٻي مري نڪرندس
انهيءَ ڇونٽ تان!"
"ڀلا تنهنجي مرضي، هي جوڙو اٿئي ڪپڙن جو" لاڻ
بئگ بند ڪندي چيو.
"هي ڇيٽ جو وڳو آندو اٿئي!" موڙو ڏيندي چيائين
"اهو ته مرادان ڀنگياڻي ٻه پايو وتي."
"ڪهڙو منهنجي ٻچي ڪاڻ ڪروڙ لاتو اٿئي، اڳي
ڪهڙا ويس پاتا اٿئي؟ هڪڙو تــه چڱائي ڪري وٺي آيـو
آهي" لاڻ ماءُ چيو.
"اڄي اهو پيو اٿئي وڳو، ڪڻ پنهنجو ايڏهين! مون
پانيو ته ڪا سوسيءَ جي سٿڻ، ڪو پيرت وارو چولو هوندو.
ساٿس ۽ پيٽس لاءِ اوچا وڳا، پٽس لاءِ لونگيون، منهنجي لاءِ
ڇيٽ نصيبن ۾، وڃي ڀنگياڻيءَ جهڙا توهين پايو."

”اڙي ڇو ٿيون بي شڪريون ٿيو، توهان ُکي ته اهڙا وڳا پارائيندس جو ڏيهه اچي ڏسندو. اڃان ته امتحان ڏئي آيو آهيان نوڪري به نندي اٿم؛ جنهن مهل انجنيئر ٿيس ته ڀئون پارهن ٿي ويندا.“

”امان ادي جي سڪان به ته ٻاسي هئي ميين“ زينو چيو.

”ڏيءَ مون کي ياد آهي، سڀائي سان ئي پنجين سيرين جي طاهري رڌائيندس،“ ائين چوندي پيٽيءَ مان پيسا ڪڍيائين.

”اڇي ادا عطالو، هي ويهه رپيا اٿئي، ڏن ڏن رپئن وارا پنج پڙ ۽ هار گل وٺي اچ. دهلاري عرس فقير کي به چيو اچ ته ڀهچي وڃي“ وري سس ڏانهن منهن ڪندي چوڻ لڳي ”چاچي هل ته پاڙي ۾ سڏ ڏيڻ هلون.“

* * *

زالن ٻارن جو گوڙ دهل جي ڌيڪ، ڌيڪ.... ۽ شرنايون....

لالڻ ٻانهن لوڏي
سدان ٻانهن لوڏي
رب جو ڏيندس راز ڀلي ٻانهن لوڏي
اٺي ڏمي ڏاڏيس جو شان لالڻ ٻانهن لوڏي
رب جو ڏيندس راز ڀلي ٻانهن لوڏي
سدان ٻانهن لوڏي

دهلن دمامن سان سڀئي اچي درگاه ڀيڙا ٿيا. جتيون لاهي هڪ پاسي رکي، در تي ڏنگيل ڏلين کي لوڏي چڻ ستل سائينءَ کي سجاڳ ڪيائون. قبي اندر مولوي نصيرالدين جيڪو ڪاري گوڏ خميس ۽ ڪنگڻ مٽڪن سودو ٻوچڻ مٿي تي رکي مراقبي ۾ ويٺو هو تنهن به آواز تي وات ڇوريندي ڪڻ ڪنيو.

لالڻ ماءُ اگربتين جي بنڊل سميت نياز آڏي اڳيان رکيس ته ڪجهه حصو ڪڍي باقي موٽائي ڏنائين.

هار ڳـل ۾ ٻـڙ چاڙهي سيني ذيارت ڪئي دعائون
پڙهيون ڪن باسون باسيون ته ڪن وري پوءِ ڪونڊيءَ مان
ڳلن جي پٽين ڳنڍيل خاڪ وات ۾ وجهي پوتين جي پلاندن
۾ ٻڌائون ته ڇاتي تي ٻه ملياؤن. ۽ ٻئي پڻسا پيتيءَ ۾ ڪيرائي ابتي
پيرين ٻاهر موٽيون. وڏي ميدان تي قبرن وٽ ڪپڙن جي ڇانوِ ويهي
ڪجهه کيچ کائي ٻڪ ڪان پاهه تي اچي طاهريءَ تي ڪريون
تنهن بعد درگاه جي ٿلهي ناديءَ مان پاڻيءَ جا ٻيا ٻري ٻري
پيئڻ جي ڏم لاهي ڏناؤن ۽ وري ساڳيا کيچ کائيندي اچي
لاڻ جي گهر پهتيون تيون.

سڪان ۾ آيل هڪ زال ٻئي هٿ پيٽ ۾ وجهندي چيو.

"ائي ادي ڏينهن تي جو ڪوسو کڙ جو ٻتڪارائي ماريو
اٿن - پيٽ ۾ چڻ چاڪو پيا لـڳـن."

"ائي الله، مونسان ٻه اهو حال اٿئي" ٻـيءَ ورائيس.

"توهان جوانن جو اهو حال آهي ته منهنجو ڪهڙو
هوندو" لاڻ جي ڏاڏيءَ چيو.

ايتري ۾ ٻاهران عطالوءَ جو آواز آيو.

"بابا زالن کي پاسي ڪريو، مونکي ٽورو غسل خاني
۾ ڪم آهي،" وري هوريان ماڻس کي چيائين "امان . .
هتي گوڏ کي ٽورو ڇڏو ته پيو آهي ڏوئي ڇڏجئين."

"پنهنجي سورن جي ڪريان ڪي تنهنجي گوڏ جـي
ڪريان موت پياه. توکي ڪنهن چيو ته ڳڏجي هل؟ اڪئي
اڏ. ماڻهو، وري پنج ميل اوٺ موٽ جو پنڌ ڪيو اٿئي."

"پوءِ ڇا ڪريان! رنن جي راڄ ۾ ڪو مڙس ٻہ ساڻ
هلي ها" عطالو ڇڙ مان ورائيس.

"ڇگو ادي"، هڪ زال لالڻ جي ماءُ کان موڪلائيندي
چيو "وڃي ڪي گوريون ڦڪيون کائون هاڻي مرون ٿيون."
"مائي ڪنڊ ڪونہ هئي تہ ڪٽي ڪڇٽي ٿاهيو ها"
ٻيءَ زال چيو "ڳڙ جي تہ نہ ٿاهيو ها، زالن کي تڪليف
ٿي آهي."
"ادي پنج سير طاهري جا هئا، ڪائي تہ سيٺي ويون،
هاڻي عيب ثواب ٿا نڪرن،" لالڻ ماءُ وراڻيون. "اوليائن جي
شين تي ائين نہ چئبو آهي."
"ڇگو ڀيڻ، هاڻي الله کي پرتئين" هڪ ٻئي کان
موڪلائي پنهنجن گهرن ڏانهن روانيون ٿيون.

* * *

"لالڻ جا ٻيءَ ڀڏين ٿئو، لالڻ خير مان نوڪريءَ
تي بہ آهي، چاڻ انجنيئر بہ ٿيو، ڪو ڀڙو تہ ميڙ تياري
ڪريون."
"ها، لالڻ جي ماءُ، مونگي پاڻ اونو آهي، ڀلا ڪا
نينگري نظر ۾ ائي چا؟"
"اي لالڻ جا ٻيءُ پنهنجي لالڻ لاءِ نينگريون ڪٿيون
آهن چا، پنهنجي موتين جي داڻي جهڙي حميده ڀڻات ڪونہ
ويٺي آهيس."
"نينگر جي بہ تہ صلاح پڇ."
"کهڙي صلاح پڇانس، اندر ٿي اندر ڪلفيون پيو
ڪارائيس، مون کي ڪلمي جو قسم رات بہ ناريل ڪٽاون
وٺي آٽي ڏنائينس، ذرو بہ ڪنهن کي ڪونہ ڏنئين. اندر ٿي
اندر ڳيهي ويئي! چئبو تہ بلا ٿي، هينئر ٿي بلا آهي تہ پوءِ
ڏنگ هٽندي ڪهڙي دير ڪندي. لالڻ جا ٻيءُ اها وٺي پنهنجي
نانيءَ تي، هوندي سونالي بہ ڪين جو ڪنو چڙهيو پيو آهي
تہ: مون کي علو ڏئي ڪونہ، ڪير ٿي ڪونہ ڏينم پنهنجي
تي اچان تہ سچي پاڙي مان ٻني ڪائي ويهان."

”هاڻي جيڪا تنهنجي صلاح؟، پاڻ ۾ جي ٺهي ويا آهن تہ پوءِ ٺيڪ آهي.“

”بس جيڪا لالڻ جي مرضي، نٿ ايرينگ تہ رکيا آهن باقي ہہ ٻہ جوڙا ڪٽي ٺهرائيندس. پوءِ انجنيئر ٿئي تہ جيڪو وڏيس ٺهرائي ڏيس.“

”نٿ ايرنگ تہ وارا؟“

”ها اهي لعنتيءَ جو ذڪر! ماڻهين سونکي ڏيئي وري ڦريا تہ عطالوءَ کي ڏيندس وري چوي ٿي تہ پوڻي لالڻ کي ڏيندس. پيا ڦرموڻيءَ وانگر ڦرن ڪيڏيءَ مهل چوي تہ پنهنجي ’خفن‘ گيري اٿم، موچڙو هڻان منهن تي ڪنهن جي طاقت آهي جو سونکان وٺندا“.

”ڌڻيو الله مالڪ آهي،“ علوءَ اٿندي چيو، ”هينئر منهنجي نوڪري جو ٽائم پوريو پيو آهي.“

”لالڻ جا پيءَ، اها نوڪري ڪرڻ توکي نہ جڳائي، ڇا پنيوالي ۽ ڇا انجنيئر جو پيءُ!“

”ڏيهہ سال نوڪري ڪئي اٿم، پنهنجا حق وڃائيندس ڇا چري! منهنجا صاحب منهنجي شرافت ۽ محنت جي نوڪري ڪري مون تي مهربان آهن. انهيءَ نوڪريءَ سان تہ مون لالڻ کي مئٽرڪ تائين پڙهايو، پوءِ پنهنجي همت ۽ محنت ڪيائين جو پرديس جهاز پيائين اڄ اها پنيوالي خراب ٿي پئي جو تنهنجي اک ئي نٿي ہڏي. توکي فخر هئڻ گهرجي تہ تون مزور جي زال آهين تنهنجو پٽ هڪ مزدور جو پٽ آهي! اڄ تون مزوريءَ کان نفرت ٿي ڪرين اهو وقت وسري ويئي جڏهن پرڻجي آئي هئين تہ برقعو بہ ٻورل جي ماءُ ڏنو هيئي.“

”لالڻ جا پيءُ تون سچ وينو چوين، انسان کان غلطي ٿئي ٿي مون کان غلطي ٿي.“

”هيءَ حڪومت اسان مزورن جي دم سان قائم آهي. اسان پنهنجو پگهر وهائي، رت ست ڏيئي هيءَ حڪومت ٺاهي

آهي. تون سمجهين ٿو ته منهنجي نوڪري وري پٺيان ڪان ڪا کٽ به آهي ڇا!؟"

"منا پهرين پنهنجون ڏاڙهون ته پراءِ حڪومت وارو ٿيو آهين! جيئن آءٌ ڏيري ٿي آهيان تيئن شنگرجو اچين. هڪ دفعو پڌم حڪومت، حڪومت ڪري رت ولوڙي ويو آهين، مٿي تي چڙهندو پيو اچين."

"ٺهيو لالڻ ماءُ" علوءَ ڪمپٽيءَ مان وراڻيو. "هاڻي معافي ڏينم، پاڙو نه پڌي."

"پاڙي جي مونکي پرواه ناهي، بدنام ته اوهيئن ماڻهين ڪري ڇڏيو اٿم، آهو گهر ناهي جتي منهنجي ڳالا نه ڪئي هجيس پر منهنجو صبر آهي اهو پاڻهي ڪنڌ تي پوندس."

"ڇڏ ويچاري امان کي، پوڙهي آهي، اڄ هوندي سياڻي نه هوندي، ڇو ٿي غريب کي چوين-"

"ماڻهين جيءَ ته ڇهنڊڙي لڳيو وڃيئي!"

"لالڻ ماءُ منهنجو نالو ڇو پئي وٺين. تنهنجي ڪنيءَ ڦوم ڪان به ويس ڇا؟" لالڻ جي جي ڏاڏي اوچتو ڪوٺيءَ مان وراڻدي پر وارد ٿيندي چيو.

علو موقعي جي نزاڪت سمجهندي ٻاهر هليو ويو. مس ننهن جي چخ چخ گهڙيءَ دير تائين هلندي رهي.

* * *

"اڙي سويري لاڪون ٺليو ٺليو ٺيلارا ڇو پئي ڏين؟ ڪيڏي پئي وڃين اها مٽي گوڏ اوڍيو؟" لالڻ جي ڏاڏي ساڙهيءَ ڏانهن اشارو ڪندي حميدهءِ کي گهوريندي چيو.

"صاحب سان پئي وڃان فلم تي!"

"ڏائڻ ڪاڏو پٽس به صاحب آهي! سائي تو تم امان جون ست پيڙهيون ڪاريون ڪري ڇڏيون."

"پوءِ آءٌ ڇا ڪريان لالڻ کي چئو نه"- حميده ماڻو ڪندي چيو. "اڙي اهو ڇيهو ڇو مٽي پر وڌو اٿئي" ڏاڏيءَ

وڪ ڏانهن اشارو ڪندي چيس.

حميده منهن ۾ گهنڊ وجهي ڪيس گهورن جا گهاءُ هڻندي سنڊل جي سٽ سٽ ڪندي ساڙهيءَ جو پلوءَ ٻانهن تي رکي هلڻ لڳي.

”هاڻي زال سان گڏ اسانجي ڇورين جي به ٻيڙي ٻوڙيندو،“ لالڻ ماءُ ڪرڪيو. ”اسانکي هاڻ جيئڻ جو ڪهڙو حق.“

”اڙي ٻاچائي، تون ڪهڙي نه سهڻي ٿي لڳين“ جنت چيو.

”ادي ڏوڙ پئي اٿم، لالڻ ته ٻڌي ٿي نٿو مامي ۽ نانيءَ ته طعنا ڏيئي ڏيئي اندر ساڙي رکيو اٿم. ٻاڻ ته برقعو به نٿو پائڻ ڏي آهه ڇا ڪريان، منهنجو ڪهڙو ڏوه....“

”ڀيون چون، ڪهڙو وڏين برقعو پاتو هو، ڀڙا لوڏي لوڏي مري ويون. تون جيڪو وٺي سو ڀاءِ آخر به ته انجنيئر جي زال آهين“. جنت حميده جي وجود ۾ پنهنجو روشن آئيندو ڏسندي چيو.

”پر ادي ڪيترو ماٺ ڪندس، مونکي ته لالڻ جي مرضي به رکڻي آهي نه، جنهن پڙهيل ڳڙهيل مائٽيون ٽلڏي مونسان شادي ڪئي. اڄ جيڪي به درجا انگريزي پڙهن ٿا سي به پاڻ کي شيءِ ٿا سمجهن.“

”ٻاچائي ور جي مرضي نه رکنديءَ ته هي ڪوڳيون ڪائي ويندئي، جيئڻ جنجال ڪري ڇڏيندئي. ڀلا ڀيون مٿو هڻ تون ڪن ٿي نه ڏين“.

”تيار آهين نه حميده؟“ لالڻ گهر ايندي چيو. ”جنت تون به تيار ٿي وٺ، زينو کي به چئينس.“

”اداتو هئين وڃو اسانکي امان ڪانه ڇڏيندي.“ ”جنت امان، بابا ۽ ڏاڏي جن پراڻي خيالن جا آهن انهن جو احترام ۽ تلخ ڳالهيون اکين تي ڀر حياتي اسانکي به گذارڻي آهي.“

لالڻ جيڪو هاڻي انجنيئر لال محمد خان ٿي پيو هو،

پنهي پينرن ۾ زال سوڊو ڪاريڊور کان نڪري ڪار تائين آيو.

”ت.... ت.... توهان!!“ ڪار جو در کولي لالڻ حيرانيءَ مان چيو. ”اي ها ابا اسين، سکهو ٽي موٽر ڪاهه!“

”ڇا ٿيو خير ته آهي ڏاڍي؟“

”اي سڀ خير آهي“ لالڻ ماءُ ورائيو ”جلدي ڪري موٽر کي هڪاينس ڦلم جو ٽيم نه ٽري وڃي!“

”توهين به.... !“

اي هائو.... و.... و! اسين به جيٺرو ساهه آهيون ’شلبم‘ جي ڦلم ڏسي هلي روح وندرائي اچون....“ ڏاڏيءَ چيو.

۽ پوءِ لالڻ مرڪندي گاڏي اسٽارٽ ڪئي.

——

جادو

"بي بي سائڻ، مان ڪٿي سمهان؟"

"هوڏانهن وراندي ۾، پٽ تي."

ڪتو ٻه تيل لڳل ڀرائيون ۽ ميريون رليون ڪٺي هيٺ وڇائي سمهي رهي ۽ سمهڻ سان ننڊ ڪٺي ويس.

"هيءَ ٻه ته ڪنهن جي جائي آهي! ڪيڏي نه ڏکي ستي پيئي آهي!" دل ۾ قياس جي جذبي ڪَر ڪنيس. پنهنجي ڌيءَ ڏانهن نظر وڌائين ته هوءَ نرم بستري واري پلنگ تي سک ۽ سانت سان ستي پئي هئي.

جڏهن هوءَ پنهنجي وڏي وڳر ۽ ويڙهي سان ڳوٺ واري حويليءَ ۾ رهندي هئي، ته ڍير ساريون دايون، گولهون پٽ تي ستل ڏسي ڪڏهن به ڪيس اهڙي سوچ نه ٿي هئي. پر هينئر نئين شهر ۾ سانگيئڙن ۽ جهانگيئڙن کان دور هڪ نئين جذبي هڪ نئين سوچ هن منجهه ڪيئن پيدا ٿي؛ هو پاڻ حيران هئي.

”ڪيترين ئي خالي ڪنڊن پيون آهن، آٿاري ڪٿي سنڀاريانس.... مهر، منهنجي پياري ۽ سڪيلڌي ڌيءَ انهن پٽ تي ستل هجي ته جيڪر مان ڪيڏي نه پيڙا ڀوڳيان.“ دل ئي چويس ته اٿي ڪٽ تي سنڀاريس.

ڪتو ننڊ ۾ ٻنهي الوٽ هئي ۽ ٻولن ڇپن وارو وات پٽيل هئس، انهن مان ڳگ وهي سٽيي ويهاڻي تي جذب ٿيڻ بدران پئي ترڪي.

”هان! مان هي ڇا ٿي ڪريان، هي ڇا چالي ڪٽ ڪنڊولن مان، پل ته ستي پئي هجي.... پيڙهين کان هن جا ابا ڏاڏا اسان پاڪن جو احترام ڪندا اچن.... اسانجي سڀاڳن قدمن تي پنهنجو سر نمائندا اچن.... مان پاڻ سان برابريءَ جو درجو ڏيئي اها ريت ريتي رهي آهيان! نه، نه مان وڏن جي پٽ نه ڀڄندس.... پل ته ستي پئي هجي .... ستي پئي هجي.... پئي هجي“.... هن ڪتوءَ جي ڇهري تي مٿاڇري نظر وجهندي ڪراهت کان ٿڪ آڇلي ۽ واپس وکون کڻي پنهنجي اوم جي گاديلي واري پلنگ ۾ ڦان ٿي پئي. پر ننڊ اکين کان سوين ڪوهه پري هئس، يادگيريون سندس هر سوچ تي ڇڻ ڇانئيون پئي ويون. صبح جو جڏهن ڪتوءَ جو پيءُ ڳوٺان ڪيس هٿ ڪم ڪار لاءِ ڇڏي ويو هو ته هوءَ اچڻ سان ڪيئن نه اڳڻ ۾ پيل جنڊيءَ واري نواڙ جي کٽ تي ٿي ويٺي هئي ۽ پوءِ ڪيئن نه هن ٻڄو گهروڙي ڏنو هئس: ”بي شرمي؛ شرم نٿو اچئي منهنجي اڳيان کٽ تي ٿي ويٺي آهين.“ هوءَ اوچتي دڙڪي کان ڏڪي ۽ وائڙي ٿي ڪيئن نه هيسجي هيٺ ٿي ويٺي هئي.

هن کي اهو به ياد آيو ته اچڻ سان جڏهن ڪتو هٿ ڏيئي ملي هيس ته هن ڪيئن نه ڏوڪ مان ڇنو هيس:

”مائهين اچا ليچڻ نه سيکاريا اٿئي ته پيهين مان ڪيئن

ملبو آهي؟“ هوءَ پنهنجي ڇيٽ جي چولي جي ڪنڊ کي
ڏسڻي ۾ آڱوٺي سان مهٽڻ لڳي هئي. ٻپ ۽ منهن هيٺو ڏئي
ويو هئس. ڪيس صفا هيسيل ڏسي رعبائتي ۽ هيبائتي نموني
سمجهائيندي چيو هئائين: ”ٻهر ٻيهڻ کي ٻيرين پٺي پوءِ ڪيڪر
ڪندي ڪر. اڄي سامائين آهين ٻر ٻايان ٿي حويلين ۾ اٿي
ويٺي ڪانهه آهين، نه وري ماڻهين ڪا فضيلت سيکاري اٿئي.“

سندس سوچ جو رخ هڪدم لفظ ”ٻيهڻ“ ڏانهن ڪِري
ويو. اڄ صبح سان سندس ٻنگيائي ڏيڍيءَ وٽ ٻيهي ڪيڻ
نه زور سان سڏ ڪندي چيو هئو! ”بيگم صاب جي، مهري
ٻيبي تے اندر نئين آئي؟“

”ائي هان، چا تي چوين؟ بي بي! ڪهڙي بي بي؟“

”جي ميري تيءَ حاڪم بي بي.“

”آئي کهوڙت، ندوري، مار ٻويو رسول جي، توهين
ٻه ٻيهون ٿيون ڏيو؟ سيد سان لکيو ڪيو هئي ڇا جنهن
منجهان اها ٻيبي جڻيئي!“

”ڪيا ڪهندے او بيگم صاب جي؟ تاڏيان ڳلان تے
مينون سمجهه نئين ٻڙديان.“ ڊڳيءَ مهانڊي ٻوڙهيءَ ٻنگيالي
ٻهاريءَ سان ٻنيون ڪنهندي چيو.

”ڪس دي کهوڙي؟ تے ڪيڙا سيد؟“

”ائي ڪجهه نه، ڏاڻ وچ هتان ڏر، ڪونهي ڏيٺهين
ٻنگيائي هتي. صبح سان ماڻهءَ ساڙڻ آئي آهين ۽ پاڪن جي
جتيءَ ۾ ٿي ٻير وجهين.“

”ڪيڏي نه ڳٽي ۽ خيال اٿن جوان ڏيڻن جو! اکين
کان ٿورو هيڏانهن هوڏانهن ٿيون تہ بس سندن مائرون
جهڙيون چريون. اسان ليکي تہ ٻنگيائيون آهن جو آڪ ئي
نٿي ٻڌي، ٻر عزت هرڪنهن کي پياري ٿئي ٿي.“

سوچ جو رخ ٽڙي پنهنجي جوان ڌيءَ ڏانهن ويس:
"ڇا ڪريان... ڪو سنگ نٿو ملي.... پنهنجن ۾ ته ڪا اهڙي واهه ناهي.... ڌارين ۾ به مائٽيون ته گهٽيءَ چڱيون آهن پر آهي سڀ امتي آهن، ۽ امتين ۾ بي بي!" اهو سوچي ڇرڪي پئي.... ڪيس ڊپ ٿيو ته انهن ڪيترين ئي بيبين جيان ڌيءُس به ڪنهن امتيءَ سان سول ميرج ڪري نه رڳو پنهنجي قيام ڪاري ڪري پر خاندان تي به داغ لڳائي.

اوچتو ياد آيس پنهنجي سڳي سوٽ۔ سيد دادن سائين جي زال .... بي بي امير زادي، جنهن نه لٽو ميرج ڪئي نه سول ميرج. باقي جهنڊولن وارن وارو ڪاڙهو ڊولڙو پٽ سو ڇٽي ڏنو هيائينس. جنهن سان لاشڪ ته سندس پيڙهائتي لوهه مروڙ ٻانهي دلاور جي ڌيءَ دل هئي. آپ اڪيئن ٻي ڏنو. ته به سيڻي ڊولڙي کي ٻاٻو پاون سائين ڪري نه رڳو جتي سوڙو جهوليءَ ۾ ويهاريو پر دادن سائين جي مٿي پچاٽان پڳ ٻڌي راڄ جو وڏو به ڪيائونس.

ائين ڇو....؟ ائين ڇو؟ ڇاڪو ته سول ميرج کان اهو ڪم ڀلو ئي نه ئي قيام ڪاري ٿيڻ جو ڊپ نه ئي خاندان تي داغ لڳڻ جو خطرو.

اهي مرد وري ڪهڙا ستا جتا آهن. جڏهن پنهنجو اولاد ٻليءَ ٻاڙيندا وتندا آهن تڏهن ته ڪين ڪائي غيرت ڪانه اچي. سوين سچا سيد ۽ بيبيون ٻه گولاڙا ۽ ٻانهيون ٿيو وتا پلجن.

ته ڇاڪو رت جا رشتا يا خون جي ڪشش ڪجهه به ناهي. اهو سڀ ڍونگ آهي. ذهن جنهن کي دنياوي دستور موجب شعوري طرح قبول ڪريءَ اهو ئي سڀ ڪجهه آهي.

پر خير .... سيد جي گهر ۾ ڪو ڪوچڙو به جنم

وڌندو ته اهو سيد نه ٿيندو ته ڀيو ڇا ٿيندو! انهيءَ ۾ ڪهڙو ڀلو ٿيو. هن مرڪي سوچيو. ڏيتي ليتيءَ ۾ ڪهڙو گناهه.... ڪير وڃي ساڳيو پٽ ۾ ڀيو. آهي سيدن جي حويليءَ ۾ سيد ٿي پلجن ٿا ته ٻيءون آرياڻيون به ڇو نه گوليون پانهيون ٿي پلجن .... پر.... مان پنهنجي ڌيءَ لاءِ ڪنهن کي آڳر ڪٽڻ نه ڏيندس. آها آڪ ٿي ڪيڏي ڇڏيندس جا مٿس ميري نظر وجهي ....

”سائينءَ کي به جوان ڌيءَ جي ڪا اون ٿي ڪانهي، پانهن سهراندي ڏيو ويٺو آهي.“ سندس خيال مڙسس ڏانهن ويو.

”اڄ ته ڇگي دير ڪئي اٿس. هوندو پنهنجي شونق شڪارن ۾ پورو، مان ته ڪڏهن اعتراض نه ڪندي آهيان. هرو پرو مرد جي پٺيان ڪهڙي لائڻ ڪا ڇگي ته ناهي. مردن جو شان ٿي انهيءَ ۾ آهي. آخر مرد جو ٿياءَ پل سو سريتون هجنس. مور نه مٽ سنهنجو. منهنجو مان ته وري به مٿاهون آهي سون ۾ ڳاڙهي ٿي ويٺي آهيان، ٻيو ڪهڙو سک کپيم! مون جهڙا ته شال ڪنهن جا ڀاڳ ٿين. رب سائين منهنجي ڇڙيءَ جا به نصيب موچارا ڪندو.“

ڦري ڪهري سوچ جو رخ وري ڌيءُس ڏانهن ايو.

”هائي ته قيامت جون نشانيون اچي ويون آهن، آسٽهن ۾ به ٻيءون آثارين پيا .... ڀلا آستيءَ جو اڪر ايڏو ڪيريل ۾ نيچ محسوس ڇو ٿو ٿئي .... مسلمان ته سڀئي نبيءَ جي امت آهن .... ڇا مان نبيءَ جي امت ناهيان .... مان آسٽهن سان گڏ ڏينهن قيام جي ڪلمو پڙهي نه آئندس ڇا ....؟ رسول پاڪ پنهنجي پٽيءَ جو سگ غلام سان ڪرائي سگهون ٿا ته مان نعوذ بالله ان کان به مٿي آهيان ڇا؟.... مان به ڌيءَ جي مائٽي پاهر ڪندس .... مان اهو فرق ميٽي رهندس .... هاڻ ته هر ڪو گرو گنجو سيد ٿي پيو آهي .... مٺو ڪڏن! واٺها به عرب ۾

سيد پيا سڏجن .... پر .... پر .... اسان .... اسانجي ته خير ڳي ڳالهه آهي .... اسين تہ آهيون ئي برتر .... اسان کي پيڙهن کان برتري جو احساس ڏياريو ويو آهي .... جيڪو مان ۽ مرتبو رب اسانکي ڏياريو آهي، سو شال دائم ۽ قائم هجي.
ڪير سڙي ته پيو سڙي .... پيو ٻري .... ٻل پيا ٻيرين پون.... ٻل ته پيا ڪنڌ نوائين .... سيد جو سڱ نہ مليو ته حق بخشائي ڇڏيندي مانس. ست پيڙهيون آڪاڏي ڏيڻ ڪاڻ نہ لڄائيندس."

چاري لڳل دونهانئيل ذهن سان آخري فيصلو ڪري هوءَ کهري ننڊ سمهي رهي.

مٺي مراد

اهو آپ اڪيلين پٺي ڏٺو ته وڏيرو مبارڪ علي باجنس جهڙو سهڙو ڪٺي ڪاسي جيتري ڪا ڪسر هئي ته ڪٺي ته پروڙڻ پوري ڪري ڇڏي، جيڪي شهرن ڪي به شهه ڏيو بيٺا هئا. اهو راوڻ توڙي جو اڌ وهي ڏيهو ته به پار آهي ئي پراڻا. ڪراڙي ڏينهن جيان واڄهه وجهيو اونڌاين ڪوٺين ۾ پيو هوندو هو. جا ڦاٽي ناهي سا ڦٽڪي ناهي. ويندڙن جا پيرا ڏسبا هئا ته ايندڙن جا ڪونه. اها ته جن ڪن ئي ڪانه هئي ته ڪو ڏاڪ منجهند جو وڏيري شاهه بانو پيتين مان 'خاشا' بسترا ڪيائڻ ڪاٺ نئين ساماٽيل پانهي ساڻ ڪري انهيءَ پاسي اچي نڪرندي. ڪيس ڏسي وڏيري جي حياتي ڇڏائجي وئي.

"ايڏهين ڪوپ ۾ ڇا پيو ڪرين؟" عينڪ، ٽونگي سان مٿي ڪري، ڇاپين جو ڇڳو پانهيءَ جي حوالي ڪندي عجب مان پڇڻ لڳي.

"ٿڌڙي جاءِ آ نه، مونکي اتي سمهڻ ۾ فرحت ٿي اچي."

"ايئرڪنڊيشن مان آلا ٿي نڪتا ڇا؟" هن رهڙ ڏني.

"جيڪو مزو قدرتي ٿڌڪار ۾ آ، سو ايئرڪنڊيشنر جي پوُن پون ۾ ڪٿان ليئي."

هن گوڏ جو پلاند ٿاهي؛ ڏندڙا ڪيي ورائيو پر نئين ٺڪار جي صاف بچي نڪرڻ تي دل ئي دل ۾ جڪ پٺي ڪاڏا.

شاهه‌بانو ته هونءَ به ڪيس ڪانه ٿي وٺي، جو ڏاڏي پوڙيون ورلي وٺن. مڙيئي الو پلو ڪيو پئي وقت نيايائين. هن به کهٽا ڏينهن آسرو پلي لا طمع پنجي وجي ٽي-وي ۽ ريڊيو سان لنئون لاتو. جتان ذڪاتن جا ذڪر پڌيو پٺي سبحان‌الله سبحان‌الله ڪندي هئي ته ڪڏهن وري 'بُل' مارڪه ڪلام ۽ ڪافيون پڌيو پٺي دل پرچائيندي هئي. جڏهن مبارڪ علي کي هين منجهان ڪا مٺي مراد نه ملي ته وجهه ملنديئي بنا دير وڃي پي پرٽيو

جنهن سان منڊي منڊي ۾ هُن ڦرڙو ته رکيو ۽ ڪيئي ساوڻ سيارا لنگهي ويا پر ڪو ڀوڏو ڪونه ڀريو ته آئندي ويهندي ميٽڙن جيان طعنا ٽُنڪا ۽ ڏين شاديءَ جون دل هول ڏياريندڙ ڏمڪيون ڏيئي ڏيئي ڪيس هيسائي ڇڏيو. نتيجي ۾ هوءَ به وڃي ٿي درگاهن ڀلي- راتيون مقامن ۾ اوجاڳا ڪيندي ته ڏينهن زيارتن ۾ وارن سان ٻهاريون ڏيندي گذرڻ لڳس. ڳچيءَ ۾ ڳارا وجهيو چوڙو پئي پير سوريندي هئي ته من ڪنهنجي دعا سان ڪا مني مراد ملي پئي. ولوءَ ڀوپي ڪان وٺي مارُل مستانيءَ جي آستاني تائين اهڙو ڪو در نه رهيل هو جت تعويذن ڦيٽن ڦڻيان هن جهوت جهوتان نه ڪئي هجي. حويليءَ ۾ ويهڻ ته خير ڪو، پر ڪڏهن ويهندي به ته اوڙي پاڙي جا مڙئي مهاندا غاليچي تي پلٿي هڻيون ويٺائي ويٺا هوندا هئا. هڪڙي ڀلاند چنڊي آئندي ته مٿان ڀي اچي پاڻ سٽيندي. درويشن ديوانن جا نوان نوان ڏس، تعويذ ٽڙن ۽ خوابن خيالن جا اڻ ميا 'نذرانا' پرمٽڙيءَ جي جهوليءَ ۾ وجهي پنهنجي آدي ڪٽنيءَ جي پورت ڪيو بالم ٻٽيون ٻيون ڀوليءَ جيان هلائينديون هيس. وهم ڪيس انين وڪوڙي ويا جيئن مانجهانداٽيءَ کي رسو. ڏهاڪو کن مهانڊا ساڻ ڪري قافلي جي صورت ۾ جتان به لنگهندي هئي ته ڪنهن نه ڪنهن تربت کي ڏسي آتي ضرور ترسندي هئي ته مٿان 'ولي' نه ڏمرجي. پر جي جيپ اڳتي نڪري وڃي ته رڙ ڪري ڊرائيور کي چوندي:

"اي ٻيهجان، ٻيهجان يعقوب! ٿورو پوئتي هل ته سلام ڀري وٺان."

انهيءَ ٿڙ ڦٿڙ ۾ ٻرقعو به جيپ جي ڦيٿي ۾ اچي ويس، مٿي مٿي ٻچي ته به آڏلندو فخر سان چوڻ لڳي:

"اٿي ڏٺو معجزو، اهو سائين ڀڙ واري پير ڇڪيو اٿم پاڻ ڏي - منهنجي ڇڪ ٿي اٿس، مٿان ڀٽ ڏيوس."

ڪڏهن ڪليو ڪلايو ته ڪڏهن وڏيري جي ڊپ کان

اک ڇپ ۾ سارو ڏينهن هلي هلي نه رڳو هن مومنياڻيءَ جي برقعي جو پڪو رنگ آڏاڻو پر ساڻن جهڙي ترڪڻي لسي ڪل ٻه فڪر ڳنڍين ۾ ڪاڙهن لڪن ۾ لوساڻجي ڪوري باقتي جو روپ ورتو ته مبارڪ علي ٻه پنهنجا پرڙا ساهيا. ٻهرين ٿي آڏام ۾ هُن جي اک وڃي برقعا پوش نرس تي پئي. قضا سان جنهن جو لنگهه ٿي شاهي حويليءَ اڳيان ٿيڻ لڳو. هن جي نئين فيشن واري سئنڊل جي پاڻنيڊ هيل ٻڌڻ پيرن سميت هيانءُ ۾ ائين کپي ويس جيئن ڪلي کپي ٻيت ۾. تنهن ڏينهن کان پوءِ روزانو اسٽيريو ٽيپ ڪٽائي نم جي ڇانو ۾ شاندار ولي وڇايل ڳاڙهن پاون واري کٽ تي ويهي هاسيڪار وڏيون ڪنگهڪارون ڪري ڇيڙي نبيري وارن سان وينو حال احوال ڪندو هو. بس رڳو سئنڊل جي ڪڙڪي ٻڌڻ جي دير هوندي هئي جو ٽيپ جي ٻلي واري بٽڻ کي دٻائيندو هو. جنهن ۾ ڳاتل سمورا گيت سندس دل جي ترجماني پيا ڪندا هئا.

'تنهنجي اچڻ جون وانڊيون
نيت نت آيي نهاريان' ته ڪڏهن وري
'منهنجي اڱڻ اچين موسان مُرڪي ملين
تنهنجي قدمن تان قربان ٿيان'.

ڙال ذات کي مرد ماڻهوءَ جي ڪهڙي ادا، خبر ناهي ڪڏهن، ڪٿي ۽ ڪيئن وٺي وڃي. لاشڪ ته مڙوائي اسٽائيل نرس کي به موهي ڇڏيو- جنهن جو ثبوت آهي نت نوان عطر ۽ مستيون سينٽون هيون جن جو استعمال شايد ته هوءَ پاڻيءَ جيان ڪرڻ لڳي جو سندس لنگهندي ٿي انهن جون مهڪارون وڏيري جي چوگرد پکڙجي پئي ويون. جن کي هن وڏا ساهه کڻي پئي جهٽيو نه ته جيڪر اهڙين سادين سينٽن کي هو ٽڪ ٿي نه هڻي.

نينهن نيٺ هٿي هنڌ ڪيو. جلد ئي ڪنوار ٻنجي ڪڙڻ

ڪوڙن ۾ اچي قابو ٿي پر،
’ڄاڏي وچي واڳهو تاڏي پاڻي تانگهو‘
جيان لڳو ٿي ته اها شادي به وڏيري کي ٻانهه نه پئي، جو انهيءَ سان سندس ڳوڙن جو پراڻو سور تهائين سهڻ کان ٻاهر ٿي ويو. لاچار ڪيس سرڪاري اسپتال جي در اڳيان ويٺل چورن واريءَ سان رابطو قائم ڪرڻو پيو جنهن چئن چورن وارو سنياريل ٽيو سڄڻائيون ڏيئي سندس حوالي ڪيو. رات ٿيندي ته هئو مٺو ٺاري پلنگ هيٺان هٿ ڏگهيري ٽيو سيريندو ۽ هرهڪ ڳوڙي کي مڪڻ ذرو مکي پڻ ٻه چورون ڇهڻائي ڇڏيندو هو. تڏهن وڃي ڪنهن حال ۾ ڏسبو هو. نئين جوءِ تي سندس گهڻو راز هيو جو سارو ڏينهن هنج ۾ ليٽيو پيو مٺي کي سيرون ڏياريندو هيس. اجان هن پيار جي ڇانو ۾ کي ڳڙيون ٿي ڪونه گهاريون ته جوڻس جو ارواح هن تان کڄي ويو. ڪجهه ڏيہي واري لقاءُ ڪري، ڪجهه مهل ڪمهل ڏوٿ پڪ سان پاڏي جيڏو وات ڦاڙي ڏاڻن ڪوڙڻ جي عادت جي ڪري ته ڪجهه وري مٺي مراد ماڻڻ ۾ دير ٿيڻ ڪري. هو ڪيس نڙيءَ ۾ ڦاٿل ان مک جيان لڳو جيڪا نه ڪڍي سگهجي نه ڳهي سگهجي.

هوءَ ڏاڍي حيران پريشان رهڻ لڳي. گهڻو ته ٿو ته ڪو ڪتابڙو ڪٽي روح وندرائيندي هئي نه ته مٺي کي ٻني ٻڌيو ٻئي ڪنڊون پاسا ڳوليندي هئي، پائين ته وڏيرو ٻري هجي ته چڱو.

هو اجان شهر وڃي ويجهو ٿي مس آيس ته ٻوٽ ٻيڙو ڪري چوڻ لڳي:

”وڏيرا ايڏهين ايڏهين! آءٌ چاڪ ڪونه آهيان.“

”چو مٺا، هاڻ مان توکي ڪونه ٿو وڻان ڇا؟“ هن ٻيڻي ٿي پڇيو.

”چو ڪونه ٿو وڻين“، هوءَ ڪٽ تي جنگهون سيون

ڪندي چوڻ لڳي. ”گهٽي ٿو وٽين پر ڇا ڪيان جو مٺي جي مور ڪري ڪا ڳالهه ئي نٿي وڻي.“

”پر ۾ ويهڻ تي به مارشل لا لڳل آ ڇا؟“

”ويهه پلي اکين تي پر ڪٽ ڪي ڏڏڪو نه ڏجانءِ.“

اهو ٻڌڻ مان هن جي سموري حشمت نڪري وئي. سگريٽ دکائيندي چوڻ لڳو:

”مٺا هينئر ته اهڙيون وچوڙيون ڪيئه ته اڳتي الائي ڇا ٿيندو؟“

”آلا، اها ڳالهه ناهي.“

”نيٺ به، ڪائي ته ڳالهه هوندي؟“

”خالي هيانءُ، جانهه جي هڪ ڪوپ مان پڪيون ساريون ئي ڳوريون ڳيڻيون اٿم. ڪاڏو ته وٽي ئي ڪو نه. ڏڏڪي مان تهائين دل ٿي ڪڇي ٿي. هوءَ ڪرسي ٿي اٿي؛ اورتي ريڙهي اچي ويهه.“

ائين چوندي ڪيس اڙڪو آيو.

”بس بس، مان سمجهي ويس. آهي ڪو ڪچو پڪو الله مان اميد ڪا لاهبي ڇا. ڏيريون سوڀريون ته ٿينديون ئي آهن.“

ائين جئي ڏکهي خميس جيڪا مٺي ڪچي وئي هيس، هيٺ ڪري ڪمري مان ڦونڊجي ٻاهر نڪتو ته هن پاسو ورائيندي ٻاٽمرادو پڪيو.

”ڪيس خدا، ڏني نه ورتي مٺو راه گناهه جو پاسا ڪيڍي وڃيم ها. اهڙو قرب ئي گهوريو جنهن مان هوند نه شڪر.“

هو اچا ورانڊو ئي پار ڪري رهيو هو ته مهڙ ۾ ئي ڪيس حويليءَ جي خاص ٻانهي جافران ملي، جنهن جو ڪنهن زماني ۾ ساڻس ريزڪي حساب ڪتاب هلندڙ هو.

”ڏاڍو خوش ٿيو ڏسجين وڏيرا.“

”مبارڪون هجنئي جافران، اڄ تو واري وڏيري اڙڪا ٿي ڏي.“

”هون! اهڙا ته مان ڏينهن ۾ ڏهه ايڙڪا ڏيان.“

اهو ٻڌي هن جي هٿ مان 'گولڊ ليف' جو پئڪٽ ڇڏائجي ويو.

”وڏيري جند ڇڏائڻ لاءِ بهانو ڪيو هوندو.“

هوءَ پٽ تان پئڪٽ کڻي کيس ڏيندي ٽوڪ مان چوڻ لڳي.

”بهانو ڇا لاءِ ڪندي، هن جو ته مون سان ڏاڍو قرب آهي، جافران تون سڙين ٿي.“

”ڏک هئي ڪڍين ها وڏيرا، پر اها ڳالهه نه ڪرين ها.“ هن سندس اکين ۾ اکيون پائيندي چيو. ”مان ڇو تنهنجين خوشين کان ارهي ٿيندس. مان ته پاڻ....“

”هون!“ هن کيس چخي ٿي نه ڪئي ۽ وڏائيءَ مان هليو آيو، پر جافران جي ٽوڪ ڀري مرڪ جي ڪري هن جي دل ۾ انيڪ شڪ گمان پئجي ويا.

ڏينهن پڄاڻان، جڏهن جافران جي ڳالهه سورهن آنا سچ نڪتي ته مورو عشق، ڦيشڪ ٿي ويو، اجايون لوڙهون ڏيئي ڏيئي هن سندس پٽا ئي لوڙين رکيا.

هيءَ به پنهنجي وڏيءَ جو ويڄ نه طبيب پائيندي هر وقت ٽڌا ساهه ڀري انهيءَ گهڙيءَ کي پٽيندي هئي جڏهن هن سائس پيچ پاتو هو.

وڏيري مبارڪ عليءَ جي، ڪوراڙ بلا جهڙي اسي مت ڪڏهن ماڻ ته پٽ کان به پهه ڏاڪا گوهه کڻي وئي. صبح سانجهي پڌر ۾ چلم ڏيڪي آئي وئي اڳيان پٺي ننهن جا روئڻا روئيندي هئي. ڪنهن کڻي پڇيو:

”سائڻ آهي ڪا وڏيري جي گهر اميدواري؟“

”امڙ ڪٿان آيون اميدون،“ هن ڪاٺا ٿيل لغڙ جيان وراڪو ڪاڏو. ”ڦنڊرون ڪاهي اچي گهر ۾ وڌيون اٿس جي نه ڏهڻ جون نه کهڻ جون. مونکي ته انهن ۾ ڪو حال ٿي

ڏنو سمجهي، ڇوڪري جي قسمت ۾ ئي ڪي سنڌيون لکيل هيون.“

”سائڻ وري به ڪٿي شادي ڪرائينس، شرع ۾ ڪهڙو شرم.“

”امڙ ڏسي وائسي اک جو ڪير اک ۾ ڪير ڏهائيندو- ٽي اڳ ئي ويٺيون آهن. چوٿين ڏکي ماندي.“

”چونه ملندي، ملڪيت آ ته ڪهڙي پرواهه، سڪي منجهي ٿيو ويٺي ڪائيندي.“

”ائي ڪيئن ۾ چا آهي- ڪو ڪيئن لاءِ ڪونه ٿي گهرايانس- جنهن ڳالهه لاءِ ٿي ڦاهو ڪان؛ دعا ڪيو ته شال اها پوري ٿئي.“

اهو ٻڌي ويڙهي جي ماڇاڻين مان هڪڙيءَ چرچو ڪندي چيو:

”جيجان امان ڪي جي وڏيرو گهر ۾ زالون ڪري ويهاري ها ته هوند ٻارن جو ڳنديون پري ڏيونس ها.“

”ائي لاچار ٿيو آ وڏيري ڪي. اسين مهاڻين ماڇاڻين جا ٻار ڪاڏي ڪيون ها.“ هو تيئن ڳوڙي تي چڙهي.

”جيجان اهو به شڪر ڪر جو ماڇاڻين مان ويچاري جي ڌيڙهي ته پيدا ٿي پئي ها- خاندانڻين مان ته پير جو ڪکڙو به ڪونه آيو.“

هن ڪي ڪو جواب نه سمجهيو ته گڙ گڙ ڪري چلم مان رانتا سوٽا پرڻ لڳي.

روز جا توتڙا ٻڌي ٻڌي نيٺ راڄوٽي ۾ وڏيري جي ماڻ پٽ جي چوٿين شاديءَ جي سنپت جو فيصلو ڪري ورتو. حجامڻ ڏانهن ماڻهو ڊوڙايو ويو جيڪا آن دم ئي ڳاڙهو رومال ۾ ناس جي دبلي ساڻ ڪري اچي حويليءَ تي پهتي ۽ ٻاڙي پتيءَ جا پئسا وٺي اوڏانهن رواني ٿي جتي ڇوڪريون سجهنديون هيس. وڏي ڳيهه ڳيهان ڪانپوءِ پڪو نيٺ شاهدان جي نالي نڪتو، جنهن جي سڀ ڪان وڏي ڳالهه اها هئي ته هوءَ بيحد غريب مائٽن جي مٺي جو ٻار هئي- پئي مٺا وڏيري جي ڪنڌي رهيا، هڪ وار وري ڳاڙهو کهوٽ ٿيو- جيتر پٽ پڌري ٿئي تيتر هنجو مڙهه مقام اچا رولڙي ۾ هيو.

چوويهہ ڪيرات سون جهڙي سدا سهڻي لکيو لوڙڻ ڪاڻ شرنائين جي گونجار ۾ ڍُهلن دمامن سان حويليءَ جي ٻڌر ۾ پير پاتو تہ هُن پنهنجي زندگيءَ ۾ نئين سنئين بهار جا جهونڪا محسوس ڪيا.

لنکهيائين پنهنجون ويڻل نيڙيون مرليون ڪيون تہ انهن ڳل ڪاري ڏاوڻ واري شورڪي نٿ سان گهوٽ ماءُ ۾ ست سري دهري وارو ڳاٽ مٿي ڪري تاڙين جو ڦهڪو لائيندي سر ڪڍيو:

'تنهنجي چاچن پيتو کير الا،
تو سان حامي حضرت پير الا....'

غاليچن تي راڄ سان گڏ، مهمانن جيان رنگ برنگي بلهن واري جهرمير ڪندڙ ڪنڌ ۾ ويهي ڏيئي پهاچون ساڳي 'گريڻ' تي پهچڻ ڪري پاڻ ۾ کير پت تي هيانءَ هاڪو ڪرڻ لڳيون.

"اسان کيچ ڪٽيو باقي اها ڏينهڪڙي اچي سونا آنا لاهيندي."

"مٿو اگهاڙو ڪري ڌر تنيءَ جو پئي هٿ ڪٽي چاچيءَ جي ستن پيڙهين کي نہ پتيائين تہ منهنجو نالو بہ ڪنهن ڪتيءَ تي رکجو."

"ائي مٺي مڙهانگ کي تہ ڏسو ڪيئن نہ ڪانيٽيون ڪنيو بيٺي نچي."

"اسان پيري بہ تہ ائين پئي نچي نہ؟"

"هٺڻ ڏينس ڪانيٽيون، پاڻهي خبر پوندس، جڏهن تريون ڪوڙينديس."

مس مس ڪري وڃي ساٽ سوڻ پورا ٿيا- هوڏانهن گهوٽ بہ دوستن، عزيزن کان رسا ڏوڙائي سينگاريل ڪمريءَ ۾ اچي ڪنوار پيڙو ٿيو- جرڪندڙ گهونگهٽ هٽائي، ڪاڏي مٿي ڪري چوڻ لڳو:

"منل، اهڙي سونهن منهنجي اک نہ ڏٺل.... مان ازل کان ٿي

تنهنجي قرب جو ڪنل."

ماڪيءَ لار جيان ڪنن ۾ رڻ وارا مٺا ٻول نه چاهيندي به الائي ڇو شاهدان ڪي سيڪرين جيان لڳا البت برجستو آواز ڪيس وٺيو.

"ميٺل اڪيون ڪول.... مون ڏي نهار ته سهي...." هُن پنهنجا ڇپ ڇمڻي جيان وچائيندي چيو.

لحظي لاءِ هن اکيون کڻي ڏانهس نهاريو ته ڪيس ائين لڳو ته هوءَ موتئي جي ڪومل مکڙيءَ مان ڦري هڪدم ڌوهر بڻجي پئي آهي.... رڻ جو ساٿي.... هن ڳيت ڏني ته بيشمار ڪنڊا نڙيءَ ۾ اٽڪي پيس، جن اهان به ڪيس خاطري ڏياري تـه هاڻ اهي رڻ - پٽ ها رواڙا، سندس نصيب آهن.

ڏک مان هن جون اکيون ساوڻ جي مند ۾ نديءَ وانگر آٿلي پيون - مبارڪ علي گهبرائجي ڪٽي ڪيس پنهنجي ڊبل فوم جهڙي ڇاتيءَ سان لاتو.

"رو نه ميٺا، مان ڄاڻان ٿو مائٽن جي وڇوڙي توکي بيحال ڪيو آ، دلجاءِ ڪر ڪهڻ تـو سان جلد ملائبو- هت توکي ڪائي تڪليف نـه ٿيندي. مـان سڀـ و سارو تنهنجو آهيـان، جيسين سسيءَ ۾ ساهه آهي تيسين رڳو تنهنجو ٿـي رهندس، تنهنجي سڪ ڪڏهن نـه گهٽبي."

وڏيري جو چاڳ نئين ڪنوار تي ڏينهون ڏينهن وڌيڪ ٿيندو ويو.

هيتان هُتان ڦيريو مٺا، ميٺا ڪيو بيٺـو هيس. سسٽس به گهور گهور ٿيڻ لڳي، "منهنجي سوياري ٻچڙي صدقو ٿيانءِ گهور وڃانءِ! سوپ نيٺ وري به منهنجي تـو مان ٿيندي، ماءُ - پٽ پئي تو ۾ اکيون وجهو اميدوار ٿيا ويٺا آهيون."

ائين چوندي سسٽس جهڙو آئي ڪيس ڀاڪر پاتو ته سندس منهن وارو ٻوڙهو آيو هڏو ٺڪاءُ ٿي ويو شاهدان جي لونڊڙي ۾. هن ڪان دانهن نڪري وئي.

"چاچي، چاچي! مـاري وڌءِ. منهنجي لونڊڙي هڏي سان

ڏوڙي رکيم."

"گڏهه کي به کو گج پائبو،" هوءَ مٿس ڏاڪا ڀڏي چڙهي وئي. "منهنجي پاڪر ۾ تي تنهنجي لونڊڙي پڇي.... بلي! اهڙي تون نازڪڙي ٿي پئي آهين، پينگين مائٽن جي گهر به اهڙا لاڏ هيم؟ دعا ڪر منهنجي شهزادي پٽ کي جنهن پئي مٿا ڪٽي اگهايئي نه ته يا چمار پئي چاٺين ڀهارين ها."

سسٽس ڪر ڪر ڪندي ئي ڪوٺيءَ ڏانهن وئي ته هين دري مان ليٺو پائي ٻانهيءَ کي سڏيو جا ڊوڙندي آئي- سندس ڏامٺي هاڻو منهن ڏسي پريشانيءَ مان پڇڻ لڳي، "مان صدقو! چا ٿيئي ننڍي سائڻ؟"

"تو واري ٻانپ وڏيريءَ قرب ڏيئي ماڳهين پورو ٿي ڪيم."

"اٺي گهوڙت، مئيس!" ٻانهيءَ مٿر تي هٿ هڻي چيو، "سائين وڏيرو ايندو ته چا چوندو؟"

"اهو ڪـٽل وري چا ڪندو، ڪانگن کي جي‌سونا ڪنپ هجن ها ته آڏامندي پيا ڏسجن ها."

"سائڻ اهڙو ڀهاڪو ته اسان ڪونه ڀڏو، اسان ته پيو ڀڏو هو...."

" اٺي چوري هل، دل نه ڪچي ڪر، سگهو وڃي چيڪو پتر ڪوسو ڪري آ ته ڏاڪوڙ ڪيان."

آڌيءَ رات جو وڏيرو مبارڪ پنهنجي بيڊ روم ۾ بي‌آراميءَ مان پاسا ورائڻ لڳو، جوٽس کي به جڏهن پاسن وارا آيا گوڏا ۽ نوڪدار ڏونئيون لڳيون ته هن ننڊاڪڙي بيزاريءَ مان چيو:

"چا ٿيو اٺي وڏيرا، ڪـُکيون ڪيڏي وڌيون اٿئي."

"ڪيڙو...." هٿن ايذاءَ سان مس ايترو چيو ته هين 'اٺي گهوڙا' ڪري پلنگ تان هيٺ ٽپو ڏنـو ۽ اڇيءَ چادر ڏي دهشت ڀريل نظرن سان نهارڻ لڳي.

"پٺو نه ڪر، کو هنڌ ۾ ته ڪونه ٿو هلي."

"تڏهن خواب ۾ ڏٺئي چا؟"

”ماں اهڙو بد ذوق ناهيان جو خوابن ۾ ڪيڙا ڏسان، ڏاٽ واري ڪيڙي سور ڪان بيحال ڪري رکيو آ.... هاء هاء.... الا زي....“ هو چنگهڻ لڳو.

”ڏاڻن ۾ به ڪيٽان پيا اٿئي! بس وڏيرا هاڻ تون چُٽين.“

”ڇو ماں چٽس، اِها وائي ته نه ڪيل، ڪا سهل ڪهڙي ڪا ڪهڙي.“ هن کي ڪيسڪاٽ اچي ويو ته به ڦونڊجي چوڻ لڳو، ”صبح ساں ٿو وڃي ڏاٽ ڪيرايان.“

”ڪيڏانهن ويندين مجبور وڄهائڻ، اهي هاٿهي ڇٽي پوندء.“

”ماں اهڙو ويل ته ڪونه هان.“

”اِنهيءَ ڪانپوء ڪهڙو ڇٽو اڳندء.“

”مٿو نه هڻ، سڀهي پٺو ماٺ ڪري.“

ائين چوندي هو جيئڻ ’الا‘ ڪري آٿيو ته وڃي چيلهه ڀر ڪريو. هن اڳتي وڌي سهارو ڏنس ته چڙ ماں پانهن کي آچل ڏيندي چوڻ لڳو: ”تنهنجي آڏيتڪين ٻڪڻ ڪري پير کسڪي ويو، ڪو جڏو ته ناهيان جو آتاريم ٿي.“

”پير يا گوڏو ٽڙي پيئي؟“

”گوڏو ڇو ٽڙندو، اِها ته وائيءَ جي سور جي مصيبت آ، نه ته ماں ڪو ڪراڙو ٿورو ٿي آهيان جو هينئر ٿي ٿي منهنجا گوڏا ڦيرائين.“

ائين چئي پلنگ جي ٽيڪ تي آٿي ڪڙو ٿيو تہ پر ۾ رکيل چانديءَ جي گلاس هيٺ اچي ڦهڪو ڪيو.

”ڪهڙا ڦوڙٿوت پاريا اٿئي آڌيءَ رات جوا چپا ڪپئي؟ مونکي ڇٺو ته آئي ڏيانھ نه.“

”ڪٻت ماں ڏاٽ جي دوا ليئڻي ته ڪٽي آ. هن پلنگ تي ويهندي چيو.

ڪمري جون چار ئي بتيون پاري به ڪيس ڪا دوا نه لڌي ته آخر ۾ سسٽس جي ناس جي ڊبليءَ ماں چپٽي ناس جي پري آٽي وڏيري جي ڪاڏل ڏاٽ ۾ وڌائين.

”من تنهنجي سهڻن هٿن جي صدقي اهو سور ٽري پوي.“
هڻن ليٽندي چيو. هيءَ به پاسي ۾ اچي ڀڄي رهيس.

جڏهن وڏيري جي وات مان رکي رکي عجيب قسم جا ڦوڪارا نڪرڻ لڳا ته هن کي خاطري ٿي ته کيس ننڊ ڪٺي وئي، پر هن جي پنهنجي ننڊ ڀڄ ڪري آڏاڻي وئي.

سدا جيان، سوليءَ جهڙيون سوچون اچي ڳليءِ پيس. ظاهري ته گهڻئي رعب تاب رکيو ويٺي هئي پر اندر ۾ لڳل لوريءَ کيس پل لاءِ به سک جو ساهه نه کڻڻ ڏنو هو- هن اها زندگي، جهڙي به هئي مقدر جو لکيو ڄاڻي جيئن تيئن ڪري گهارڻ جو فيصلو به ڪري ورتو. پر هڪ آسري .... هڪ سهاري.

جڏهن ڪوڙ ڏينهن لنگهي ويا ته پڪ ٿي هيس ته هيءَ آها ٿوهر نه هئي جنهن جي لامن ۾ گل به نسرندا آهن. هن جي ڀاڳ ۾ ته رڳو خوفناڪ نوڪدار ڪنڊا هئا.

تنهن رات هن سوچي سوچي پڪو پهه ڪيو ته هوءَ عملي طرح به ٿوهر جو وڻ بڻجي وڏيري جي سامهون ايندي.

سڄ اڀرڻ سان وڏيري ڪسي ائين ڪٺي ڏنائين جيئن سانُ ڀاڏو ڪٺي سگهن ٿي.

هن اچان سگريٽ جو پورو سوٽو ڏيي ڪونه پريو جو چوڻ لڳس:

”وڏيرا مونکي به ته ڪجهه کپي رڳو رات ڏينهن اهي نياڳ جا سوڏا پيو هڻين، تنهن مان ڇا ورندو....“

”مٺا، هن ننڍي شهر ۾ رهندي به مون توکي راڻين کان سکيو رکيو آهي، اڃان ڇا کپئي؟“

”مونکي ڇڙو دل جو چين کپي، ورهيه گذري ويا آهن وڏيرا هاڻ مون کان سٺو نٿو ٿئي. مان چاهيان ٿي ڪوئي هجي جو مون کي امڙ ڪري ڪوٺي.“

”الله ۾ اميد آ،“ هن سگريٽ وسائي ٽڏو شوڪارو ڀري وراڻيو. ”ڪوشش ته هر جمعرات گهٽي ٿو ڪريان.“

"اهو جمعرات جو وري ڪهڙو شوشو ڇڏيو اٿئي؟"

"انهيءَ شوشي جي پاڙهي توکي خبر پوندي آخر ڀانگي ساوڻ کي به ته ڪنهن ڳالهه پنيان ارڙهن ڀار چاوا آهن." هن اک ڀيٽي ڪنڌ کي ڌوڻ ڏيئي ڌورو مرڪي ورائيو.

"اِهي سڪتا دلاسا ٻين کي ڏنا هوندءِ."

"مونکان رڳو اِها خطا ٿي ته مان جمعرات جو سعيو ڪري آنهن ڏي نه ويندو هوس، هاڻ ڀانگي ڏسيو اٿم ته بسم الله ڪري پنهنجن حقن ڏي وڃبو آهي."

"ڀلي وڃين، مون ته نه جهليو ٿيماندءِ."

"هونهه، مان وري ڪو جهلڻ جو آهيان ڇا؟ پر مٺا آهي ويچاريون ته ويون لسٽ مان نڪري، هاڻ آهين تون؛ سو ماٺ ڪيو ويٺي ڏس جمعرات مٺي مراد جا رنگ."

"ڏسان ته ڪهڙا ٿو اک ڪارا ڪرين."

"رک مولي تي." هو شڪار تي وڃڻ جي سنبت ڪاڻ سوير ئي پلنگ تان آٿي ڪڙو ٿيو.

"رات سورڪان ڦتڪئين پئي وري شڪار تي ٿو وڃين؟"

"اِهي سور وري اسان جهڙن لوهه مروڙن کي ڪو جاليندا ڇا."

هو ٽيڻن سيٽيو ۽ ڪارتوسن جو ڪئيلو ڪلهي ۾ هٽي بندوق جو پٽو ڪبي ٻانهن تي لڙڪائي لوڏ مان هلندو وڃي جيپ ۾ چڙهيو. جتي به چار همراهه اڳ ئي سندس اوسيئڙي ۾ ها.

سڄيون ساريون سورهن جمعراتون ڇاڪيءَ جي ڏاند جيان هلي هلي وڏيرو ساڻو ٿي پيو پر نڪو ڪڙ نڪو تيل. شاهدان جي طعنن مهڻن کان سپ شوق شڪار وسري ويس. چار ئي ڏسون ڪيس چڻ اوندهه ٿي آيون. ڪمدار اچو چونس، "سائين فصل ٻڏي ويو." ته چوين، "ابا پيو ٻڏي."

زمينن جو ڪم به ڪانئس نه پي سنڀاليو ٿيو. جيڪو پوءِ سوڍن، ماسانن کي لاچار ٿي سنڀالڻو پيو هو.

ماءُ جي چوٽ تي لڳي ڇُنل ڦٽ کي ڇَر هٽايائين. اڳيون ته مقدر جو لکيو پانيو ماٺ ڪيو پيزن هيون، پر هِن جل ڦٽاڪيءَ نه رکيو وڏيري جون وايون بتال ڪري ڇڏيون، پر سندس ٽيو ئي اونڌو ڪري ڇڏيو. ڏينهن رات پارٽ پاريو پني هئي- پر هن جو ڪيس هڪ ئي جواب هو:

”مان ڇا ڪيان مٺا، منهنجي وس جي ڳالهه ته ناهي- مان ته مُلان مورالِٺا سڀ جانچي بيٺو آهيان ته سڀ ڪو مونکي جمعرات جو ڏس ٿو ڏي- نيٺ اهو به ته ڪو سياڻو سوڻ هوندو.“

”جمعرات جي چڪرن ۾ ڇو اچي پيو آهين، ڇو نه ٿو ڪنهن حڪيم ڏي وڃين؟“

شاهدان جو رايو هن جي مردانگي قوت تي ڇڻ ڪاري ضرب ٿي لڳو.

”ڇري ٿي آهين ڇا، مان ڇو ڪرايان علاج- مان ته سنئون آهيان، اوهين زائفائون وڃي پنهنجا علاج ڪرايو.“

”ايڏو بانور تون به نه ڪر وڏيرا، ڇٽنين ۾ ته عيب ڪونه هوندو- ٿي ٿي ڪٿي به هڪ ٻن ۾ ٿيندو.“

”مونکي ڪهڙي خبر، مان ڪو ’دايو‘ ته ڪونه آهيان.“

”اولاد نه ٿيڻ معنيٰ ضروري ناهي ته ڪو عيب هجي، اهو ته رب جو ڏنو آهي ڪنهن کي ڏي يا نه، اهڙا به اشراف پيا آهن جي صبر مان وقت پيا گذارين، زال ۾ جي عيب هوندن به ڪٿي ته ٻي ڪري پرڻيا آهن، پر تو ڏسي وائسي ڇئن ڇئن جي حياتي وڃائي ته به پاڻ ڏي ڪونه ٿو سمجهين، آخر سڀئي عيب الله زالن لاءِ ئي ته نه خلقيا آهن، حڪيم کان صلاح وٺڻ ۾ ڪهڙو مانُ گهٽبئي؟“

”گهٽئي واعظ ڪيءَ هاڻ بس ڪر ته ڦيري نه اچي وڃئي.“

”ڦيري ايندي جو....“

ايتري ۾ پانهي اندر اچي دسترخوان وڇائڻ لڳي ته ڏاهوڪو

جواب ھن جي چپن تي نہ رھجي ويو.

مبارڪ علي حڪيم ڏي وڃڻ کان گھٽي گيسر ڪئي پر اڳيان ھيءَ بہ آگھاڙي تـرار، آئندي ويھندي اھڙا تہ گھاو وڌائينس جو لاچار فون تي ٽائيم وٺي ڪيس حڪيم ڏي وڃڻو پيو.

سڄ لاڙي جڏھن آتـان موٽيو تـہ سندس قـدم اڙيا تڙيا پي پيا.

”ڇا چيوءِ حڪيم؟“ ھوءَ ڪيس ڏسندي ئي پڇڻ لڳي.

”حڪيم تہ مونکي وڏي خفي ۾ وجھي ڇڏيو آ.“

ھن صوفي تي ويھندي وراڻيو.

”ڇا جو خفو؟ جيڪا ڳالھہ آھي سا ڪر ڪٽي، اندر ۾ ڇو گھٽيو وينو آھين؟“

”منا....“ ھٽ ۾ جھليل، حڪيم جي ڏنل دوائن واري وڏي پڙي ڏي گھوريندي ھو وري ٽيءَ ۾ پئجي ويو.

”ڇو پڙي وٺين، اھڙي ڪھڙي ڳالھہ آھي؟“ ھوءَ جا اڳ بيٺل ھئي، پيرائتي ڳالھہ پڌڻ ڪاڻ سندس ويجھو غاليچي تي ئي ويھي رھي.

”سچي ڪري سٽانيانءِ.... حڪيم چيو تـہ مون منجھہ حرڪت آ....“

” منا مرض لڳا پوءِ ڇو تي پرٽئين مونسان! مون پسونئڙيءَ جي حياتـي ڪٽي وڃايئي.“ انين چونـدي پنھنجو منھن مٿو پٽڻ لڳي.

”مونکي ڪھڙي خبر تہ مانڊ مونکي پٽيھہ مرضئي واڳونءَ جي وات ۾ وجھندا.“ ھنجي اکين مان ڳوڙھا جھرجھر ڪري وھڻ لڳا.

”منا رو تہ نہ ..... تون پوري ڳالھہ تہ سڻ....“

”ھو....و....ون! تہ اھو ڪو خلل ھو“ ھن ڪيس اٿ پڌو ڪندي چيو ”اھي ويچاريون ڏي نماٽيون، جن صبر ڪري اڇون سينڌون ڪيون تن سان اھو ڪو ويل ھـو، جھان جا

مهٽا سهڻو به ڏک ڏکيو پيون هيئي- مون کان رکٽي ڪانه رکبي." هن ڪيس ڪمليئي پلو جواب ڏنو.

"اولاد کان تون پنهنجي مڙس کي گلا جو گهانگهو ڏيندين؟"

"مون نيٺ ڪهڙو ڏوهه ڪيو جو منهنجي حياتي وڃايئي؟ شرع شريعت ۾ به اهو پرڙو بي واجبي آهي."

"تون آپريشن تائين صبر ته ڪر، نه مونکي ٻڇڙو ڪر نه پاڻ...."

"پيريءَ ۾ آپريشنون ڪرائي پنهنجا چڙوڏا لهرائيندين تنهن مان ڇا ورندءِ؟"

"پوءِ ڇا ڪيان؟ تنهنجي ڪري ته طبيب حڪيم ڇپائيندو وتان."

"مان سڄي عمر ڇوڪري ته ڪانه هوندس، تون به سدائين ته ڪونه هوندين- پيريءَ ۾ ته پنهنجو اولاد ڪم ايندو."

"منا دولت جا دروازا کليا پيا اٿئي، تو کي اولاد جي ڪهڙي پرواهه."

"مان ٻئن ڏيان دولت کي، سڏ تي اها مونڏي هلي ته نه ايندي. اولاد بيماري سيماري ۾ ڊوڙندو ته ايندو. اهي بنگلا ماڙيون ڇٽيندس ته ڪانه...."

"صفا لانگڙ لاهه نه ٿي، ڪجهه ته حيا ڌار."

هوءَ ڪي گهڙيون سوچ ۾ پئجي وئي.... هين ڇاتو ٿي ته 'ستي لڪڙن کان موڻي ته ڪتن هاب ٿئي،' پوءِ به سوچي سوچي هن نيٺ ڇئي ڏنو: "تو جي شرع محمدي موجب چار شاديون ڪيون آهن ته مونکي به شرع محمدي موجب ڏي پتر ڏي ته مان به وڃي ڪو ڪکين پنين لڳان."

وڏيرو مبارڪ، جو هيلتائين هيناهين وئيو پي آيو تنهن کيس زورائتي لت وهائي، دوائن وارو پڙو دريءَ کان ٻاهر اڇليندي هڪدم پڙڪو ڪاڏو: "رن، جي اهڙو ئي اولاد کان ماندي پئي ٿين ته سڄي حويلي پئي ٿئي وڃي دانگي مل- باقي طلاق کان هٿندوماڻءِ منهن وارو پادر."